

In epistolam ad Romanos Andreae Knopken Costerinensis interpretatio, Rigae apud Liuonios praelecta, ubi is pastorem agit ecclesiae

<https://hdl.handle.net/1874/452850>

IN EPISTO

LAM AD ROMANOS ANDREAE
KNOPKEN COSTERINEN

sis interpretatio, Rige apud Livo-
mos praelecta, ubi is pastorem
agit ecclesie.

NON VETEREM ADHIBETO LE
ctor translationē, sed D. Erasmi, quae iam omni-
um ferè manibus gestatur, idcirco non cu-
rauimus his adnotationibus ad-
dendam.

AD LECTOREM IOAN-
NES BVGENHAGIVS
POMERANVS.

HOSCE Commentarios in epistolā
Pauli ad Romanos Ioannes Bruns ci-
uis Rigensis & ego obtulimus recto-
ri Academiae Vuittenbergen. Philip-
po Melanchthoni, rogantes ut si ipsi
uideretur, liceret nobis eosdem in pu-
blicū adere. Respondit ille nobis primū, in ijs locis quos
obiter in his uidit commentarijs sibi nihil uideri quod à
uera theologia esset alienum. **V**bi uero audiuit, mihi ab
ipso autore per literas ad me datas demadatam esse
prouinciā, ut hæc mea cura aderentur, datamq; autori-
tatem mihi auferendi, adijcendi & immutandi, si alicubi
necessarium fore iudicarem, haud grauātim adendi no-
bis permisit potestatem. **P**roinde unum hoc te non lateat
optime lector, nempe si quandoq; hic aliquid tributum ui-
deris illorum sententijs, qui ad integrum Pauli non po-
tuerunt assequi sententiam, non esse sine iudicio tributū.
Expediebat autori, ut dum publice hanc epistolā apud
Liuronios Rigæ interpretaretur, ubi nondum aliquod si-
mile tentatum fuerat, numero etiam, quod dicitur pugna-
ret. Habuit quidem frequentes auditores, sed ex ijs tra-
men

S

men aliquos infirmiores, apud quos minus ualisset, nisi
aliquando etiam aliorum sententiam indicasset. **A**eq; ta-
men ac uos non ignorat maledictum esse quicquid homi-
nes utcūq; sancti sentiunt diuinis uerbis & literis diuer-
sum. **N**eq; hic unquam citatum inuenies quod literis sa-
cris non probatur. **O**mnia uero spiritali oculo committi-
mus examinanda, necesse est enim probare spiritus num
ex deo sunt. **A**t tu, quisquis es, per deum eruditus, studi-
um illorum, qui rei Euangelicæ bene uolunt, boni consu-
le, quæ enim tu robustior minora ducis, fortasse prode-
runt in Christo nondum grandæuis, & istorum quæ
emittimus magna pars hinc ad Liuonios aue-
hetur, qui ista cupierunt, & iam pridem
multi ex illis suis hæc manibus de-
scripserunt. **V**ale. **E**x **V**uit-
tēberga **M. D. XXIII.**

in die carnis priuij,
utinam potius
per Christi
spiri-
tum carnis
adfectibus quàm
carnium esu priuare-
mur.

De laudi

A 2

DE LAVDIBVS DIVI PAVLI
PRAELECTIO.

MORIS EST APVD AR-
mum humanarum, hoc est, humano in-
genio inuentarū professores, ut eos
quorum scripta enarranda suscepe-
rint, primum laudibus uehant, quo au-
ditores, & auscultando sint promptiores, et doctrinam
auditam sensibus profundioribus abdant. Id, quod in di-
uio Apostolo opus non est, quippe quem toties diuino, et
mendacij nescio ore commendatum legimus, ut Actor. 9.
Organum, inquit, dominus, electum mihi iste est, ut por-
tet nomen meum coram gentibus, et regibus, et filiis Isra-
el, Felix Tharsensis cui tali contigit ore laudari. Et ibi
dem c. 13. Ex omni omnium discipulorum numero solus
ad Euangelium ebuccinandum seligitur, quippe qui non
diuo Paulus. esset cauponaturus uerbum domini, sed sincere, & qua-
si in dei conspectu praedicaturus. Sic enim habet scriptu-
ra: q. ministrantibus illis domino, dixit spiritus sanctus, se-
gregate mihi Barnabam, & Saulum in opus, ad quod as-
sumpsi eos. Hinc se complusculis in locis ex utero matris
suae, a deo segregatū dicit in Euangeliū filij eius. Et Act.
14. Dux uerbi diuini dicitur. Et Act. 22. praeceteris gen-
tium Apostolus ordinatur. Ita enim habet scriptura: Festina,
inquit ei oranti in templo dominus, uelociter exire Hiero-
solyms

rosolymis, quoniam non recipient uerbum tuum de me, uade
ergo quoniam ego procul ad gentes mittam te. **Hic** et huius-
modi testimonijs diuinis fretus, confidenter se audet gen-
tium Apostolum non uno in loco, profiteri, ut Ro. 11. Et. 1.
Timo. 2. **Et** diuus Pet. posterioris suae c. ult. huc in modum
Apostolum attollit. **Quemadmodum**, inquit, dilectus frater
noster Paulus, iuxta datam sibi sapientiam scripsit uobis
etiam in omnibus ferme epistolis suis, &c. **Ad haec** si quid ua-
lent hominum commendationes **D. Hiero. in Apolo. ad Pam.**
Quoties, inquit, Paulum lego, uideor mihi non uerba audi-
re, sed tonitrua, & post pauca: Videntur in ea quaedam
uerba simplicia, & quasi innocentis hominis, ac rustici
& qui nec facere nec declinare nouit insidias, sed quo-
cumque respexeris, fulmina sunt, haeret in causa, capit om-
ne quod tetigerit, tergum uertit, ut superet, fugam simulat,
ut occidat. **Philippus Melancton in adhort. ad Paulinam**
philosophiam ait: **Redemptionis nostrae gratiam**, adeoque
Christum ipsum ignoraremus si Paulum orbi terrarum de-
us inuidisset. **Nec** enim Christum nouisse est historia re-
rum gestarum ab eo tenere, sed agnoscere ingentia benefi-
tia, quae per ipsum, in orbem terrarum deus Opt. Max. effu-
dit spiritum scilicet, & absolutae probitatis auctorem, et ar-
gabonem gratiae, quae ante hac nesciebat mortalitas. **Frustra**
diuinis legibus animu deuoueris, nisi Christum esse Paulo-
magistro scias eum, a quo spiritus petendus sit, amans eo-
rum, quae lege iubentur, deinde, et qui, si quid praeter lege

IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

imbecillitate humana deliqueris, ignoscat. Et iterū. Satis amplum fructum feceris, si eum uel à limine salutaueris. Nam quod ad confirmandas & solidandas cōscientias attinget, nemo Paulo præferendus est. **I**tem Periclis orationē aiunt, solitam in auditorū animis, tenaces quosdam aculeos relinquere, huius dici non potest, ut flectat, ut uertat, ut rapiat, inflāmet le gentis animū. **D**olet consciencia, cōsolatur, sollicitat cupiditas genialis, uocat in uiam, retinet ne frena relaxes egrescenti animo, illū ipsum ostendit Christum qui seruet, deniq; quicquid morborum animū fatigat, ab hoc pete presentaneū remediū. **I**tem Erasmus Roterodamus in epistola ad Erhardum episcopum

- Act. 18.** Leodicensem. **C**orarius pontifex per ipsema mundi, sed
1. Cor. 4. electum Christi organum, cuius humili sublimitate & secundā infantia, atq; eloquenti balbutie, suum nomen uoluit, per superstitosam Iudeam, per eruditissimam Græciam, per regnorum omnium reginam Romam, illustrari. In quem uere competit, quod olim in Periclem, ni fallor, dictum est, fulgurat, tonat, ac miscet, non Græciam modo, quemadmodū ille, uerum etiam uniuersum terrarum orbem. Sed quid opus est hominum commendationibus, quem scrutator cordium deus commendauit. **Quem**
Rom. 2. autem ille commendaucrit, is demū probatus, ut ipse ait
2. Co. 10. apostolus. Proinde hæc super apostoli commendationes satis sint.

ARGUMENTVM
EPISTOLAE.

Argumentum uberius contexuit Erasmus. pressius autē est huiusmodi, Nempe quod et Iudaeos, & gentes, qui sub fidem Christi in Christianismum coierant docet esse diuinae legis praeuicatores. Nec Iudaeis profuisse legem scriptam, nec gentibus legem mentibus humanis diuinitus insculptam, quam natura uocant, sed utrosque esse coram deo reos, id quod facit multis scripturarum testimonijis. Deinde utrisque proponit per fidem iustificationem Christum qui est finis, id est, perfectio legis ad iustitiam omni credenti, qui & peccata donat & spiritum iustificantem impartit, qui affectus nostros immutat, ut efficiamur noua creatura, & simus non tantum operibus iusti, in oculis hominum, quod lex extorquet, sed etiam inuis in mente & affectibus, quos deus scrutatur, quod solus spiritus Christi facit, qui, in quos insilierit, transformat in nouos homines, quemadmodum ait Samuēl Sauli. Proinde quamuis per solam in Christo fidem iusti simus in oculis dei, nec opera conferant iustitiam, ex quibus non iustificabitur ulla caro coram deo, tamen quia ad huc carne grauati sumus impura, & uindicatur iustificatio, donec mortale hoc induerit immortalitatem, Docet postremo ut eam honestis studijs menti subijciamus.

1. Re. 10.
Ro. 7.
1. Cor. 15.

IN EPISTOLAM AD ROMANOS

Et ne putemus gratiæ dei prædicationem à bonis operibus cessationem, & ita libertatem nostram, qua Christus

Gal. 5. nos liberauit, mutemus in octationem carni, ut eam faciamus nobis uelamen malitiæ, moralem locum uarie tractat. **Sub finem** monet tolerandos infirmos, ac supersticiosos

Eph. 4. osulos, donec & ipsi adulescant in Christo in uirum perfectum. **Scripta est** Epistola ex Corintho urbe Achaïæ, per Phœben foeminam Cenchreensem Romam missa ab Apostolo. **Tuetur** autem & attollit in hac epistola potissimum, quæadmodum & illa ad Galatas, cõtra oparios pharisæicos, fidei, id est, consequendæ salutis fiduciam in Christum, gloriam, ostendens illam solam

iustificare. **Opera** autem iustificatorum, hoc est, bonæ arboris esse fructus, citra fidem autem peccata esse,

Math. 12

se, quantumuis speciosa & magnifica sint in oculis hoim.

Rom. 12.

Quia quicquid non

Hebr. 11.

est ex fide, peccatum est, & sine ea placere nemo potest deo.

C A P V T . I .

PAVLVS

SERVVS IESV CHRISTI.

EPIGRAPHI est, hoc est, Epistole inscriptio, constans suae autoritatis

cōmendatione, & eorū ad quos scribit **Triplex** pietatis, magis autē Christi & Euāgelij laudibus. **PAV-** opinio

LVS, De nomine Pauli multa à multis dicuntur. Nā nonnulli de nomine inter quos Hiero. in cōmentario Epistolae ad Philemō. Pauli.

nē putāt eū à Sergio Paulo proconsule, uiro prudente, **Act. 13.**

quē Paulus Christo lucrificat, appellationē trahere, sed

hos acta apostolica conuincūt, quae haud obscure indicāt

Pauli nomē Apostolo fuisse anteq̄ ille Christū agnosce-

ret. Alij binominē eū putāt fuisse, de quorū numero Ori-

genes, quēadmodū Matthaeus, qui & Leui dictus est, **Ve-**

ro autē propius est, quod à Iudaeis quidē hebraeo nomine

Saul uocatus sit, Gentile autē, & Rhomanū nomen assum-

psit, quod gentium esset Apostolus.

SERVVS IESV CHRISTI.

Quid est minister 1. Cor. 5. statim autē in ipso exordio suū Paulus

agit negociū. Nā cū se seruū dicit, significat se nō suum seruus.

negociū agere, quemadmodū illi, qui uentris caussa, sub

uerbi dei pretextu, uulgus expilant, aut qui suae gloriæ,

& fame pruriginem sectantur. Deinde cū subiicit Iesu

A S Christi,

Ro. 1. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

Christi, excludit & Mosen, & omnes mortales, quorum
Apostolus non uult haberi, quippe qui tantū terrena do-
cere possunt. Quē autē deus misit, hic uerba dei loquitur.
Insup à deo missus Moses, id est, lex ducit quidem nos in
peccati cognitionē, reosq; nos agit, uerū peccatū nō do-
nat, nec iustitiam confert. Vtrunq; autē Christus praestat.

Ioan. 1. Quia lex p Mosen data est, gratia autē et ueritas per Ie-
sum Christū facta est. Deinde cū adiicit Clitos, id est, uo-
catus, & meritum suū excludit, et germanū se significat

Hebr. 5. Apostolū, iuxta illud: Nemo sibi sumat honorē, nisi quo-
catur à deo tanq̄ Aarō. Itidē uocatos esse oportet, quot
quot hoc munus obeūt, Vocātur autē dū nō quæsitā occasi-
one, uel p Ecclesiā, uel ipsū deū, ad hoc munus seligūtur.

COMMUNVS APOSTOLICVM.

Apostolos latine interpretatur legatus, seu missus, iux-
ta illud: Quō prædicabūt, nisi mittātur? Quo nōtē libe-
ter utitur Paulus, scilicet, ut cōsciētiae nostrae certae sint,
nos ex eo nō hōis, sed dei uerbū audire, quo sanātur mē-
tes nostrae sicut scriptū est: Misit uerbū suū & sanauit
eos. hinc alibi: Pro Christo, inquit, legatione fungimur, et

2. Cor. 5. ipse dominus: Qui, inquit, uos audit, me audit. Ob id ad

Lucæ. 10. Tessa. laudat quod accepisset prædicationem suam, non
ut uerbum hominis, sed, sicut uere est, uerbum dei.

1. Tess. 2.

SEGR EGATVS.

Calludit ad factionē suā, quā in Iudaismo sectabatur,
Nēpe qd' erat phariseus iuxta legē: Qui sic appellaban-
tur ab

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 6.

tur ab hebraea uoce Phares, quod ob insignē uitae sancti- Phil. 3.
monia, et doctrinā, semoti, sepatiq; haberi, à uulgo uel
lent. **C**epit igitur uere esse in Christo, quod nōte tantum
erat in iudaismo. Nēpc semotus à lege, ad Euangeliū à
Mose ad Christum, à fiducia operum, ad fidei gratiam.

Pharisei

IN EVANGELIUM DEI.

Obserua hic munus functionis apostolicæ, et eorum Mar. ult.
qui succedūt Apostolis, quod eis dominus iniungit, præ- 10a. ult.
dicat, inquit, Euāgeliū oī creaturæ. **E**t Petro, ter amo-
rē professio, pasce, inquit, agnos meos. **U**VANGELION
aut, apud Græcos, promiscuā habet significationē. Pro se-
lici nūcio ac præcone rerū bene gestarū, et pro premio,
quod datur felicia nūciantibus. Priori mō hic accipiendū
est. **Q**uid enī letius, aut iucūdius auditui, quā dei filiū in
terras delapsū pro nostris sceleribus expiandis, occubuis-
se, ac hostiā oībus seculis cōsummatā, se obtulisse, cœlum
aperuisse, et arrabonē spūm suū nobis, præstare credenti

Euāgelium.

Isa. 53.

Obseruabis aut, q̄ iter Euāgeliū, id est, inter promissio-
es diuinas, et legē, id est, præcepta intersit. Nā his du-
ob; totis scripturæ sūma cōprehenditur. **L**ex tanq̄ ex-
actor extorquet, fac hoc, et hoc alioq; dānaberis, et ita nos
sep̄ reos agit, q̄a præcipit, qd' nr̄is conatib; præstare nō
possum; Euāgeliū aut nihil, nisi fidē in Christum exigit. Act. 15.
In quē, si te totū conijcis iā iust; es, **Q**uia fide purificat 2. Cor. 5.
deus corda credentium. **L**ex dicit peccator es, despe- Gal 3.
ra, damnare. **E**uangeliū, crede in Christum et iam
iustificat;

In lege et euāgelium qd' intersit.

Ro. 1. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

iustificatus es, quia ille factus est pro nobis peccatum & maledictum, hoc est, hostia pro peccatis, & maledictis, ut nos essemus dei iustitia per illum, Et ut ille nobis cōmunicaret, quicquid lex extorquere nō potuit, Lex dicit fac, quod iubeo, Fides autē ex Euangelio cōcepta, dicit deo, quod iubet, Et quod lex nō adō imperat, hoc Euāgeliū credendo impetrat. Tali autē fide p̄ditus nō potest nō amasse deū, à quo tāta beneficia immeritus est.

Nota qd̄ consecutus. Proinde semper cauet, ne tā benignū parens sit bene tē prudens offendat, & tali timore incipit operari bonū, non coactus, sed libera charitate, & id demū est be-

Euange- ne operari. Proinde Euāgeliū nihil exigit nisi fidem. **lium ni-** Quēadmodū ait dñs Io. 6. & mox subiungitur hic, quod **hil exi-** est potentia dei &c. & alibi, uerbū ueritatis & salutis. **gere prae** nostrae illud uocat, quod solū ex corde, & uere nos bon-

ter fidē. nos reddit. Cū lex, id est, praecepta uel desperare cogāt, **Opera si** uel in operū externorū hypocrisin adigāt. Opera autē **ne affecti** sine affectibus falsam iustitiae psuasionē, & inflationem, **bus.** in corde, nobis erigūt, & ita resistere deū nobis faciūt.

Fides. Econtrario fides iustitiā suā pro stercore ducēs, miseria

Philip. 3. cordiā semp̄ suspirat, & ob id consequitur gratiam, quia deus superbis resistit, & esurientes implet bonis.

DEI. dei autē addit, ne de promissorū magnitudine diffidamus, ut est humana fragilitas meticulosa.

PER PROPETAS.

Conserva ex hoc loco Euāgeliū nō tantū id esse, quod nobis pro

AND. KNOP. INTERPRETATIO. A.

nobis prodiderūt Euangelistæ, & Apostoli, sed Euangeliū esse in scripturis, quicquid usq̄ est diuinarū promissionū, quas per filium suum credentibus præstitit deus. Contrario legem quicquid exactionē sonat, Quemadmodū illa sunt, quæ dominus Matthæi 5. 6. 7. capitibus, legem interpretans, terribiliter cōminatur. Lex nos ipsos nobis ob oculos ponit, ut desperantes de conatu & iustitia nostra ardentius Christi gratiā amplectamur, Quā si Hiere. 31. sitis, & esuriam habes spiritū iustificantem, purgantē, & novos affectus largientē. It ita Lex pedagogus noster est ad Christū. An nō Euangeliū, id est, letū, felixq̄; nunciū, quod per ipsum legislatorē dicitur. Dominator Nume. 14 dominus, misericors & clemens, patiens, & multæ misericordiarum, & c. & propitius ero iniquitatibus eorū, & peccatorum eorū nō recordabor amplius, Et parcam eis, sicut parcat uir filio suo seruienti sibi. Contrario an non Lex quod ait dominus? Qui dicit fratri suo fatue & c.

GENITVS.

Ambrosius & uetus interpres factus legunt, quod nō multum dissonat, modo factus est, pro, esse cœpit accipiamus. Is enim, qui semper erat deus, homo esse cœpit, sicut scriptum est: Verbum caro factum est.

ISEMINE DAVID.

Iuxta illud psalmi. Iurauit dominus David ueritatem, Ioan. 1. Psal. 131. & c. Et cum dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum 2. Reg. 7

Ro. 1. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

Esa. 9. regnum eius, & stabiliam thronum eius usq; in sempiternum. **Et Esa.** Super solium David, et super regnum eius sedebit &c. **Luca. 1.** Dabit, inquit, angelus illi dominus deus sedem David &c. Et pueri in solenni illa acclamatione. **Osiana.** Osiana, id est, bene commoda, & prosperitatem. **2. Tim. 2** imparti filio David, **Et memento Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine David.**

CVM POTENTIA.

Nota generaliter. Christi geminā in eodē hypostasi naturā, adeoq; totius Euangelij summā, Nēpe Christū uerū esse deū, qui et scripturam. **Christi nā uare, & beare ualeat, hōiemq; qui in lucē uite p̄e cœlituram.** **tus** descenderit mortalibus, mira uerborum emphasi describit. **Caro & eius infirmitas** declarant eū hominē fuisse ex semine David, qui & mori potuit, & pro peccatis nostris satisfacere, naturamq; deo in se reconciliare. **Potentia autē miraculorū, spūs oīa sanctificans, quē tanquam**
1. Cor. 15 deus, ac dei filius apostolis, & oībus impartit fidelibus, et præcipue q; suapte uirtute, ex mortuis primus reuixit, idq; nō uni sibi, sed toti humane nature. Sicut enim per hōiem mors, &c. **Hæc in quā uere declarāt eū deū esse,**
spūs sancti qui & peccatū abolere, iustificare, spūm communicare, etificatione seruare, beatitudinē, adeoq; ad eā omnia necessaria, ualeat præstare, ut nihil extra eū desideremus. **Spiritus autē**
spūs sancti sanctificationis pro spū sanctificante dictum est more hebraeis, et uiris apostolicis familiari, sicut filius perditionis, pro filio pdito, ciuitas sanctitatis, pro ciuitate sancta.
Gratiam

GRATIAM.

Grā pro quo in græcis est, Charis paulinū est uocabu-
lū, interdū significās beneficiū, quod gratuito cōfertur,
ut hoc loco, nōnunquā fauorē, ut infra, grā uobis et pax.

UT OBEDIATUR FIDEI.

Vide ad quid prædicandū missi sint apostoli. Nempe
ut obediatur fidei, id est, ut grato animo beneficiū cōple-
ctamur, quod p̄ Christū cœlestis pater nobis cōtulit, nec
id curiosis miraculis, ut Iudæi, qui signa petūt, nec huma- **1. Cor. 1.**
nis rationibus, ut Græci, qui sapientiā quærūt, sed simpli-
ci obediētia, et grata mēte cōplectamur promissiōes dei,
p̄ fidē in Christū, ut spes salutis nostræ sit in deo, qui falle **Rom. 3.**
re nō nouit, et nō in opibus, & iustitijs nostris ex quibz **Gal. 2.**
nemo iustificatur. **Et** sane grā deo, qui nō potuit firmiter
salutis fundamētū ponere, quā seipsū, hinc Apostolus pub-
lice, et p̄ domos quotidie in deū respicientiā, et fidē in **Act. 20.**
dominū Iesū ait se testificatū esse. **Huic** fidei reluctātur
operarij, qui suis meritis regnū dei expugnare uolūt, id
circo reluctātur Eūāgelicæ gratiæ, stulto zelo, nolūtq;
lumē gratiæ Christi, suo affectu, et iudicio carnis præua-
lere, **Et** ita se putātes pro deo agere, contra deū agunt,
stulto zelo, quemadmodum de iudæis ait Apostolus. **Rom. 10.**

UOCATI.

Uocatiōis uocabulū frequēs est in scripturis, pro qua
cumq; occasione quæ alicui obuenit non quæsita, aut
sperata, quemadmodum salus per fidem, in Christum,
gentibus

Ro. 1. IN EPISTOLAM PAVLI AD RO.

gentibus per Apostolos est prædicata, quam sibi soli iudei pollicebantur.

DILECTIS DEI.

Comnē iustitiam nostrā ad eōq; & meritū operū nostrorum deus præuenit, ut hic est cernere, qui diligit nos an-
1. Ioan. 4 tequām eū agnoscamus. **I**pse, inquit, Ioan. prior dilexit nos, & misit filium suū, propitiationē pro peccatis nostris, **C**ontra **U**t quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Non ergo operarios oportet opinari quod nostris studijs ualeamus deū uobis nota. propitiū reddere per opera, quē per fidē propitiū agnoscere oportet, & demū in fide operari, ut oīa sine gratiæ dei præuenientis, non nostræ uirtutis mereamur. Nam buccinatores operum non est agniture in extremo illo examine. Est ergo locus contra operarios.

SANCTIS.

Sancti dicuntur & sunt, in Christo renati & ueteri adamo execti, ac in sanctissimi sanctissima corpis Christi membra adoptati. **Q**uid enī sanctius Christo, & corpore eius Ecclesia? hinc est articulus ille fidei: Sanctā ecclesiā catholicā. **C**ertissimos igitur nos esse oportet, quod habeamus deū patrē in oībus propitiū, cum eius promissiones, omnia sanctificantes, earūq; signa simus consecuti. **P**roinde licet necdū simus toti à peccato iustificati, sed sentiamus adhuc luctantem, in nobis cū spiritu, carnē, intus tamen per fidē Christo iuncti sumus, qui promisit nobis et iustificationē, et salutē. **Q**ui, inquit, crediderit &c. **H**uic pro-

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 9

Huic promissioni inherentes, ac in ea quotidie fidē alen-
tes, in dies iustificamur & morimur peccato, ut iustitię
uiuamus. **U**t tandē baptismus noster in morte cōpleatur,
quādo prorsus peccatū & concupiscentia eius, in mēbris
nostris morietur, & erimus toti noua creatura: interim no-
mē habemus sanctorū, sicut paruulus dominū. Heres qui
dē ille est oīm, sed nō differt à seruo, donec ad maturā eta-
tē adoleuerit. Ita et nos in curā quidē sumus assūpti à coe-
lesti medico, & de sanitate certi sumus, licet necdū toti se-
mus sani. **P**roinde si quādo in uitū plabimur p̄ resipiscē
tiā protinus ad baptismi promissionē est redeundum, do-
nec, ut iā dictū est, ille in morte compleatur: interim nos
in uite nouitate ambulare oportet, ut ait apostolus. Proī-
de uiderint quid sanctimonie nobis supaddere poterit
uictōibus suis exterius nōnulli, qui spiritu dei, oīa sancti-
ficāte, in baptismo sumus uncti. Hactenus aut̄ inscriptio.

Ro. 6.

GRATIA VOBIS ET PAX.

Hec duo semper solet Paulus precari fidelibus. Grati-
am & pacem. **I**st autem gratia non ficta quę dā in corde
nostro, quiescens charitas, aut qualitas animę infusa, ut
scholastici somniant, sed cognitio misericordie & beni-
gnitatis diuinę, ac uoluntatis illius, qua nostri misertus
est, in ipso deo locum habens, quam nobis, per spiritum
suum etiam profunda dei scrutantem, reuelat, **I**pse enim
testimoniū perhibet spiritui nostro, quod sumus filij dei,
qui donum dei est, cuius opera in cordibus nostris sunt

1. Cor. 2.

Ro. 8.

Jo. 20.

B iustitia

Ro. 1. IN EPISTOLAM AD ROM.

iustitia, pax, fides, &c. **Q**uemadmodum qui in dignatione est principis alicuius non dicit quod intra se habeat aliquid positum, quod gratiam principis uocet, sed bonum fauorem, quem signis, aut uerbis, ex principe cognouit, gratiam uocat. **E**odem modo spiritus sanctus dei donum, per fidem conceptus, dicitur, quod deum habeamus clementem patrem per Christum, nec sicut existimabamus, qualiterque nobis dicitur conscientia iratum. **E**x hac autem cognitione

Pax. nascitur pax, id est, conscientie tranquillitas, quam omnes querunt, soli diuinis promissionibus credentes inueniunt, quemadmodum infra, iustificati igitur fide, pacem

Ro. 5. habemus a deo. **H**ec est illa beata tranquillitas, quae est **Pro. 15** quasi iuge conuiuium, **A**deoque et ipse spiritus sanctus clams in cordibus nostris: Abba pater. **H**anc consecuti ex libera charitate, ipsiusque spiritus ductu, eo per impetum rapiuntur ad bona facienda, quo per concupiscentiam ad mala rapimur. **D**e hac pace est semper intelligenda

Esa. 9 scriptura, toties mentionem faciens, **U**t pacis non erit finis, **E**t orietur in diebus eius iustitia, et abundantia pacis, et pax super Israel. **N**am in mundo tantum pressuram habemus, cum militia sit uita hominis super terram. **A**t

Ioan. 15. interna, quae omnem sensum superat, etiam in medijs afflictionibus consolatur credentes. **I**n summa, **G**ratia nihil aliud est, nisi condonatio seu remissio peccati, quae dei donum, ipse spiritus sanctus regenerans, et sanctificans corda credentium, sequitur, iuxta illud: **M**itte spiritum tuum et creabuntur.

Patre

PATRE NOSTRO.

Deī nomen non audit natura sine maximo horrore et pauore, ut puta quem scit sibi propter mandati prauari cationem infensum. **V**dcirco Apostolus deī nomini, patris nomen subiungit, quo nullum est dulcius cōscientijs, disfidencia laborantibus.

PRIMUM QUIDEM.

Hęc est narratio, qua primum gratias agit deo, sed p̄ Christum, docens uidelicet nihil patri gratum esse, quod Christus sacerdos in æternum non obtulerit illi. **O**b fidē autem Romanorum gratias agit, quemadmodum et pro Ephesiorum, quod ea sola sit medium, per quod deī gra- **Eph. 1.** tiam, adeoq; et Christum ipsum concipiamus. **I**x quibus discimus fidem deī esse donum, quemadmodum ad Philip. ait. **V**obis datum est à deo, ut non tantum credatis in Christum, sed etiam ut pro illo patiamini.

TESTIS EST MIHI DEVS.

Vt maius Romanorum erga se desiderium excitet, **phil. 1** affectum suum, quo erga eos flagrabat, aperit, iure iurando deum testem citans. **V**erum cum dominus omnino **Mat. 5** iurare prohibuerit, num Paulus præcepto domini satisfā **2. Cor. 1.** cit, et hoc loco, et alijs plerisq; iurans? **P**ro quo sciens **Gal. 1.** iuramenti religionem in eo esse, quod deus uerax **Iuramēti** est, ita et nos uerum uel polliceamur, uel dicamus. **P**ro religio. inde ob deī gloriam uel proximi salutem, aut etiam no- stram ipsius iurare, nihil officit. **I**c Paulus aliquoties **B 2 iurauit**

Ro. 1. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

iuravit in suis Epistolis. Referebat enim gloria dei bene sentire de Paulo gentes & iudeos, cuius legatione ille fungebatur. Sic & propheta iurarunt, quia refert gloria dei & nostra salutis credere uaticinijs illius.

QUEM COLO SPIRITV MEO.

Spiritu deo seruicium est, non in uestibus, caluitio, aut escarum delectu, quemadmodum faciunt hypocritae.

- Luc. 17:** Quia regnum dei intra nos est, Deus est spiritus, & spiritu uult adorari, & coli, ut ait dominus ad Samaritidē,
Ioan. 4. Hinc alibi Apostolus: Nos, inquit, sumus circumcisio, qui spiritu seruimus deo, Deinde subiungit, in Euangelio filij, Euangelium ut dictum est, potissimum respicit diuinas promissiones. Proinde deo in Euangelio filij eius seruimus, dum promissiones per filium nobis factas exemplo beati senis, grata, & indubitata fide amplectimur, Hoc est enim opus dei, ut credamus in eum quem ille misit. Seruimus & deo in Euangelio, dum illud fratribus nostris ignorantibus communicamus. Non uult enim dominus talentum uerbi sui, apud uos sine fructu esse, sed ut proximum nostrum, per illud ei lucrifaciamus, illudq; cum faenore referamus.

UOLENTE DEO.

- Nota ex hoc loco, quomodo nulli certo operi, quantumuis sancto, nos oportet obstringi, praesertim in negotio Euangelico, ac ministerio uerbi, quemadmodum uetitus est Apostolus in Asia loqui uerbum domini, in Macedonia

AND. KNOP. INTERPRETATIO. II

in Macedoniã etiam uisione monitus uenire, sed omnẽ, sollicitudinem nostram in deũ proijcere, cui adeo curæ sumus, ut etiam capillos capitis nostri habeat numeratos **1. Pet. 5.**
Ergo oportet, ut occasionebus habitis consilium patris **Luc. 12.** nostri diligẽter uenemur, & reiecta cupiditate nostra, sic nos comparemus, ut libenter sequamur, quocũq; nos uocauerit dominus, **Et** qui hoc animo, præditus est, ille quicquid in manus inciderit, uiriliter aggrediatur, & ad similitudinem beatæ arboris, det fructum in tẽpore suo.

DONVM SPIRITVALE.

Donũ spirituale est, quod spiritum alit, ac fouet, illud Donũ spirituale si autem fides est, **Quemadmodũ** & subiungens exponit rituale si per mutuã fidem. Illa enim in abditissimo humani cordis des. **Rom. 10.** secessu latet, quemadmodum scriptum est: **Corde credi-** tur ad iustitiam. **Fidem** autẽ iam prius in illis commendat, quam nunc uult sua præsentia confirmare, ut si quid adhuc in illis desideraretur, illud præsentibus ex præsentibus agnosceret, et ita mutuis se cõsolationibus subleuarẽt.

PROPOSVERAM.

Annota ut uerum sit illud Propheta: **Cor hominis di-** sponit uiam, sed domini est dirigere gressus eius. **Atq; id** iterum memineris, quod paulo ante dictum est. **Nempe** ut nihil humano impetu, aut cõsilio, aut tua cupiditate, hoc est, non quæsita occasione oblatione, aggrediaris. **Mo-** net ergo hic locus expectandam esse uocationem.

QUO FRUCTVM ALIQVEM.

Ro. i IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

Si lucratur domino fratrem, quoties argutus, & mo-
Matth. 18 nitus à nobis, resipuerit. **A**n non ingens fructus tam po-
pulosam urbem ad dominum cōuertere? **H**inc alibi: **Quæ**
1. Thef. 2 est, inquit, spes nostra, & gaudium & corona glorie, nō
ne uos ante dominum Iesum?

GRÆCIS.

Unculcat hoc ob Iudæos, qui Euangelij gratiam ad se
solos putabant spectare, nec idolatras gentes in eius con-
sortium admittendas. In qua opinione et apostolos aliquā
Act. 10. diu ipsos fuisse constat. **Q**uod Petrus Cornelium bapti-
Græci zare noluit, nisi cœlesti uisione monitus. **G**ræcos autem
Barbari. pro quibusuis gentibus humana philosophia instructas
dicit, quemadmodū barbaros humanarū artium ignaros
Turgebant enim Græci humanis disciplinis, ac ceteras
nationes tanquam barbaras, ac rudes præ se fastidiebāt,
Eo autem tempore penè totus orbis, ob monarchiam Ro-
manorum græce loquebatur. **N**am ob id Apostolus Ro-
manis non latine sed græce scripsit.

ERVDIBVS ET ERVDITIS.

Euangelium non discernit inter rusticanum Petrum,
& Dionysium philosophum, **V**idem enim solam, ex sim-
plici corde profectam, requirit, quemadmodū scriptum
est: Domine oculi tui respiciūt fidē, nō scienciā instancem.

DEBITOR SVM.

Uel hic uide Apostolorum, & eorum successorum
officium ministerium esse, nō dominium, quemadmodum
alibi. Sic

alibi: Sic, inquit, nos existimet homo, ut ministros Christi,
Proinde Ecclesie magistratus omnibus debet.

1. Cor. 4.

NON ENIM ME PVDET.

Minutulares, immo ridicula uidetur prædicatio Euā-
gelij in oculis incredulorum, præsertim sapientium, ac
potentium huius mundi, quales tunc erant Romani. Nē-
pe quod eius nomine prædicatur peccatorum remissio,
qui ipse perinde atq; sceleratus in crucem sublatus est, et
per eius nomine salus ac uita annunciatæ æterna, qui ipse
morti crudelissime est addictus. **R**idicula, inquam, res
hec uidetur in oculis incredulorum & stultitia, ut alibi
ait, sed per eam deo placuit saluos facere credentes. **Vt** 1. Cor. 1.
in stultitia mundus agnoscat deum, quem in sapientia
agnoscere non potuit, Proinde potentia dei est Euange-
lium ad salutem præstandam credentibus, hinc ait: **Nō** me
pudet & c. q. d. quantumuis leuiculum & minutulum ui-
deatur foris Euangelium, intus tamen habet uirtutē con-
ferendi spiritus, quod nec lex, nec humana philosophia
potest. Et ipse dominus. **Q**ui inquit, me erubuerit, & ser- **Luc. 9.**
mones meos coram hominibus, huius pudebit & filium **Mar. 8.**
hominis.

OMNI CREDENTI.

Fides principium est, & fundamentum iustificatio = **Fides** :
nis, sine qua impossibile est placere deo, & sine qua quic- **Heb. 11.**
quid facimus peccatum est, immo ipsa est dei iustitia, id **Ro. 14.**
est, per quam deus iustificat.

Ro. 1. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

CIVD AEO SIMVL ET GRAECO.

Ioan. 4. **S**ub Iudeo & graeco utrumq; complexus est populus iudaicum scilicet, & gentilem. **P**rimo autem, annotante Erasmo, hoc loco significat potissimum, q. Iudaeis promissus sit Christus, ac salus ex illis prodierit. **G**raeci autē praeter ceteris gentibus sapientia erant illustres.

CIUSTITIA ENIM DEI patefit.

Acto. 13. **I**ustitia dei bifariam patefit, per Euangelium cum q. deum iustum declarat in promissis suis, dum praestat per Christū credentibus, quicquid olim patribus, & prophetis promiserat, **D**einde dum gratis iustificat impiū, id est per solam fidem, sine omnibus operibus peccata donat, & iustitiam confert, ut non nitamur iustitie nostrae, quae est tanquam pannus mulieris menstruo polluta, sed illi quam deus per Christum praestat, quemadmodum alibi **Phil. 3.** ait. **V**t inueniar in illo non habens iustitiam meam quae est ex lege, sed illam quae ex fide Iesu Christi.

UX FIDE IN FIDEM.

Id est ex imperfecta fide ad perfectiorem. **2. Corinth. 3.** à gloria in gloriam. **Psal. 83.** de uirtute in uirtutem. **S**ubinde enim crescit per Euangelium fides nostra donec crescamus in uirū pfectū. **Ephe. 4.** Nō enim beati qui saturi sunt, sed qui esuriūt et sitiunt iustitiā, quae est per fidem.

CIUSTVS EX FIDE.

Bifariam potest exponi. **V**t sit, iustus uicturus est ex fide, id est, consecuturus est uitam, non ob opera sua, sed quod

AND. KNOP. INTERPRETATIO.

13.

sed quod credit promissionibus diuinis, deoq; non sibi
nititur, **V**el iustus non ex operibus ex quibus nemo iusti-
ficatur coram deo, sed ex fide in Christum, qui est per se **Rom. 1.**
ctio legis, ad iustitiam omni credenti, is inquam iustus ui- **Rom. 10.**
cturus est, id est, uitam consecuturus. **Q**uia sic deus di **Ioan. 3.**
lexit mundum &c.

CPALAM FIT ENIM IRA dei.

An te proditum Euangelium Christi, in solos Iudaeos
uidebatur seuire diuina ultio quam hic ex consuetudine
sermonis Hebraici, Iram uocat, **N**unc autem innotescit ex **Ira.**
Euangelij praedicatione, deo ex equo, omnes homines cu-
ra esse, eumq; uel impios, hoc est, sibi non fidentes timē-
tes, colentes, amantes, dulciq; affectu erga se propensos
(haec enim omnia impietatis uocabulum complectitur) **impietas**
damnaturum, uel pios & fideles seruaturum.

QUI VERITATEM in iniustitia detinet.

Veniit Apostolus ueritatem dei à philosophis, adeoq;
omnibus hominibus, cognitam quidem esse, quantum hu-
mano ingenio sciri de ea potest, sed illi eam ad iniusti-
tiam accommodarunt, dum deo, ob eam gratias non ege-
runt, sed sibi tantum inde placebant, & apud se se turge-
bant ingenio ac industriae suae tribuentes, quod deo ac- **Acto. 17,**
ceptum ferri oportuit. **M**etuumdum proinde & nobis, ne
si deus gentes, q; se cognito gratias non egerunt, tradi-
dit in mentem reprobam, ut monstra illa peccatorum patra-
rent quae infra recenset, si Iudaeos tanta caecitate percus-
B s sit, quod

Ro. i IN EPISTOLAM PAVLI AD RO.

OChristi sit, quod Christum tot seculis expectatum non recipere-
anorū i- rent. Metuendum inquam & nobis, ne forte & nos tanta
pietatem cecitate simus percussi, qui eum susceptum, adeoq; pro-
gentium fessum tam turpiter longo tēpore reiecimus, per uerbum
lōge per suum abominatione desolationis in eius locum substituta.
nitioso = Agit aut nunc apostolus primū contra gentes, ut poste-
rem. quā sibi illas ob oculos posuerit, & reas coram deo ostē-
derit, diuinæ gratiæ per Christum fiant appetentiores.

QUOD DE DEO COGNOSCI POTEST.

Ratio est superiorum. Deus enim quamuis per se
incomprehensibilis sit, nec humanum ingenium, per se,
ualeat ad eum pertingere, potest tamen ex mundo hoc
tam mirifice condito, ac tot seculis administrato, & sit

Psal. 18. agnosci, Cæli enim enarrant gloriam dei. &c.

ULTIMI ENIM FACTI SVNT.

Philosophi, ac mundi sapientes pollicebantur sibi
supremam sapientiam, sed frustrati sunt optatis, dum rea-
licto sapientiæ fonte deo, & luce mundi Christo in phy-
sicis, & mundanis uersutijs tantum nugati sunt, & negle-
cto creatore Opt. Max. creaturis se tantū oblectarunt,
cum in illis non consistere, sed per illas ad conditorē ip-
sum usque progressum oporteat. Proinde cum se credea-
rent sapientes stulti facti sunt, An nō ingens stultitia in-

Esai. ulti comprehensam, & immensam dei maiestatem, cui cælum
Hic. 23. sedes est, terra autē scabellum pedum eius, qui cælum, &
Esai. 6. terram implet, cuius maiestate pleni sunt cæli, & terra,
Act. 17. in quo

AND. KNOP INTERPRETATIO. 12.

in quo uiuimus, mouemur & sumus, eam inquam simula-
chro, & idolo, non tantum hominis morti obnoxij, uerū **Attende**
etiam pecudum, & uolatilium credere comprehendī. **amētiam**
Similis amentia cœpit hodie eos, qui in diuersis locis, di- **seculorū**
uersos diuulos inuocāt, et mortuas imagunculas credūt **nostrorū**
diuine gratiæ capaces, quam sola uiua, & ad dei imagi- **de cultu**
nem condita mens, capere poterit humana, uide Sapien. **diuulorū**
13. 14. et Baruch. 6. capitibus. **Breuiter** uero, ne cū Orige-
ne, & alijs in solos philosophos clamemus. Sapiētia mū-
di est dum nō queris dei uoluntatē, sed sequeris tuā rati-
onem in rebus salutis, tuā bonā intentionē & id quod tibi
rectū uidetur, quod prohibet lex. **Hinc** & hodie est oīs **Mal. 3.**
illa idololatria, qua fidimus nostris operibus et iustitiæ cō-
tra primū præceptum, id quod est agere absq; fide. **Hinc**
non mirū si et nos traditi sumus in reprobam mentem.

MUTAVERVNTQVE.

Non ita accipiendum, q; reuera dei maiestatem in ima-
gunculam hominis cæterorum mutarint cum ille dicat:
Ego dominus non mutor, sed q; aliter de ea senserint, ac
oportebat, **Cum** illa re corporea effingi non possit, sed
pura mente sit contemplanda, & ueneranda.

IMMORTALIS DEI.

Deus solus natura immortalis est, cum uita sit. **Hinc**
regem immortalem dicit eum alibi, solumq; eum habere. **1. Tim. 6.**
re immortalitatem natura, quam angeli, & sancti ex **1. Tim. 3.**
eius habent gratia.

Quapropter

Ro. i. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

QVAPROPTER TRADIDIT ILLOS.

Dicitur hoc loco deus in foedas cupiditates contentores sui tradidisse, quemadmodū infra Pharaonem & excitasse, & indurasse. **S**imile in Psal. **E**t non audiuit **Psal. 80.** pulus meus uocem meam, & Israel non intendit mihi, & dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in ad inuentionibus suis, **A**notabis etiam ex hoc Apostoli loco, **Liberum** quid ualeat liberum, quod aiunt arbitrium, nisi diuina arbitriū. ope fulciatur, **N**empe peccare, & in omne turpitudinis genus prolabi. **U**t uerissimum sit, quod dominus ait: **Perz** **Ose. 13.** ditio tua ex te Israel, tantum in me auxilium tuum.

MENDACIO.

Gentes **C**ensus est: Id quod uere deus est (quem nisi esse intelmēdaces lexissent idola commenti non fuissent) tribuerunt hominibus. **C**ontrario quod non est deus, sed mendacium, qualia sunt simulachra, tribuerunt deo.

Amen.

AMEN.

Hebraica uox est, quae significat id, quod nobis uerū, & est acclamationis loco in fine precatōnū, ab ecclesia usurpata. **P**roinde precatōnes ecclesiasticas tales esse oportuit quibus uulgus **A**men acclamare possit, ut docet **A**postolus. **N**unc pauci sacrificuli, ijdemq; conducticij id faciunt perinde, ac si ipsi soli essent ecclesia, nec tamen sepius ipsi intelligentes, aut quid precentur aut ad quid respōdeant, sed tantū incondito & asinino boatu derudentes. **D**iuus Hiero. ad Marcellam dicit, septuaginta hanc uocē reddere

reddere græce, Genito, id est, fiat. Aquilam, Pepistomenos, id est, fideliter.

DEO PRAEMIVM QVOD OPORtet.

Græce autore Eras. Antimysthian, quod repensationem sonat. Sunt enim quædam flagitia eiusmodi, ut non solum ipsa sint scelera, uerum etiam scelerum pænæ.

ET DEVM AGNOSCERENT.

Cognoscere est intelligentis, agnoscere grati ac memoris. Nam ingratus nouit beneficium, uerum dum distulnat se debere, non agnoscit, autore Eras. Rot.

IN REPROBAM MENTEM.

Reproba mens est, quæ bonum malum, & malum bonum iudicat, honestum turpe, & e contrario, de quo Esa. **Isa. 5.** Vae qui dicitis bonum malum, & malum bonum ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.

C A P V T II.

PROPTER INEXCVSABILIS es ó homo & c.

Prosequitur Apostolus argumentum qui cū uelit ubique fructum facere, atq; omnibus se debitorem exhibere, uertit se ad hypocrisis iudæos, et ne gentes, quæ lege diu taxat, & dono naturæ abusa, ac propterea per tot portenta flagitiorū delapsæ à resipiscendi, ac salutis fiducia detererere uideatur, ostendit quoq; Iudæos legē scriptā sibiq; diuinitus datā præuaticatos esse, promissionesq; ipsius dei

Ro. 2. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

suis dei, certis. a deo q; & hereditario signo roboratas
contemptui habuisse, legemq; ipsam esse quoddam spiri-
tuale, vires q; humanis uincere.

QUI IUDICAS.

NON sic accipiendum est, quod omnis, qui indicet. sit
coram deo inexcusabilis, alioq; quid est, q; dominus ait: **NO-**
lite secundum faciem iudicare, sed iussum iudicium iudicate.
Ioan. 8. Et magistratus constitues in oibus portis tuis &c. **Sed** q;
inexcusabilis sit alium iudicans, subiungens indicat. **Nim-**
Deut. 16. rum q; eadem facit flagitia, ob que alium condemnat, facit inquit
affectu, etiam si non opere, uel qui assentitur his, qui ipsa sce-
lera committunt, assentitur inquam affectu, opusq; externum ius-
dicans, putat se deo perinde atq; homini illudere posse.

SEIPSUM CONDEMNAS.

DE se sententiam pronunciat, qui alterum punit, ob ea que
ipse committit. **Quemadmodum** scribe & pharisei interro-
Matth. 23 gati a domino, quod facturus esset dominus uinea sceleratis agri-
colis, se ipsos condemnauerunt malos, iniquitates, male per-
det. **Dicit** autem haec Apostolus, ut nos ipsos nobis ob oculis
coram deo nos innoxios non esse, etiam si praedicta flagi-
cia opere non commiserimus, si affectu ad ea sumus propen-
si. **Na** iuxta opus externum non iudicabit nos dominus. Sunt
autem affectu ad ea propensi omnes homines, quotquot
gratia dei per spiritum fidei non eripiuntur.

SECVNDVM VERITATEM.

Humanum

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 16.

Umanum iudicium multa fallunt, & corrumpunt, ut munera, quae excæcant oculos iudicum, & mutant causam iustam: Item adulatio, personarumq; respectus. **Dei** Dei iudicium nihil fallit, qui non secundum uisionem oculi ciu' infalibilem, nec iuxta aurium iudicium iudicat, sed iudicat in iustitia, et æquitate, ex abditissimis humani cordis affectibus, **ut** reus coram eo sit non tantum, qui malum fecerit, **Math. 5.** sed & qui cupierit.

CVFFVGIES.

Quasi diceret minime, Scriptum est enim, **Nō** est, qui manu mea possit eruere. **Et** omnes uos sisti oportet ante tribunal Christi, ut accipiat quisq; prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum. **Deut. 30.** **Iob. 10.** **2. Cor. 5.**

ADIVITIAS BONI.

Uitiarum uocabulo delectatus est Paulus, utiturq; eo frequenter, quoties ingentem rei copiam, & uim, uult intelligi.

AD POENITENTIAM.

In greco est, Metanian, quod uerti poterat, Resipiscenciam, Nam Metanoin est resipiscere, quod post admissum scelus, sentiamus nos deliquisse. **Metania**

IN DIE IRAE

Tribus modis signauit diē domini formidabilem impijs. Irae, inquit, q̄ tum misericordie locus non erit, quam modo questum oportuit. Iam enim tempus acceptabile, Iam dies salutis, **Reuelationis**, id enim indicat, patefiet, quod omnia **2. Cor. 6.** **1. Cor. 4.**

Ro. 2. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

omnia nuda erunt, quæ nunc latent. Et iusti iudicij, quod recte pro cuiusq; meritis pronuntiabitur

IN BENEFACIENDO.

QUæ hoc loco, & Io. 5. procedent, qui bona fecerunt &c. **C**ontra argumentum sumunt operarij, sed scriptura non iuxta ex-
operari- ternum specimen, sed operantis affectum metitur opera, quo
os male in nemo potest bonum facere, nisi ipse prior sit bonus, lu-
terpretamur xta illud: Arbor bona facit fructus bonos. Et ita opera non
tes scrip faciunt bonum, sed bonus facit bona opera. Boni autem effe-
turas. cimus per lauacrum regenerationis, & renouationis spi-
Matth. 7 ritus sancti, quem effundit in nos opulente deus.

SED OBTEMPERANT iniustitie.

Iustitia. **P**otest iniustitiam eam dicere, qua capite superiori omnia illa uiciorum portenta complexus est. Potest & ini-
stia incredulitas intelligi illorum omnium fons & sub-
stantia. Iniustitia enim est dei promissis diffidere, cum il-
le iustificatur. id est, iustus fit in sermonibus suis, E contra
rio, Omnis homo mendax.

INDIGNATIO.

Annota exaggerationem diuine uindictæ in incredulos. Deinde animam dixit, ut non tantum corpoream, sed
& internam poenam accipiamus.

PERSONARVM RESPECTVS.

Prosopolia. **I**n græco una est uox, annotante Eras. Prosopolia
lipia. quæ significat, cum huic magis fauemus, quam illi non ob
rei, sed personæ discrimen. Id quod deus non facit, qui in-
credulum

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 18

credulum iudæum non seruat, ob progenitorum prærogatiuam, nec credentem ethnicum aspernatnr, ob auorū idolatriam, quia filius non portabit iniquitatem patris. **Eze. 18.**

QUICVNQVE ENIM SINE LEGE.

Lex duplex est. *Naturæ*, quæ ex æquo omnium mentibus est inculpta, quæ est consiliū cōscientiæ nostræ, plex.

quo recta, naturali instinctu, monentur: sine hac nemo rationis cōpos est. **Naturæ.**

Altera est scripta, & per Moysen per dita que iudeos, præter ceteros, tenebat obnoxios. **Scripta.**

q; autē uiribus nostris maiora exigit. Semper enim nos alio abripit affectuum tyrannis, quàm leges monent. **Hæ-**

rum autē legum onus idcirco imposuit nobis deus, **U**t quo nam redempturus erat genus humanum, per legem nos

metipsum nobis ob oculos poneret, declararetq; quales esse oporteat, ut dum impares legis exactionibus nos

agnoscimus, quæ est iugum importabile, seruentius, & libentius Christi gratiam amplectamur. **E**st autem Occu-

patio, qua respondet iudæis, legis diuinæ latæ ignorantiam causantibus.

IUDICABUNTUR.

Hinc ipse dominus. Nolite putare quod ego uos accusaturus sim apud patrem, **E**st qui accuset uos Moyses in Io. 5.

quo uos speratis.

NON QUI AUDIUNT LEGEM.

Quam supradictū est legem suis conatibus neminem præstare posse ex corde, seu affectibus: quippe per quā tan-

Ro. 5. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

Ro. 10. tum cognitio sit peccati. **C**redens autem ex toto corde in Christum iustus est ex fide. Quia corde creditur ad iustitiam, & iustus ex fide uiuet. **C**redens enim spiritum iustificantem consequitur, qui affectus nostros immutat, ut legem præstemus, non per operum hypocrisin, sed ex affectibus, adeoque & corde, quia lex spiritualis est. **P**ro inde nemo legem implet, nisi in Christum credens, qui est perfectio legis ad iustitiam omni credenti.

Ro. 7. **C**ATTESTANTE EORVM CONSCIENTIA. **C**onscientia de omnibus nostris pronunciat, ac in hoc tua noster cū dei iudicio concordat. **N**am, ut in offitijs ait Ambrosius. **N**usquisque sibi animum suum, seuerū sui iudicem, & ultorem criminis habet, **E**contrario ipsa uirtus per se pulcherrima merces.

ECCE TV IVDÆVS COGNO. **H**ic apertius iudeorum, quemadmodum in præcedentibus gentium, supercilium deprimat apostolus, qui carnis nobilitate, & legis acceptæ fiducia turgidi cæteras gentes, præ se, uix homines dicebant. **O**stendens hæc duo deteriores illorum causas, apud deum iudicem facturas, nisi & legis præscripta ex corde præstiterint. **P**rimum q, ex bonis, & pijs progenitoribus prodierint masculi, **I**nsuper & lege dei instructi, peccata non cauerint, nempe suis conatibus, non gratia dei freti, **I**udæi autem primus dicti sunt ab Heber, hebræi. **D**einde ab Israel, id est, Iacob, **I**sraélite. **T**andem ab Iuda, uno ex duodecim fratribus,

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 18

im fratribus, Iudæi dicti sunt, sonat autē confitentes seu confessores.

HABENTEM FORMAM cognitionis.
Quod in græco est, annotante Eras. morphosin, quod ualeat **M**orpho quasi dicat instituendi formam ac rationem, quam alijs sis. præscribas, ut sunt & hodie, qui profitentur se formare conscientias singulorū posse, **N**am his uerbis delectantur quidam non theologo, sed matæologi, id est, uanilo **M**atæo qui, aut stultiloqui, matæos, id est, uanus. itidē & Iudæi logi. sibi placebant, quo profelytis ueluti stupidis, formam uite præscriberent. **C**ontra hos, tanq̄ pestilentissimum genus hominum (quod nihil aliud agat, quàm ut à lucis, & uitæ fonte Christo abducat, adeoq; furetur, & mactet animas imperitorum) depugnauerunt strenuissime apostoli, adeoq; ipse Christus, & ab eis maxime cauendum esse **V**el illud documentum esto, quod diuus Euangelista de **Ioan. 5.** Ioanne, qui erat lucerna ardens, & luens, quo maior inter natos mulierū nō surrexit, ait. **N**on erat ille lux. pro **Matth. 11.** inde meminimus unū Christum lucē esse mūdi, adeoq; **Io. 1.** innocentiæ scopum omnibus à patre præfixum.

QVI EXECRARIS simulachra.
Idolatriā cōmittimus non tantū dū ante Idolum pro- **I**dolatria cumbimus, uerū etiam dū rem quancūq; creatā deo præferimus. **Q**uæadmodū auarus Idolatra dicitur à Paulo. **Ephes. 5.** **E**t aliās uentrē nonnullorū dicit esse deū. **I**dolatræ etiā **Phi. 3.** sunt quicūq; à Christo populum abducunt ad suas factio-

Ro. 2. IN EPIS. AD ROMANOS

nes, & opera sua iactant, pijs q; salutem pollicentur, impudenti; ime solius Christi officium sibi usurpantes, adeoq; in nomine eius uenientes, Et cum unus sit iustitia sanctorum tribuunt, in maximam Christi contumeliam. Breuiter Idolatria est in aliud fidere quam in deum.

INAM NOMEN DEI.

Testimoniũ hoc alij ex Esaia. 53. alij ex Ezechiele. 36. desumptum p: t. nt.

Ioan. 4. Sensus est esse circumcissum, & Iudaeorum prodijisse pro

Rom. 10. sapia, ex qua salus est, ualet quidem, quantum ad generis at

Matth. 5. tinet prerogatiuam, si in Christũ (qui finis est legis, ad e-

Esa. 53. oq; legem solus impleuit, quia peccatum non fecit, & ad

Gal. 3. quem lex ceu pædagogus ducit) credas, Quod si in Chri-

stum non credideris, cuius fide Abraham iustificatus est,

peiores ethnico. Prodest autem circumcisio non ad sal-

lutem uel iustificationem consequendam, quam fides cõ-

fert, sed ad generis prerogatiuam, qua tuebant Iudæi.

Gal. ulti. Alioqui nec præputium, nec circumcisio ualet in Chris-

to, sed noua creatura.

Circūci- **PRÆPUTIUM.** Cutis est membri genitalis, quã

sio quid præcidebant Iudæi cultro petriño, in symbolum uenture

significa ri Christi, qui petra est secundũ apostolum, quod ille per

bat. coelestem suam doctrinam, ac iustificantem spiritum, omne-

1. Cor. 5. nes noxios affectus, & in futura resurrectione omnem corrup

corruptionem à nobis esset amputaturus.

CPRO CIRCUMCISIONE IM
putabitur?

Quasi diceret, utiq; Nam Abraham credendo factus est iustus. Quicunq; ergo ex fide sunt, hi sunt filij Abra Gal. 3. he, ut alibi ait.

QVI PER LITERAM.

Decalogueum, eiusq; externam simulationem accipe, 2. Cor. 3. quam alibi occidentem literam uocat, **N**o quod nemo ex preceptis dei seruetur, cū à nemine impleatur, **Q**uis enī impleuit, **N**ō cōcupisces? maledicti autem sunt qui à dei mandatis declināt. Et anima quæ peccauerit morietur. Eze. 18.

NON IS QUI IN MANI

festo Iudæus.

Iudæus interpretatur confitens uel confessor, in manifesto ergo Iudæum esse, est carne Iudæum natum esse, quod deus non agnoscit. **D**e Iudæis in carne gloriamibus, **V**os, inquit, ex patre diabolo estis. **S**ed qui corde Ioan. 8. fide, affectibus deum confitetur, adeoq; ex corde bonus est, is demum coram deo Iudæus est. Similiter qui fide spiritum Christi consecutus, innouatus ac repurgatus à prauorum affectuum sordibus fuerit, is deo circumciscus est: **Q**uod quia Iudæi non faciebant, sed carnali tantam circumcissione se uenditabant, audiunt: **T**ræcidite duritiam Deut. 10. cordis uestri, id est, perfidiam. Et omnes gentes incirciscumiscæ carne, **D**omus autem Israël corde. Hinc et Ste-

Ro. 5. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

phanus in Actis: Dura, inquit, ceruice, & incircumcisis
cordibus & auribus. Econtrario de fidelibus Paulus: Nos
inquit, sumus circūcisio, qui spiritu seruiamus deo.

C A P V T III.

QUID IGITUR HABET &c.

Esā. 53 **H**yperbaton quid dicitur
isse, si omnis salutis spes à fide in Christū pendet, nec in
gratia Euāgelij præstat Iudæus ethnico, quid profuit Iu
dæis fuisse circumcisos, & ex Abraham stirpe prognat
os, quam ita obscure diluit per longum Hyperbaton,
(quod nos dicere possumus transgressionem, orationis
genus, quando supra communem dictionis modum, sen
tentia in longum procurrat, nec intranaturæ fines con
clusa tenetur, id quod ex affectu insigni, & uberi frequē
ter solitum est fieri ab apostolo) ut interim per digressio
nem alteram immisceat, priusquam unam hanc coeptam
absoluat, quam repetens ostendit Iudeos nihil meliores
esse gentibus, cum per diuina eloquia, legem scilicet, et
prophetas, nihilo sint gentibus incontaminatiores, quā
uis in speciem legem simularint.

C O R A C V L A D E I.

Hinc in psalmo, Qui annunciat uerbum suum Iacob,
Iustitias & iudicia sua Israël, Non fecit taliter omni nati
oni,

oni, & iudicia non manifestauit eis.

CABSIT.

Promissi-

Conserua ex hoc apostoli loco, ut omnis nostrae salutis spes a fide in diuinis promissionibus pendeat, & quomodo deus peccatis nostris in promissionibus suis non sit inuoluntarius, quemadmodum ait: **Q**uae procedent de labijs meis non faciam irrita, **E**t uerbum meum non reuertetur ad me uacuum, sed faciet omnia ad quaecunq; misi illud. **E**t **P**sal. 88. **E**t **E**sa. 55. **Q**ui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit. **I**d quod Dauidis exemplo probat, cui postquam ipso commisso adulterio & caede, ob peccata sua, promissione hac, ab hominibus iudicaretur indignus, nihil in fide haesitans, sed ueritati diuinae, non suis iustitijs innixus, dicit: Iustificare, id est, iustum & ueracem te ostende domine in sermonibus tuis. Similiter nos facere oportet, ut deum adeoque ac salutem nostram, non iuxta meritum, aut demeritum nostrum metiamur, alioqui actum est de nobis, sed tantum ex ueracibus eius promissis pendeamus, quae non frustrabuntur nos, modo fides nostra fuerit integra.

COMNIS AVTEM HOMO
MENDAX.

Uel quia sepius maiora pollicetur, quam potest praestare, uel quod mentiri solcat, & ualeat, uel quod mendax

dux sit quisquis diuinis promissionibus diffidit, cum deus nihil non præstat promissum ex psal. 115. Non potest nõ metiri homo dum de rebus salutis loqui uult sine spiritu dei, qui concipitur ex credito dei uerbo. Natura mendaces sumus, solum autem uerbum domini siue Euangeliũ ueraces facit.

QUOD SI iniustitia nostra.

Non ut non faciunt deum in promissis suis mutabilem, quæ admo pecces. dum ait: Ego dominus, & non mutor. Et in Dauide ostẽ Mal. 3. sum est: sed peccatis nostris illustrior fit dei bonitas, dum etiã immeritis præstat promissa. Num iniustus deus, qui de peccatis sumit supplicium? Absit, alioqui quomodo hunc mundum iudicaret, præstat quidẽ ille promissa sua semper, modo tu credas, sed non ob id tibi peccandi formitem ministrat. Non mutatur ille peccatis tuis, in sua ueraci promissione, sed non ob id uult ut pecces, ut munificencia illius abutaris, quemadmodum blasphemauerunt nonnulli contra Euangelicæ gratiæ præcones, quorum iustam ait esse damnationem, quippe qui gratiæ dei diuitias in prætextum uertunt malitiæ.

QUENIM SI VERITAS DEI. Repetitio est eiusdem obiectionis. Dicitq; deum certe esse iustum, qui sumit supplicium de peccatis.

QUI IGITUR?

Hactenus hyperbaton, quod initio huius capituli cepit redijt.

Redijt autē à digressione, ut colligat superiorū summā,
& gentes & Iud. eos, adeoq; oēs hoīes esse sub peccato.

PRÆCELLIMVS EOS.

Paulus superius dixit, hoc ethnicis Iud. eos præstare
& credita illis essent oracula dei, lex uidelicet, & pro-
pheta. Sed quoniam lex reos facit, per eam enim cogni- Ro. 3.
tio tantum peccati. Vtrosq; & Iud. eos & gentes nunc
æquat, & ad Christi fidē & gratiā amplexandā cohorta-

OMNES DEFLEXERVNT, (tur,
simul inutiles facti.

Hoc testimonium, annotante Hieronymo, in præfatio Ex uari-
ne cōmentariorum libri. 16. in Esaiā prophetam, ex uari- is locis cō-
is scripturarum locis, est contextum. Prima pars sumpta tatio Pau-
est ex psal. 13. proximi duo uersus, Sepulchrū &c. psal. li.
s. sunt, illud autem uenenum aspidum &c. psal. 139. Rur-
sum quod annectitur, Quorum os &c. 119. psal. est. Por-
rò quod sequitur, Veloces pedes &c. ex Esa. 59. c. desum-
ptum est. Ultimus articulus, Non est timor, psal. 35. est.

QUI EXQVIRAT.

Isa. 55. Querite dominum dum inueniri potest, inuo-
cate eum &c. Et Trenorū. 3. Bonus est dominus speranti-
bus in eum, animæ querenti illū. & in psal. Querite do-
minum, & ueritatē eius, querite faciē eius semper. Deū
autem, id est, cognitionem eius, ac uoluntatem, quam ille Ose. 6.
plus uult quā holocausta (Cuius cognitionis summa est
lex et promissio, ut de nostra iustitia, adeoq; omnibus me-

Ro. 3. IN EPISTOLAM PAULI AD R. O.

ritis diffisi, ex sola misericordia dei pendamus. Iuxta illud, Beneplacitum est domino &c. **E**am inquā cognitio nem licet hic mundus tam mirifice conditus administrat

Matth. 6. quemadmodū supradictū est, **E**t dominus ad contemplā dos passerulos nos mittat, tamen nihil clarius ministrat, quā literarū diuinarū diligēs meditatio. **B**eati, inquit,

Io. 5. qui scrurantur testimonia eius. **E**t dominus: Scrutamini, **Mat. 22.** inquit, scripturas &c. **E**t Saduceos se tentantes arguēs

Erratis, inquit, nescientes scripturas. **H**oc unū præ ceteris studiū esse debuit sacerdotibus, ut legem dei, adeoq; cognitionem illius exactā, ex scripturis, sedula ac iugi meditatione exhaustam, populo inculcarent. Sic enī ait:

Mal. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiā, & legem requirēt ex ore eius, quia angelus domini exercitūū est. **A**t nunc preculis non intellectis, adeo sunt enecati, ut lectioni salutari locus non sit, & si fuerit, eum poculis ludis, ac his turpioribus impendimus. **P**roinde dei sacerdotes nō sunt qui repellunt scientiam, sed alterius cuiuspiā. **S**ic enī ait:

Os. 4. **Q**uia tu repulisti scientiam, & ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. **E**t contrario, nullus deo gratior cultus, q̄ iugi meditatioe, in diuinās literas mēte transformari uelle, pertinet aut̄ hec ad primæ tabule præcepta.

QUIMVL INVTILES facti sunt. **Q**ui ignorant deum, nec illum amant, nec fidunt aut̄ ti ment, iccirco uel in se, uel creaturas deflectunt, hinc & uani & inutiles euadunt. **N**am maledictus quicumq; con-

fidit

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 22

fidit in homine. Et nolite confidere in principibus, neq;
in filijs hominum.

Hier. 17.

EXERCEAT BONITATEM.

Annotationa ex hoc scripturae loco, quomodo opera nō faciunt bonos, cum proculdubio aliqui fuerint, qui bonum tunc sunt operati, iudicio humano, sed bonus faciat bona opera. Nō ergo operibus itur ad deum, aut his placatur Gal. 5. ille, sed fide, quae postea p̄ dilectionē erūpit in opera, Nā 10. 1. credētib; data ē potestas fieri filios dei, nō operātibus.

REPVLCHRVM APERTVM.

Hec ad Ponirian, id est, prauū erga proximū affectū adeoq; ad praecepta secundae tabulae spectant.

LINGVIS SVIS AD DOLVM.

Contrarium praecipit lex diuina, Deposito mendacio loquamini ueritatem, quilibet ad proximum suū, quoniā Gala. 1. sumus inuicem membra.

VELOCES PEDES EORVM.

Hoc specialiter Iudaeis conuenit, qui semper sitierunt Zacha. 3. sanguinem prophetarū, ac tandem ipsius domini ueriti Ephē. 4. non sunt funderē, quemadmodum eis opprobrat, ut ueniat, inquiens, super uos omnis sanguis iustus & c. Sunt Viri sanguinum, autem uiri sanguinū omnes per naturam quos dei gratia non exemerit, id q; data occasione apparebit maxime in ijs qui sanctitatem sibi uendicant, uellent enim hodie Matth. 23. uno momento perditos quotquot Euan gelium profitentur. Ita appellantur in psalmis & prophetis.

Contri

Ro. 5. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

CONTRITIO & CALA.

Impiorum uitam longe miserimā, etiam si semidei sibi uideantur, pulchre depingit propheta. **L**assati sumus

Sapi. 5. in uia iniquitatis, & perditionis &c.

ET VIAM PACIS.

Via pacis.

Via pacis est fides in Christū, ad promissiones illius, Ille enim sole cōscientiæ pacatae sunt & tranquille, quae

Ioan. 15.

Christum agnoscunt, dicentem, **P**acem meam do uobis, **E**t infra. Iustificati igitur si

Rho. 5.

de pacem habemus ad deum.

CSCIMVS AVTEM.

Occupatio est, poterat enim fieri ex precedentibus talis obiectio, **H**ec scripturā de idolatris & prophanis gentibus dicere, non iudeis, lege dei illustratis, iuxta illud. **L**ucerna pedibus meis uerbum tuum, **P**roinde dicit legē, ijs loqui, qui sub ea constituti sunt, hoc est iudeis. **Q**uod si illi fuerunt tamis flagitijs obnoxij, gentes prophanas paribus, aut maioribus fuisse obstrictas, consequitur, ut omne os obturetur, & non glorietur in conspectu dei ulla caro.

Hier. 9.

LEX OPERIBVS LEGIS

Copus legis est, quod in speciem fit, **E**st ergo sensus. Si illi iusti non sunt, qui in speciē legis opera praestant, multo minus qui palā sint impij, **L**ex diuina non tantum opera externa exigit, id quod humane faciūt, sed etiam affectum internum, **Q**uod Paulus docet uno precepto. **N**on concupis

Rho. 7.

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 25

concupisce s. Et dominus de omnibus exponit Matthæi. s. 6. capitibus, Iam cum nemo sit, compos affectuū suorum, nisi spiritu dei fuerint moderati, nemo ex operibus iustificatur, Quia operum iustitia in oculis humanis tantum iustificat, in oculis autem dei sola in Christū fides, quia ille credentibus spiritū impartit, per quem rapiūtur affectus ad amandam, præstandamq; legem quemadmodum per concupiscentiā ad mala, deinde si quid delinquitur, per Christi nomē donatur, Ita lex per fidem nō aboletur, sed stabilitur quemadmodum subiungitur. Idem ait apostolus ad Galathas. 2.

CARNIS CARO.

Hebræo idiomate Carnis nomine, homines, quāti sint cum suis uiribus & conatibus, sine illustratione spiritus dei. Dixit deus: Non permarebit spiritus meus in hominibus, quia caro sunt. Ois caro .i. homo. Gen. 6.

NON EST ENIM.

Occupatio est, poterat enim quispiā dixisse: Quid igitur profuit lex? Respondit, Nempe ut nos in peccati agnitionem adducat, & nos ob oculos nobis ponat, condemnat, ac indigere gratia dei ostendat, quæ datur his qui lege terrentur. Idcirco Christus prædicationem suā exorsus est à lege. Nam quos lex frangit, illis ipse medetur. Alioqui lex sine gratia aut non afficit nos, aut ita terret, ut desperemus ac inuisus nobis deus fiat. Gratia autē primum humilem, desertum, aridum, sitibundum animū reddit,

Ro. 5. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

dit, deinde serenat, dum peccata donat, conscientiam peccat, & affectus transformat.

U Notabis hic obiter quid sit peccatum, nempe prauaricatio legis diuinæ. Ne trepides timore, ubi nō est timor hoc est, ne traditionibus humanis conscientiam onerari putas, quibus frustra deus colitur, hoc est, ut si seruus, nihil profeceris: Sin minus, nihil deterior factus fueris

Iustitia
dei.

IUSTITIA VERO DEI.

Ro. 10.

1. Cor. 1.

Deu. 19.

Ro. 10.

Hier. 31.

Mal. 3.

Iustitia dei, id est, quam deus confert, & qua ille iustificat Christus est, præ cuius unius fidē credentes ex impiis, sine ullo operū, & meritorum adminiculo, deus iustus facit, quemadmodū infra. Nam ignorantes dei iustitiam, & suam uolentes constituere, & alibi. Christum à nobis deo factum sapientiam, redemptionē, sanctificationē, & iustitiam, Hæc est iustitia quæ per Euangelij prædicatio nē manifestatur, astructa olim per legē, nempe, Ne dixeris in corde tuo &c. Similiter & prophetis, ut: Propitius ero iniquitatibus eorū etc. Et parcā eis sicut parcat uir filio suo, seruienti sibi. Et in psal. Beatus uir, cui nō imputauit dominus peccatum, Et: Non delinquent omnes, qui sperant in eum, Est ergo sensus. Iustitiam dei esse fidem in Christum. Hoc est, Quia credimus promissioni, qua per Christū salus mūdo promissa est, iustificamur, nō ex lege, Cum licet illa ostendat peccatum, neque at tamen peccatricem naturam restaurare, Proinde nihil esse nostras uires & conatus.

In mal

OMNES PECCAVERUNT.

In multis offendimus omnes, **E**t si dixerimus quod peccatum non habemus &c. **Io. 3.**
1. 10. 1.

DESTITVNTVR GLORIA dei.

Hinc dominus per **Esa:** Peccata uestra diuiserunt inter uos, & deum uestrum, **E**t. Quod consortium iustitiæ, **2. Cor. 6.**
cum iniustitia, aut quæ communitio luci, cum tenebris &c.

IUSTITIAE SVAE.

Iustitiam suam deus bifariam declarauit, dum præterita peccata hominibus donare noluit, nisi per Christum satisfactione facta, quem propter scelus populi sui percussit, ponens in eo iniquitates omnium nostrum, **D**einde dum se iustum, & ueracem præstat, per solam fidem credentes iustificas, **E**t. **Esa. 55.**
quæ admodum pmiserat: Propitius ero iniquitatibus eorum.

UBI IGITVR GLORIATIO.

Compellat nunc Iudæos, qui sibi de legis iustitia plauderant, cum illa citra fidem Christi nihil sit, nisi hypocrisis, & sepulchrum dealbatum.

PER QVAM LEGEM

Duplex est iustitia, Legis, quæ est simulatio operum externorum, metu legis, siue commodi respectu. **F**idei autem iustitia liber est raptus, & impetus ad bona, adeoque quæ lege iubemur, siue noui illi affectus spiritus, quos in nobis deus creat, **Q**uæ iustitia per unum Christum contingit.

LEGEM IGITVR IRRITAM

facimus.

Occupatio

Ro. 2. IN EPISTOLAM AD ROMANOS

Occupatio est, iam sepius dictum est, Christū credentibus spiritum suū impartiri, qui affectos humanos, nā illos quoq; exigit lex, immutat, & transformat, ut rapiamur ad faciendam legem, q; illa extorquēdo præstare nō potuit, scribit enim Christus, per gratiā, in uisceribus & cordibus nostris legem. Deinde, si quid delinquitur, propter fidem, non imputatur, ut habet Psal. Beatus uir, cui Rom. 10. & c. Et ita Christus est perfectio legis, ad iustitiam, omni Matth. 5. credenti. Ita quoq; accipiendum, q; non uenit soluere legem, sed implere.

C A P V T IIII.

QUID IGITUR DICEMUS INVENISSE Abraham patrem nostrum secundū carnē &c. **Q**uemadmodū.

Premisit cap. superiori solam in Christū fidē, sine ullo operum adminiculo iustitiā conferre. Iam soluit obiectio nem, ad quid data sit circūcisio, Nempē ut esset symbolum ac mnemosynon iustitiæ, quam promissionis parens Abraham erat consecutus à deo amequā hoc signaculū acciperet, Nā in præputio per fidē iustificatus est. Proinde omnium credentiū est pater, qui fidem illius imitatur. Est aut confirmatio, quod fide iustificemur, constans argumentis septem.

CNAM SI ABRAHAM.

Primū argumentum est, Nempē tale, Nos iustificari exemplo Abrahæ, ergo fide, qua ipse iustificatus est, & non

non operibus.

E I V E R O .

Contentio est, id est, contrariorum comparatio, meriti scilicet, & gratiæ.

I M P U T A T V R .

Imputari dicitur, quod re persolutum non est, sed tamen ex imputantis benignitate pro soluto habetur. **E**o-ri- de pacto & deus, in promissionibus suis, se ueracem exhibet credentibus, fidem imputat ad iustitiam, dans eis potestatem fieri filios dei, etiam si nihil sint operati, quo illam mererentur.

QU E M A D M O D V M & David. (tur. **S**ecundum est confirmationis argumentum, Nempè huiusmodi iustitia est per imputationem, ergo non ex operibus. **Q**uæadmodum & Aug. ait. Præcepta, inquit, dei impleantur, dum quicquid non fit ignoscitur.

B E A T V S V I R .

Quibus peccatum non imputatur, quibusque omnia in bonum cooperantur, Hi sunt qui nati sunt ex deo, cum uoluntas, id est, affectus & mens illorum semper sit in lege domini, eamque in uisceribus suis habeant scriptam, reddente spiritu sancto, quo ob signati sunt, testimonium, quod sint filij dei, Etiam si adhuc manus, pes, os, ac cætera membra, ex lege dei exorbitent. **N**ascimur autem ex deo per fidem in Christum, dum uidelicet audito adeoque concepto in uisceribus uerbo Evangelico, noui efficiamur iudicij, relicto iudicio carnis nostræ, adeoque & rationis, iuxta

Ro. 9. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

uerbum Euangelicum sapimus, iudicamus, afficimur, diē nouam lucem Christum sequimur cupimusq; ac toti in nouamur, per quem Christum sicut condita sunt omnia, **Ioann. 3.** ita restaurantur relapsa. **Huc spectat illud. Qui natus est ex deo nō peccat. Et in psalmo. Non delinquent omnes, qui sperant in eo. Tales etiam delinquentes non delinquent, quia sunt filij delicati, quibus parcit deus, quē admodum pater filio seruienti sibi.**

EDICIMVS ENIM.

Tertium argumentum est. Abraham iustificatus est ante circumcisionem, igitur non ex circumcissione. Arguitur autem à tempore.

ET SIGNVM ACCEPIT.

Signa p. Occupatio est. Quid profuerit circumcisio post iustificationem, per fidem iam consecutam. Obserua in superbus adie. quid sint signa diuinis promissionibus addita, quale est etia. hic circumcisio, et in nouo testamento baptismus, et participatio mensae. Nempe sphragida diceosynes, id est, sigilla iustitiae qua circumcisio data testatur Abrahā, et iustus esset coram deo, ne diu secum in ancipiti fluctuans conscientia, desperaret. Et idem et nostra sacramentalia signa admonent nos promissionum dei, ut certissimi accepturos nos, quod ille promisit, testanturq; erga nos, bonam uoluntatem, quod uidelicet ex corde nobis deus faueat, Quem usum si intelligas, quid potest illis signis latius contingere? Proinde quam non potuit dubitare

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 26.

tare Exechias, quin reualesceret, cum & promissionem
audisset, & signo uidisset eam confirmatam. Quam non Iud. 6.
potuit dubitare Gedeon, quin uicturus esset, cum tot si-
gnis confirmatus erat, Tam dubitare non debes, quin
misericordiam consecutus sis, ubi Euangelium audieris
eiusq; sigilla baptismum, participationem mensæ conse-
cutus fueris. Nam cum signorum omnium natura sit, ut
nos alicuius admoneant, ut Crux passionis dominicæ, hæ-
dera uini. Sola tamen sacramentalia signa, id est, diuini-
tus instituta, & promissionibus cœlestibus aucta, non tan-
tum nos admonent diuinarum promissionum, sed etiam
certificant conscientiam nostram, adeoq; & firmant, et
solidant in uerbo promissionis, deq; bona erga nos dei
uoluntate, quod ille pro filijs nos habeat. Id quod signa
ab hominibus instituta non faciunt licet & ipsa suum il-
lud signatum representet.

NON ENIM PER LEGEM.

Quartum est argumentum. Hereditas promissa est
Abrahæ sine lege, ergo per legem non fit hæres, Nam Abrahâ
lex necdum erat prodita sed post annos quadringentos, hæres
& triginta à promissione diuinæ benedictionis, Abrahæ mundi.
facta, primum cœpit. Gal. 3.

SEMINI EIVS.

Semen Abrahæ Christus est, ut ait apostolus, cū cor- Act. 9.
pore suo ecclesia, & coheredibus suis fidelibus, q hæres
est mūdi, hoc est omnium dominus, ut ait Petrus in Actis.

Ro. 2. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

Psal. 2. Ad quem pater in Psal. Postula à me, & dabo tibi gētes hereditatem tuam. **¶** Ipse dominus Matth. ult. Data est, inquit, mihi potestas in cælo & in terra. **¶** Idem & Christiani, qui fratres eius sunt & cohæredes, omnium rerū sunt domini in spiritu, quod nihil rerum externarum ualeat illorum uincire conscientiam, siue esca, siue potus, siue uestis, siue locus, siue mors, siue uita, siue quodcumq; præterea, sed oīa illis seruiāt, & cooperētur in bonū.

¶ TENIM SI HI.

¶ Quintum est argumentum, Nempe si ex nobis est iustitia, ac conatibus nostris, in præstāda lege dei, frustra promisit illam deus.

¶ NAM LEX IRAM operatur.

Lex ipso **¶** Sextū est argumentū. Lex operatur iram, quia terret sibi iamā, & confundit conscientiam, ergo nō conciliat. **¶** Præterea dat natu= præcepta diuina, suo more, legem uocat, ea operantur iram, dum impossibilia, & uiribus nostris maiora exigūt, nō tantū externū opus, sed internos quoq; affectus, illos

Gen. 6. autem, natiua culpa, ad turpia pronos nemo immutare potest, nec ullus mortalium illorū est compos, nisi spiritu sancto adiutus, quē lex non ministrat, sed fides, ut ait apo-

Gal. 3. stolus. **¶** Insuper præuariatōes auget, quia propter trās-

Ro. 7. gressiones data est, ut alibi ait, & abundare facit delicta, demum per occasionem auget peccādī tyrannidem, ut uere dixerit ille: Nitimur in uetitū, semper cupimusq; negata. **¶** Idcirco occidens litera uocatur alibi, & nos occi-

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 2A.

dat, hoc est, peccatores, reos mortis declaret. Quod si 2. Cor. 3.
lex diuina irā operatur, nec ullū ex corde & in ueritate
facit bonum, quanto minus illud poterint humanæ consti-
tutiones, quæ nihil aliud sunt, nisi animarum capistra, cō-
scienciarum carnificinæ, præsertim infirmis, qui non no-
runt cælo terraq; durantius dei uerbū illis præferre. Nē
pe q; deus frustra per illa colatur. Matt. 15.

UT SECUNDVM GRATIAM.

Sensus est, Ex hoc iustificamur, quia deus promisit, ea
q; promissio gratis est data.

UT FIRMA SIT promissio.

Sensus est. Si ex operibus nostris esset iustificatio non
fide, nunquam conscientia conuiesceret, nec de iustitia
secura esset, iam hoc, iā illud in uita studijs, ac operibus
desyderans, ut fieri nō posset, quin desperaret, & ita nō
esset firma hæreditas, est ergo argumentum septimum.

CONSTITVI TE.

Tempus præteritum pro futuro, more prophetis fa-
miliari, ut foderunt manus meas, & pedes meos, Et dede-
runt in escam meam fel.

AD EXEMPLVM DEI.

Quemadmodum deus non est, huius, aut certe alicu-
ius nationis deus, sed ex æquo omnium communis. Itidē
& Abraham pater omnium credentium factus est.

VITAE RESTITVIT.

Deus uitæ restituit mortuos non uulgari tantum

Ro. IN EPISTOLAM PAVLI AD RO.

2.

modo quo nonnullos resuscitados legimus, ut iterum morerentur. Sed suo tempore omne mortalium genus resuscitabit, quemadmodum complusculis locis prodidere prophetae, ut Esaias, **V**ivent mortui tui domine. Et **Eze.** 37. Ezechiel, **O**ssa arida audite uerbum domini. **E**cce ego intromittam spiritum, & uiuetis, & dabo super uos uer uos, & succrescere faciam super uos carnes, & super extendam in uobis cutem. **C**uius rei typus iam in ipso domino **Colos.** 1. no praecessit, qui est primogenitus ex mortuis. **S**imiliter & in illis, qui cum eo reuixerunt post resurrectionem eius, teste **Matth.** **E**a fide fuisse praeditum Abraham inde constat, quod cum filium unicum, in quo erat ei posteritas promissa, iussus esset occidere, nihil iussum obire cunctatus est, scilicet deum in uitam eum reuocare posse. **V**nde & in typo resurrectionis, illum recepit. **V**ocat ea quae non sunt, perinde atque sunt, quia cum Abraham multarum gentium parens dictus est, haec licet necdum essent in oculis hominum, erant tamen in praescientia & in oculis dei. **P**otest & simpliciter intelligi, quod iustificet impios, qui quamdiu tales sunt, **Hebr.** 14. deo non sunt, & mortui sunt, iuxta illud, **N**e tradas sceptrum his qui non sunt.

SIC ERIT SEMEN TVVN.

Gen. 15. **E**duxit eum dominus foras, & dixit ei. **N**umeras stellas caeli si potes. **S**ic, inquit, erit semen tuum. **Q**uo admonet deus non considerandas naturae uires, sed defigendum esse animum in uerbum promissionis. **tribuens**

TRIBVENS GLORIAM DEO.

Obserua quid sit gloriam deo tribuere, nempe promissionibus eius non diffidere, sed ueracem eum in illis credere, etiam contra meritum & conscientiam nostram.

Quia non est mutabilis peccatis nostris, quemadmodum in Dauide ostensum est. Iustificatur, id est, iustum se prestat ille in sermonibus suis, modo toto corde his deprecandis. Quod si diffidimus, uolumus ei, quantum in nobis est, mendaciam notam impingere, cum sit ipse uerax omnis autem homo mendax, Aut impotentiae crimen, cum nomen eius sit omnipotens, ut ait in cantico Moses. Proinde fide nostra eget, & nullius preterea.

NON SCRIPTVM est autem.

Nam tandem ait apostolus, quamobrem tantis precationibus insignem beati senis fidem euexerit. Nimirum ut sciamus nihil nos gratius facere deo posse, quam credere promissionibus, per Christum oblatis. Quemadmodum ait: Hoc est opus dei, ut credatis in eum, quem ille misit. Ioan. 6.

Quia sicut credimus fiet nobis. Inde dominus omnia benefacta, quae in mortali corpore praesens exhibuit, fidei imputat, sine qua impossibile est placere deo. Heb. 11.
Nam alioqui nisi credamus compendij nostri gratia Christum natum, passum, mortuum, adeoque & reuixisse totum redemptionis nostrae opus frustra nobis factum est, nobisque perierit. Proinde haec prima Christianis cura esto, ut ex uerbo euangelico Christum si

Ro. 5. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

bi nō tantū imitandū sumant, sed primū pro munere de
Esa. 9. caelesti donario, tū ipsum tū quicquid ab eo gestū est, ac
Ro. 8. passum acceptent. Nam si ipse nobis donatus est, oīa no
bis donata esse, per fidem consequitur.

QVI TRADITVS FVIT.

Esa. 53. Dominus posuit in eo iniquitatē omnium nostr
strum. Et iterū: Propter scelus populi mei percussit eum.
Passione igitur & morte sua peccata nostra abstulit, &
iugulavit, ut nos condemnare nequeant. Resurgens aut
Act. 15. tem iustificavit nos per fidem in se, ut nullius ad iustitiā
egeamus, prāter fidem, qua corda credentium purificat
deus, ut non ex meritis frustra turgeamus, ut iustitiarū,
aut ex demeritis desperemus. Cum ille agnus peccata no
stra abstulerit, dederitq; nobis uictoriam. Haud dubium
1. Cor. 15. quin peccati & mortis, p̄ Iesum Christū dominū nostrū.

C A P V T V.

IUSTIFICATI IGITUR EX FIDE.

Dixit cap. proximo, Non propter Abraham
tantū scriptū esse fidem illi imputatā ad iustitiā, sed etiā
propter nos, si idem credimus quod ipse. Ex ea igitur se
Cōscien- de iusti pacem habemus ad deum, scientes nobis eum re
tia p̄ fidē conciliatum, nec iratum, quemadmodū ceteris, quod cō-
tranquilla scientiam nostram pacatam reddit. Est autem superio-
rum epilogus, quo docet, fructum iustitiæ pacem, id est,
conscien

conscientiæ tranquillitatem esse.

DE FIDE.

Quæ fide iustificamur. Nimirum credentes, ob Christum nobis peccata donari, ac omnia nostra deo grata esse, cum nos Christi simus, et ipse noster. **O**bservabis & hic quæ lege operari oporteat. Nempe nõ ut deum tibi concilies, aut iustior euadas, Id enim fide es consecutus, sed ut per bona opera iustum te esse factum declares, quemadmodum cap. 6. **H**umanum quiddam dico &c. & fidem eam uiuam in te esse, hoc est, ut ita proximo per charitatem seruias, quemadmodum tibi per Christum deus consuluit, non mortuam opinionem ostendas, alioqui & demones credunt **Iacob. 2.** & contremiscunt, **V**era autem fides est, quæ per dilectionem sese effundit in opera.

DE SPE.

Necdum enim cernimus, quod credimus, sed spe interrim seruati sumus, cum autem apparuerit, tunc similes **Rom. 8.** ei erimus, quia uidebimus eum sicuti est. **2. Ioan. 3.**

DE ID SOLVM.

Familiale est Paulo amplificationem per particulam, non solum, facere, **A**fflictiones pro Christo, fide robustis dulces sunt, quemadmodum de apostolis legimus, & cæsi ibant gaudentes à conspectu concilij. **P**er illas enim **Actor. 5.** oportet nos ingredi in regnum dei. **E**t dominus beatos **Ibid. 14.** dixit ob iustitiam persecutionem patientes. **Q**uanto enim plura patimur, tanto deo, hominibus, & angelis red

Ro. 5. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

- Sap. 5.** dimur spectatiores, ut pbatio fidei nostra multo sit preciosior auro, quod per ignem exploratur. Quonia spes et aculū facti sumus mundo, et angelis, et hominibus.
- 1. Pe. 1.** His, ac similibus scripturarū testimonijs freti boni cōsulūt quicquid inciderit afflictionū, scientes nihil obuenire si
- 1. Cor. 4.** bi, nisi uolēte deo, paterno affectu illos psequēte. Hi tan dē sunt, quibus denūciarūt angeli Eudoican. i. bonā uo-

SCIENTES QVOD.

Climax est, id est, gradatio.

PORRO SPES.

- 1. pes.** **C** pude faceret nos spes i deū, si sperātes ille, uel nō amaret, uel non exaudiret, spe siquidem tunc frustraremur inani. Nunc autē, cū amorē suū, erga nos, tantis argumētis ostenderit, nequaquā pude facit nos spes, sed semper
- Eph. 3.** uberiora confert, quā petimus aut intelligimus, idq; dū expedit. Est enim adiutor in oportunitatibus in tribulatione, ut habet psal. 9, Quibus, inquires, argumētis? nempe quæ subiungit, spiritu suo, quem credentibus communit. Deinde q; unigenito suo non pepercerit, sed pro inimicis et peccatoribus in mortem tradidit. Quid tandem negabit, qui filiū iam donauit? Proinde annota certissimum, et indubitatum Christiani pectoris signū, nempe spiritum sanctum conscientijs nostris testimoniū reddentem, quod simus filij dei suaq; opera, id est, iustitiam, pacem, fidem et c. in nobis operantem, adeoq; clamantē id est, nos clamare facientem, Abba pater. Proinde non

satis est ut sciamus promissionis uerba, sed oportet adesse nobis euāgelistam spiritū qui infirmitatē nostrā iuuēt nosq; de bona dei uoluntate certificet, Idcirco alio in loco arrabonem hēreditatis nostræ, uocat eum, quo ob-signate sunt conscientiæ nostræ. Arrabo in cōtractibus, Arrabo. & conuentionibus solet dari, ne postea cōtraxisse peniteat, dirumpaturq; contractus, Ita & nos, ut certi simus cōtractus salutis nostræ, cum deo initi, iam arrabonē spiritū tenemus, quem qui nō habet hic non est eius, Promittunt de nihil agunt, qui in re quacumq; externa christianissimum ostentant, cum ille intus sit in spiritus inuouatione. **R. o. s. Ephe. 1.**

CHRIſTUS ENIM.

Argumentum est à maiori ad minus, quo pinguem illum, & ditiss. amorem, quo deus nos cōplectitur ostendit. Nam si ille pro impijs, & cupiditatibus suis, iuxta temporis rationem (alioqui enim ab æterno sumus pre-sciti) seruiētib; mortuus est quid pro credentibus, et iustificatis est facturus? Est enim Epilogi confirmatio, locus longe consolatorius.

PRO IUSTO.

Iusto, & bono non ad personam, sed ad rem referēda sunt, & neutro genere ipsam bonitatem, & iustitiam seu causam, uel occasionem moriēdi bonam & iustam.

IUSTIFICATI NUNC SANGVINE. In sāguine Christi ubiq; tribuit apostolus remissionem remissio peccatorum, ut hic. Et ad Ephe. 1. Similiter ad Colos. 1. peccatorum ut cona

Ro. 5. IN EPISTOLAM PAULI AD RO

ut conscientia nostra certa sint, de remissis sibi peccatis, cum sacratissimum domini testamentum, id est, synaxim sumimus. Proinde male ab eo sumendo territamur illo apostoli, Probet autem &c. praesertim conscientiam exonerare cupientes. Nam ibi inuidiae & fastus erga pauperes arguit Corinthios, quae uitia ex diametro pugnant cum charitate, cuius communio symbolum est.

QUAM SI.

Iterum iam dicta inculcat, & est omnino exuberans, in dei charitatis commemoratione apostoli spiritus, ut nostram pusillanimitatem erigat. est autem repetitio.

VITAM IPSIVS.

Sensus est, si mors filij dei, quae est uictima pro peccatis nostris, cessit nobis tam prospere, quod ea & a peccatis & a morte seruemur. Quomodo non prospere cedit uita illius quam uiuit nunc nunquam moriturus?

NON SOLVM AVTEM.

Aposio. Haec aposiopepsis est, id est, reticentia uerbi, ex abundantia dati apostoli spiritu, quo in diuitijs charitatis diuinae exultat. Solet enim illa, uel nimia hilaritate, ut hic fieri, uel tristitia, ut in Euangelio Lucae: Si cognouisses & tu quae ad pacem tuam, & quidem in isto die tuo: aut ira, ut apud Maronem. Quos ego.

PROPTEREA QVEMADMODUM.

Longum est hoc loco hyperbaton, propter exuberantem in commemoratione diuinorum beneficiorum apostoli soli

AND KNOP. INTERPRETATIO. 31

stoli spiritum, quo nihil auditori uult inauditū relinque-
re. Proinde parenthesi textus est secernendus, ut ame,
Vsq; ad legem, sit prius, & ante, Itaq; sicut, posterius si-
gnum parentheseos. Est autem comparatio peccati &
gratiæ, eorumq; naturarum descriptio.

PECCATVM.

Hic locus unus est ex his, qui peccatum, quod uocant
genitale seu originale (id est, q; filij iræ nascamur, pec-
catores de peccatoribus, iuxta illud: **I**cce enī in iniqui- **Eph. 2.**
tibus conceptus sum) contra Pelagianos luculentissi-
me astruit. Nam si de suo cuiusq; delicto loqueretur Pau-
lus, quod actuale peccatum uocant, quomodo unius deli-
cto multos diceret morti obnoxios, & per cum in om-
nes homines peccatum irrepisse? Aut quomodo unius
Christus erit author iustitiæ, si Adā non esset author pec- **Gen. 6.**
cati? **I**st autem illud genuina in malū pronitas omnium
cogitationū & sensuū nostrorū, quo ad peccandū ipetu
quodā trahimur, ab Adā in omnē posteritatē serpens.

MORS.

Mors enim pœna est peccati. **Q**uocūq; inquit, die ex
eo comederis, morte morieris. **E**t anima quæ peccauerit
morietur. Et auctora menta peccati mors.

QUATENVS.

Sensus coheret cum illis, quæ sequuntur parenthesin
Estq; talis, Ab Adam utrunq; nobis profectū est, Pecca-
tum genitale, & eius pœna mors. Proinde quemadmodū
ab illo

Ro. 5. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

ab illo oīs peccati, & mortis reddimur rei. Ita per Christū renati iustitiæ & uitæ euadimus participes.

VSQVE AD LEGEM.

Quicquid licet peccatum etiam lex naturæ prodat, sicut in pinna genitale natura est adeo corrupta, ut ad pleraque maxima uitia aut conuiueat, aut cæcutiat, ut non resipiscere sibi placeat. Proinde peccatū ante legē securum erat, at ubi per legē proditā manifestatū est, & irritatū, cepit crudelius seuire, ac tyrannidem suā in natura uitiata ex

1. Cor. 15 excere. Atque id est, quod lex dicitur uirtus peccati.

QUI NON PECCAVERUNT.

Qui non simpliciter dicit, qui non peccauerūt, cum iā supra ostenderit, omnes peccasse, sed in similitudinē transgressionis Adam, hoc est, non tam capitaliter quā ille

quippe qui non accepto mandato peccauerant. Nam Adæ merito imputatum est peccatum, cui præscriptum erat, quid sequi, quid fugere deberet, præsertim adhuc in innocentia constituto. Ceteri à corrupta iam, per culpam genitalem, natura peccauerunt.

QUI TYPVM GERIT.

Adam typus est Christi, quia sicut ille omnem posteritatem suam peccato, ac morti reddit obnoxiam, ut nascamur filij iræ, ita Christus posterior Adam omnes suos coheredes, iustitiæ, innocentie & uitæ reddit participes, ut sicut alieno peccato damnati sumus, ita aliena libe

libremur iustitia. Proinde est quidē Adam typus Christi, at non simpliciter, quemadmodum & subdit: Nam si unius peccatum cunctos potuit perdere, & morti obnoxios reddere, quanto magis gratia dei per Christum innocentem multos potest seruare.

GRATIA DEI ET DONVM.

Quo dicit apostolus, gratiam & donum dei. Gratiam autē uocat fauorem dei, quo ille Christum amplexus est. Et in Christo, & propter Christum omnes credētes. Deinde quia fauet deus, non potest nō effundere dona sua in eos, quorum est misertus. Quemadmodū homines eos quibus fauent, suis rebus adiuuant, suaq; impartit. Illud uero donum ipse spiritus sanctus est, quem effundit deus in corda suorum. Quēadmodū in Ioanne legimus, Hoc autē dixit &c. **It** accipite spiritū sanctū. Et infra, Accipite spiritum adoptionis filiorū (id est, qui adoptat uos filios dei) &c. in quo clamamus Abba pater. **Gal. 5**

Porro spiritus sancti opera in cordibus fidelium sunt, Fides, pax, charitas, gaudium, &c. Proinde ridiculū est fingentium eorū, qui dicunt Charitatem qualitatem animae infusam, cum ea nihil aliud sit, quā dei erga nos beneuolentia, eiusq; uoluntas nostri miserta, dona autem ipse spiritus sanctus, eiusq; in nobis motiones.

QUAM CONDEMNATIO.

Sensus est: peccato Adam multum omnino Christi donum præcellere. Nam illud paulatim seipsum in omnes mortu

Ro. 5. IN EPISTOLAM PAULI AD RO

mortales eosq; morte inuoluit. Christi autē gratia tam est exuberans, ut semel omnia omnium peccata, iam in unam colluuiē concreta, exhauriret. Hoc etiā est, quod alibi ait: **Omnia per Christum instaurasse deum.** Nempe **Hebr. 9.** omnia peccata semel tulisse, & omnibus seculis hostiam perfectam exhibuisse.

ITAQUE SICUT.

Non ita accipiendum quod in omnes homines dimanet Christi iustitia, cum eam credentes tantum assequuntur. Sed quod omnes qui iustificamur, & quotquot iusti sunt, per unius Christi gratiam iusti sunt, et non suam ipsorum, aut alterius cuiuspiam. Ita etiam accipiendū, quod **Christus illuminat omnem hominem** &c. non q; omnes illuminet, cum tenebræ & sui eū non comprehenderit, & receperint, sed quotquot illuminantur, ab eo lumen recipiunt uno, nec ab alio quouis, cū etiā **Ioānes lumen non fuerit.** Simile argumentum alibi. **Sicut, inquit, per hominem mors, ita & per hominem resurrectio mortuorum.** Est autem ratio Epilogi, ut scilicet per unum hominem peccatorē omnis posteritas mortis, ob peccatū, rea facta est. Ita ob Christū oībus reuiuiscendi copia sit data.

LEX OBITER SVBIIT.

Quam enim illa per Christum antiquata est, quemadmodum astruit apostolus in Epistola ad Hebræos ex Hieremie 31. cap. ut ad bona faciēda, non legis exactione, urgeantur fideles, sed libero mentis impetu, Christi spiritus

tus in se in actu excitati rapiantur ad illa. Quicumq; enī spīri Ro. 3.
tu dei aguntur, hi sunt filij dei.

UT ABVNDARET DELICTUM.

Hic observa quid sit quod cap. proximo dixerit, legē
scilicet iram operari. Nam illa ostendendo, & prohiben
do, nec gratiam spīritus conferendo, aut tollendo, auget Gal. 3.
per occasionem peccata. Hinc alibi: Quid igitur, inquit,
lex? propter transgressiones posita est, ob id ministra 2. Cor. 3.
tio mortis uocatur alibi.

C A P V T VI.

QUID IGITUR DICEMVS? MA
nebit in peccato, ut gratia abun
det? Absit. Qui mortui.

Premisit cap. proximo, ob id à deo proditam le
gem, ut peccata abundarent, atq; peccatis adhuc uberi
or esset Christi gratia. Iā obiectionē diluit, quæ fieri po
terat, peccādum uidelicet, ut gratia dei redderetur illu
strior, id quod negat: Nempe q; peccatis per baptismum
simus mortui, desciuerimusq; à regno peccati & mortis
ad regnum iustitiæ, ut illi uiuamus. Quia qui facit pecca
tum, seruus est peccati: proinde à peccando per occupa 1. Pe. 2.
tionem auocat, & confert libertatem christianam cum le
gis seruitute. Respondet etiam nunc obiter illi, cuius ca.
ij. meminit, Faciamus mala, ut eueniant bona. Proinde Io. 6.
peccandi affectus iugiter est mortificandus. Ut si radici

Ro. 6. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

tus cum in hac uita euellere non possumus saltem non re
gnet in nobis, sed seruiat nobis Iesus eius noster, fiatq; p
1. Cor. 15 spiritus adiutorium tributarius.

QUI MORTVI SV. PEC.

Baptis= **U**n baptismo signum mortis accipimus, id quod trina
mus. illa immersio significat, mortē uidelicet nos meruisse, &
ex peccatore Adam peccatores sumus prognati, quē ad
modum cap. superiori ostensum est uberius. Quod autē
retrahimur in mysterio significat nos unā cum Christo
reuiuissse. **U**t quemadmodum ille resurrexit per gloriā
1. Pet. 2. patris, ita nos in nouitate uitae ambulemus. **E**t ut Pet. ait
Peccatis mortui, iustitiæ uiuamus. **I**n super ut per mortē
corporis, ad uerā nos uitam transituros speremus. **P**ro
inde quamuis dum hic degimus in corpore mortis, non
sumus prorsus à peccato iustificati, ut nunquam non pec
3. ap. 9 cemur, quantumuis sancte conuersemur. **I**d tamē unicui
q; pro uiribus est meditandum, ut quod aliquando exu
tus corpore, quod aggrauat animam, uere est facturus.
Tam hic meditetur, id quod iā olim in typo praelusum est,
cum submerso Pharaone ab Amalech nihilominus He
braei ac ceteris hostibus sunt oppugnati. **E**t nobis in bap
tismo occubuit Pharao, cum exercitu suo, hoc est, per si
dem in uerbum promissionis euasimus tyrannidem prin
cipis tenebrarum, cum uitijs uniuersis, quod illa imputa
re nobis dominus nō uult, ut habet Psal. nec à re gno cœ
lesti aditum nobis adimere possunt. **S**ed tamen a dhuc nō
q uiescit

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 37.

quiescit nos interim oppugnare Amelech, id est, habitans in carne peccatum, impuri uidelicet affectus, quos oportet quotidiana mortificatione abolere, donec baptis-
mus noster in morte compleatur. Adeo omnis Christia-
norum spes in morte consistit, adeoq; à morte incipit, ut
mors nobis sit lucrū, id est, ad uitā aditus.

Phi. 1

SEPULTI IGITUR SVMVS.

Trina illa immer sio dominicam representat sepultu-
ram. Vt quemadmodum ille, ob peccata nostra expian-
da mortuus, quicuit in sepulchro, itidem & nos peccatis
mortui innocentem uitam eius oporteat imitari. Mors
Christi, cui inserimur per baptismum, imputatur nobis
pro uera peccati morte, ut uere iā mortui simus &c.

NAM SI INSITITII.

Callusit ad insitionem plantæ, aut surculi, quemadmo-
dum surculus decerptus sua natiua arbore particeps fit
humoris eius arboris cui inseritur. Ita qui per baptis-
mū Christi corpori, ceu ramus arbori inseruntur, consortes
sunt gratiæ, ac bonorum eius per spiritum, quem deus il-
lis communicat, adeoq; & regenerat. Nam duplicem ha-
mus radicē, peccati scilicet & mortis, qui est Adam, ius-
sitiæ ac uitæ, qui est Christus in æuum benedictus.

PER SIMILITV. MOR. EI.

Christus ob iniquitates nostras ductus est ad mortem,
ut illas in semet aboleret, & occideret: quem dum morti-
ficandis affectibus imitamur, conformamur ei in morte,

Ro. 6. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

proinde & in resurrectione conformabimur.

VILLVD SCIENTES.

Vetus hō **V**etus homo est qui sapit, ac imitatur mores peccatoris Adam. Praui nimirū affectus, adeoq; omnes conatus humani, citra spiritus dei adiutorium, quem nobis depingit apostolus ad Eph. 4. & 5. capitibus. Similiter ad Coloss. 3. **N**ouus autem, qui per fidem in uerbum euangelii cum nascitur, quem infra monet induendum. Proinde uetus homo exterior, corpus peccati, totus est homo, cū suis conatibus, spiritu dei necdum illustratus, qui crucifigitur in baptismo, ac uita illi superstite, quod deinceps nō iuxta nostrum iudicium, sed euangelici uerbi oporteat sapere, & affectos esse.

QVI MORTVVS EST.

Vel hic obscura quando baptismus compleatur, nimirum in morte, quādo caro cum suis affectibus emorietur donec illam innouatam & transformatam recipiemus. Nam licet signum baptismi transeat, ille, & effectus eius hoc est peccati abolitio, quamdiu hic uiuimus durat, cū mortui prorsus à peccato sint iustificati. Proinde si quando in peccatum prolabimur ad promissionem diuinam, in baptismo acceptam proptinus, per resipiscentiā, est cōfugiendū. **N**on ita peccātes nō peccamus, absorbente peccatum fide, dominoq; illud non imputante.

VIUEMVS CVM ILLO.

Viuemus, inquit. Proinde uiuificatio, quādiu hic uiuitur nihil

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 35.

nihil aliud est quàm fides, quia spe tantum seruati sumus Ro. 8.
nec dũ re perfecta & spem iustitiæ per fidẽ expectamus Gal. 5

CSCIENTES QVOD CHRISTVS.

Sensus est, semel Christus sua morte peccatum, eiusq;
penam exhaustit, & iugulauit. Itidem nobis annutendũ,
ut qui per baptismũ peccato mortui sumus, nunquã deinceps
illud nobis dominari patiamur.

CSEMEL.

Semel enim mortuus est ad multorũ exhaurienda peccata.
Secundo apparebit sine peccato omnibus se expectantibus in salutem.

CEXISTIMATE.

Nunc tandem aperit, quid sit commori, & consepeliri cum Christo. Nempe se existimare peccato esse mortuum, nec illius affectum amare: non q̄ prorsus peccato careamus, cũ non habitat in nobis, id est, carne nostra bonũ, sed ne ex illius tyrannide uiuamus, cupiditatibus uepareamus, sed Christo adiutore freti, illud quotidie mortificemus. Iuxta illud, Cõfidite, ego, inquit, uici mundũ. Ro. 6. 10. 15.

CMORTALI VESTRO corpore.

Capto epitheto corpusculũ hoc nostrũ notauit, quod ob id morti obnoxium, quod peccandi tyrannis, ac prauorũ affectuũ in eo prorsus necdũ sit restructa, sed semper adhuc aliò rapit caro, aliò autẽ spiritus, ut nõ quæcũq; uolumus faciamus. Ideo mortali, quia mors per peccatũ, nostri dominatur. Nã stipendia peccati mors. Gal. 5

Ro. 6. IN EPISTOLAM AD ROMANOS

CACCOMODETIS MEMBRA.

Roma. 8. **E**annota ut nulli, quantumuis pio operi, ex nostra culpitudine, oporteat nos esse astrictos, sed deo nostri curam relinquere, ut ille per nos agat, quemadmodum
Eph. 2. per filios immorigeros diabolus. Vbi ergo talem animi tibi dominus dederit, fac quodcunq; inuenerit manus tua quia dominus tecum est.

CVELVT EX MORTVIS.

Mortuos dicit, non corporis morte, quæ ex æquo oēs manet, sed culpæ ac perfidiæ, qua deo ueræ uitæ sumus mortui, de qua in psal. Mors peccatorū pessima.

CPECCATVM ENIM.

Hoc loco, est peccandi pronitas quæ remanet in carne nostra, etiam post baptismum, quantisper hic uiuitur, Verum illud non debet nostri dominari, quia non sumus sub lege, quæ prohibendo, nec gratiã conferendo, cupiditates irritat potius, q̄ extinguit. **E**xemplo febrientis, qui tanto aquam sitit ardentius, quanto ei usum illius interdixeris: est ergo argumentum à facili.

CSED SVB GRATIA.

Gratia est propensio quædam spiritu dei concepta, qua ducimur ad recta, quaq; tali ardore, & affectu, ad bona rapimur, quali solemus, per concupiscentiã, ad mala. Hanc delapsus in terram Christus, præstat humano generi, quam in omnes gentes palam prædicari mandauit. Quæ sicuti nobis præstitit, ut à peccati tyrannide liberaremur,

beraremur, ita & prestare potest ne in eandem recidamus, aut relapsi resurgamus. Breuiter, Gratia est qua nobis bene uult deus & efficit ut bene uelimus & nostra sint accepta, ut supra dictum.

U QUID IGITUR.

Uterum diluit obiectionem quæ poterat, ex iam dictis fieri. **O**bseruabis autem, quomodo Christum professi non sint sub lege, iram operante. Sed ut lex sit illis antiqua, que admodum apostolus ad hebræos docet ex Hiere. testimonio, non ut illa à nobis fieri non debeat, sed ut **Act. 15.** per gratiam Christi fieri ualeat, alioqui onus importabile. **Roma. 10.** Deinde ut neglecta nos condemnare non possit. Christus enim nobis eam impleuit, qui est perfectio legis ad iustitiam omni credenti.

SERVA IMMUNDITIAE.

Un greco est dula quod sonat serua, ac ueluti mancipia heris obnoxia, quæ sui iuris non sunt, sed eius cuius sunt mancipia.

UNIQVITATI AD ALIAM.

Luce. 19.

Sicut enim habenti dabitur, & sancti adhuc sanctificentur, ut eant, iuxta psalmographum, de uirtute in uirtutem, ac semper purgentur à cœlesti agricola deo. Ita impij de scelere in scelus, & de turpitudine, in turpitudine prolabuntur. Proinde monet, ut quæ admodum caro ante Christum agnitum fructificabat uitia, ita nunc

Ro. 1. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

spiritus fructificet uirtutes.

CAUTORAMENTA peccati mors.
Annota quod donū dei uitam eternam uocet, et non
meritum nostrum, contra operarios.

CA P V T VII.

NON IGNORATIS FRATRES
(Scientibus enim legē loquor) quod
lex tantisper.

- L**ex. similitudine uxoris & uiri coniugio iunctorum pro
posita docet legem Christiano homini esse antiquatam,
& abrogatam, Legem autē omnia præcepta dei accipit
etiam ipsius decalogi, quæ suo more Paulus legem iram
Ro. 4. operantem, uocat, Lex enim neminem ex corde bonum,
aut iustū facit, sed dum exigit, & extorquet, quod nos
prestare non possumus (Id quod Apostolus hoc capite
docet præcepto uno. Nempe, Non concupisces, & do-
minus uberius Matthæi. 5. & 6. capitibus) cogit nos aut
Rom. 3. desperare, aut ad externorum operum hypocrisin con-
fugere, ex quibus nulla caro iustificatur coram deo qui
Gen. 6. iuxta internos affectus nos metitur, quos, cum mali sint,
& 8. nemo potest immutare, nisi Christi spiritus, qui auferit cor
lapideum, et dat uobis cor carneum. Affectus ergo si ope-
Eze. 11. ribus reluctantur, quid aliud nos, nisi hypocritas faciunt,
& ut dominus ait: sepulchra dealbata. Proinde Christus
Gal. 3. legem nobis antiquatā esse uoluit, Quotquot enim sub
illa sunt, sub maledicto sunt, ut alibi ait. Nam maledicti
qui &

AND KNOP. INTERPRETATIO. SA

qui à mandatis dei declinant. Deinde irā operatur, dum aliud iubet illa, aliud nos committimus. Et occidimur, dum contra eius præscriptum facimus. Et abundare facit peccatum. Insuper dum in eius agnitionem nos adducit, nec spiritum, roburq; internū illi reluctandi ministrat quid aliud nisi mortis est ministratio? Proinde Christus solā charitatē suam dixit esse præceptum, quæ compendio totam legem complectitur. Proinde Christiani ad legis opera facienda, non lege extorquente, sed libero spiritus impetu, per charitatē debent rapi. Quicumque enim spiritu dei ducuntur &c. Christianis igitur antiquata est lex non ut ne fiat, sed impleri possit, & neglecta condēnare nequeat eos qui sunt in Christo. 2. Cor. 3. Infra. 7.

CITATQVE FRATRES.

Applicatio est similitudinis, per corpus autem Christi cuius caput deus est, ecclesiam accipe, quæ est omnium credentium multitudo, quæ spiritu dei sanctificatur, uiuificatur, & regitur ut lege nihil opus sit, cum spiritus Christi ductu sponte, ac libero mentis impetu rapiatur ad ea credentes, quæ grata deo cognouerint. Proinde lex iustis, id est, per fidem iustificatis, non est posita, ut alibi ait, sed peccatoribus, & ad Gal. Christus est factus nobis ociosus, qui à lege iustificamini. 1. Tim. 1. Gal. 5.

VT IUNGEREMINI alteri.

Christo anima intrinsecus per fidem iungitur, qui cum bonitatis sit fons, non potest nō semper benefacere

Ro. 1. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

- illi iuncta, ut fructificet deo. **E** contrario mens, sine spiri-
tu Christi, quam carnem uocat, nihil potest nisi peccare,
quia non potest arbor mala fructus bonos facere. **N**isi
cut uitis non potest ferre fructum, nisi manserit in uite,
Ioan. 15. Sic nec nos nisi in Christo manserimus. **P**roinde non sunt
Neutra- audiendi Scholastici qui neutralia opera commenti sunt
lia opera id est, quae nec bona, nec mala essent, quales sunt uirtu-
tes philosophicae, & quae humano conatu fiunt. **N**am cum
Gene. 6. ista cogitatio cordis humani prona est ad malum omnitem-
pore. **N**unc & omnis homo mendax dicitur, quod simu-
let uerius probitatem, quam re praestet. **F**ructificamus au-
Opera tem deo dum illustratione, et adiutorio spiritus eius, ope-
bona. ra illi digna facimus, ad quae nos condidit, ut in illis ambu-
Eph. 2. lemus, **N**am autem duplici lege fieri oportet. Primum, ut non
ex superstitione, id est, nostrae carnis, & capitis sensu,
Matth. 15 uel humanis constitutionibus simus pii: **N**am illud est fru-
stra deum colere. **S**ed pietatis opera ad sacrarum literarum
coticulum exploremus, & ex Christi doctrina uitae for-
Matth. 4 mam petamus. **N**am illum iussi sumus audire. **I**s autem in
extremo illo examine nullam pietatem, nisi charitatis ope-
ra uult agnoscere. **N**on superstitiosa ieiunia, non perpe-
tuas cantiones, non precularum olympum, non memorias
fraternitates, participationes bonorum, ut aiunt, operum,
non indulgentias, uicariarum fundationes, templorum,
& altarium erectiones, peregrinationes, nihil inquam
Matth. 25 horum, sed esuriui inquit, & dedistis mihi manducare.
Nam

Nam si deo quaecumq; pietas ex nostrae carnis sensu profecta, esset grata, quid dei filio doctore opus fuisset? Videbantur sibi pharisaei, & scribae pii quotidie sacrificantes. sed quid audiunt? Misericordiam uolui, & non sacrificium. Putabant quod deus multiloquium illorum exaudiret, quemadmodum, & pharisaei nostrates, sed dominus eis Ve cominatur, quod sub longarum precum praetextu domos uiduarum comederent. Deinde ne quid bonum metu damnationis, aut iustitiae consequendae, meritiue praetextu, faciamus, cum nihil mereamur, nisi per fidem, qua & iusti sumus. In hoc peccant, quotquot nouas, praeter christianam, regulas amplexantur. Nam falsa meriti opinione omnia agunt, quemadmodum rogati respondere solent, Cum oes humanae traditiones frustra seruentur. Viderint proinde ne dum se, praeter ceteris credunt deo proximiores, omnium sint longissimi. Nam illi non ceremonijs sed corde, & affectibus, per fidem appropinquamus. Alioqui quod opus fuisset Christo iustificatore? Idcirco a sermone phariseorum cauere monuit nos dominus.

CVM ENIM ESSEMV

IN CARNE.

Caro in literis apostolicis non est appetitus sensitivus ut autem sophistae, sed tropo scripturae uocantur oes uires & conatus humani, sine spiritu dei adiutorio, iuxta illud: Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. Idem dicitur uetus, & exterior homo, corpus peccati. Econtrario

Matth. 9.

Ozee. 6.

Matth. 23

Caro.

Gene. 6.

Ro. 1. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

Spiritus. **Q**uod contrario spiritus ipse spiritus sanctus, & eius in nobis
Ro. 8. motiones, & impulsus ad opera, quo ducuntur credentes, idem aliquoties dicitur nouus & interior homo, corpus iustitiae.

AFFECTVS PECCATORVM.
Quod affectus peccatorum per legem sunt. Quia lex, dum illos prohibet, & non confert vires reluctandi, reddit irritatiores, & excitat peccandi libidinem, ut reuiuiscant affectus per legem, qui prius ferè erant mortui, consopiti, & incogniti.

AD FRUCTIFICANDUM MORTI.
Perdurat in similitudine coepta de uxore, quae parit ei, cuius è, filios: fructificamus igitur per legem morti, quia dicit aliud praescribit lex, & exigit, ad aliud autem affectu tyrannis rapit. Mortem nobis deberi lex ostendit. **N**am
Eze. 18. anima, quae peccauerit morietur, etiam si opera externa in oculis hominum uideantur legi satisfacere.

QUID ERGO DICEMVS.
Per occupationem diluit obiectum. Dixerat enim legem peccandi & mortis praestitisse occasionem, & per eam abundasse peccatum, ne quis eum calumniari putaret, subiungit, sanctam, & iustam esse legem, quippe à sanctimoniae & iustitiae fonte deo profectam. Sed cum ea haec nescita tantum praescribat, nos autem ad uitia naturae corruptione procliuus sumus, fit nobis etiam sancta dei lex mortis occasio, dum peccandi tyrannidem prohibendo excitat

excitat, & quæ nobis esse debeat occasio uitæ fit mortis 2. Cor. 7.
ministratio. A deo infeliciter omnia cedunt, posteaquam
deo derelicto, Satanã parentes nostri securi sunt, ut ex
nostro conatu nihil ualeamus nisi nos perdere iuxta illud.
Perditio tua ex te Israël, tantũ in me auxilium tuum. Oze. 7.

MANET CONCVPISCEN.

Locus est Exodi. 20. **O**bseruabis autem hic ut nullus ex
operibus legis iustificetur, sed quicumq; sub lege sunt, Gal. 3.
sub maledicto sint, quia legem nemo implet, præter eum
qui in Christum crediderit, qui est perfectio legis & c.

Quis enim unq; hoc impleuit præceptum, cum nemo as- Rho. 10.
fectuum suorum sit compos. **E**t quis gloriabitur se purũ Pro. 20.
habere cor? **Q**uanquam insigniter pharisei nostri, le-

gem ab externis operibus, non affectibus æstimantes, ia-
ctant legem nostris conatibus apprime præstari posse,
contra euangelicam & apostolicã doctrinam. **D**icit qui-
dem Ioannes. 1. epistola sue. s. mandata eius grauiã non
esse, sed his qui ex deo nati sunt, hoc est, qui in Christũ
credentes, spiritum uiuificantem sunt consecuti, quem-
admodum præmittit, & subiungit, alioqui sine eo iugũ
sunt, & onus importabile, ut ait in Actis Petrus.

SED OCCASIONE ACCEPTA.

Sensus est, prodita quidem est lex, ut uiueremus, sed
cum eã præstare non possumus, reluctante corrupta na-
tura, mortis est organum, ut adeo nihil profectum est le-
ge, ut concupiscentia per eam magis irritata coeperit
fremere

Ro. A. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

fringere aduersus iudiciū, & uolūtate dei, eiusq; in nobis
odiū excitare, quēadmodū oportuit, idq; per legē cōtin
git corruptam naturam irritantem.

SIQVIDEM ABSQVE LEGE,
Sensus est: Ni lex mihi in corde peccatum ostendisset,
meq; illius sensus conterruisset, nō ita peccandi tyrannis
eserbuiisset. Exemplo impetuosi, ac rapacis fluij, cuius
impetus tū primum maxime sentitur, cū fluxū eius cohibe
bere uolueris. Differit autē Apostolus hoc loco diligens

1. Cor. 15. tissime de ui legis, quam nisi agnouerimus, nō possumus
intelligere, quid sit euangelica gratia, per Christū præ
stita. Proinde legis opus est ostendere peccatum, & de
terrere conscientiam. Confusio autem facit, ut irasca

Lex uir- mur deo, adeoq; iudicij eius. Est igitur uirtus p̄t̄i lex.
tus pecca
ti.

EGO AUTEM.

Sensus est: fuit tempus, cum mihi iustus uiderer, ac le
gem optime exprimere, cum uincerem omnes hypocris
si coetaneos meos, lege necdum cor meum illustrante,
ac peccatum ostendente, atq; tunc quidem peccatū con
quiescebat nec palam concupiscentia irascebatur deo.
At cum per legem ostendisset mihi peccatum exuscita
tū est peccatum, ego autem confusus inhorruī, ac mortu
us sum. Quippe ob legem, uitæ fontem deū odio habēs.

QUIMMO PECCATVM.

Corde & sensus est. Peccatum, id est, peccandi tyran
nis, facta est mihi, per præceptum mortis occasio ut ap
pareret,

pareret, id est, cognosceretur peccatum mihi gignere mortem. Per id quod erat bonum, id est, bonam dei legem, ut peccatum, id est, uitiata, & corrupta natura, fieret supra modum peccans, id est, augēs peccatum p̄ p̄ceptum, hoc est irritationem peccati, dum etiā id, quod natura bonum est, nempe dei p̄ceptum, uertit in perniciem mortis, ut egregie peccaret conscientia.

¶ NUNC ENIM QVOD LEX.

Nūc tandem aperit. Quomodo lex diuina corrupte nature sit peccandi occasio. Nam illa spiritualis est, exi- gens innouatos affectus, nos autem sumus carnales, id est, affectibus legi diuine repugnantibus. Idcirco per legem exuberat peccatū. Iam cū lex intus in spiritu, imple- ri uelit. **¶** Omnis autē cogitatio humani cordis prona sit in malū, ipsūq; cor humanū, affectuū origo prauū, conser- quitur neminē dei legē suis conatibus implere, sed deum legis autorem, odio habere, & malle legem non esse, etiam si foris opera simulet, afferreque ad legē manus & pedes, sed non cor, quod unū deus requirit.

Hic. 17

¶ QUAT EGO CARNALIS.

Carnalis homo, id est, spiritu dei non illustratus & roboratus, se ipsum tantum amat, sua tantum querit, sua prudentie et iustitie nititur, cū lege ex diametro pugnās que p̄cipit deū solū diligere, ac proximū iuxta nos ipsos, & ex solo deo p̄dere. Id enī uult, Nō faciestibi doli. Ad autē facim9 dū uel nos ipsos, uel qd'cūq; p̄terea supra

Ro. A. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

Supra ipsum deū metuimus, diligimus, aut cōfidimus.

QUOD ENIM AGO.

Declarat exemplum de se propositum. Quemadmodum autem ab eo loco, cum essemus in carne, carnalem hominē depinxit, ita nunc partim iustificatū, ut qui mortificari cōeperit, describit, qui, quid factū opus sit, cernat quidem, sed ueteri affectu necdum mortificato, implendi uires non habeat.

IN CARNE MEA.

Carnem totum hominem dicit, cum suis studijs, & cōnatibus, etiam optimis, sine adiutorio spiritus sancti, quia nihil potest nisi peccare, cum mala sit arbor, quæ non facit fructus bonos, licet probitatē in oculis hominū simulet.

SECVNDVM internum hominem.

Internus homo non est ratio humana, sed ipse spiritus per uerbum fidei conceptus, qui non potest non delectari in lege dei, deumq; amare, & credere, quippe ex quo
Ro. 1. conceptus est, & natus.

TREBELLAN. LEGI mentis meæ.

Mos est Paulo usurpare uocabulum Nōs, id est, mēs
Eph. 7. pro iudicio spiritus, ut renouamini spiritu mentis uestre, & recte pro spiritu usurpat, nam apud carnem nō est iudiciū, quæ cæca est.

MISER EGO HOMO.

Cum longa iam oratione peccati uim recensuerit, & hominem cum affectibus suis luctantem depinxerit, nūc cōtra

contra hanc miseriam exclamat. **P**otest ex hoc capite agnosci, quatenus habeamus liberum, ut aiunt, arbitriū, nepe quantum ad externa opera spectat, non affectus, iuxta quos deus nos metitur. **Q**uæ autem potest esse sine spiritu dei libertas, cum ille tyrannus noster peccatū, in carne nostra negotiū faciat, etiam uiris spiritu exundantibus? **Q**uis enim sanctorum fuit unquā, qui non deplorauerit hanc seruitutem, imò captiuitatem, cū ipse apostolus hic exclamet. **E**a autem lex membrorum, est peccati ardor, et impetus ad peccatū, nobis congenitus. **E**st autē exclamatio. q. d. **A**ssidue colluctor cum malis et carne, quando ergo colluctatio hæc prorsus abolebitur?

GRATIAS AGO.

Costendit per quem sit liberatus, nempe, cui gratias agit, qui spiritū suppeditat uiuificantem, adeoq; affectus innovantem, non q. iam prorsus liberatus sit, cum subiungat, q. carne seruiat legi peccati, sed q. ceperit iam libertio, in morte absoluenda.

CITAQ; IDEM EGO.

Epilogus est. **O**bserua autem, ut non iustificemur totū, quādiu in hoc corpusculo uiuitur. **S**ed licet à baptismo ceperit iustificatio, tamen in morte primum completur. **H**inc apostolus subinde iubet, ut renouemur spiritu mentis nostræ. **E**t ad Philip. se, ait, nondū accepisse, **P**hil. 4. nondū perfectum esse, sed sequi, ut comprehendat. **P**roinde quatenus spiritu nouati sumus, liberi sumus, quatenus

Ro. 8. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

nus caro & uetustas sumus, sub lege sumus. **Q**uanquam
credentibus, quod reliquum est uetustatis, propter fide
condonetur.

C A P V T VIII.

NULLA IGITUR NVNC EST
condemnatio his, qui insiti sunt Chri-
sto Iesu. Qui non iuxta.

Consensus est, **Q**uanquã usq; sint in nobis peccatorum re-
liquiã, liberos tamen nos esse ab omni maledicto, adeo-
q; & fide iustificatos, ut nihil nos damnare possit, etiam
lex neglecta. Si tamen iuxta spiritum uersemur, eum au-
tem uocat nouum illum affectũ, & motionem Christi spi-
ritus fide concepti, qui affectus carnis mortificat, non in-
de quod lex id præcipiat, sed quod natura spiritus sit, ut
non possit nõ mortificare carnem.

LIBERVM ME REDDIDIT.

Spiritus hic est Christi fide cõceptus, quoniam ille as-
fectus credentium immutat, ut etiã nulla existente lege,
libero spiritus impetu rapiantur in legẽ, quodq; illa præ-
scribit, præstent. Non inde quod illa exigat, sed quod uo-
luntas, id est, affectus illorum sit in lege domini, ut habet
psalmus. Idcirco liberati sunt à iure peccati, & mortis,
quorum etsi adhuc reliquias sentiant in carne, tamen ob
fidem non imputantur.

CVB SPECIE CARNIS.

Caro scisam tantum amat, ac sua querit, suãq; præ-
dentia

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 22

dentia ac uiribus nititur. Cum deus se supra omnia amā-
dum uelit, ac primum, id est, præ omnibus, suum regnum
querendum, Deinde omnem curam, & sollicitudinem in 1. Pe. 5.
se projiciendam, quia ipsi curæ sumus. Et ita ex diametro
affectus carnis cū lege dei pugnat. Quæadmodū & Ia-
cobus ait, Amicus huius seculi dei inimicus cōstituitur. Iac. 4.

DE PECCATO CONDENNAUIT.

Peccatū peccandi tyrannidem, morbum scilicet natu-
re, eiusq; autorem diabolum accipe. Nam dum ille in in-
noxium se uit, perinde atq; cæteros mortales, quem ui- Heb. 9
dit nobis in omni infirmitate foris simulē, præter pecca-
tum, ac secū scribas in eius odiū armat, per necē eius cō-
demnatus est, iugulato, & ut alibi ait, exhausto, id est,
in totū sublato peccato, per carnē eius, quæ hostia est p
totius mūdi peccatis. Hinc dominus ad Pilatū de diabolo 10. 19.
cedis sue autore primario, Qui, inquit, tradidit te mihi
maius peccatū habet. Proinde sensus est: Cū impossibile
esset lege liberari à peccato, & morte, deus filiū suum
tradidit, per quē damnatū & oppressum est peccatū &
mors, ne amplius in nos ius habeant. Iose. 19

UT IUSTIFICATIO LEGIS.

Sensus est, Non satis erat lex, quæ ostēderet quid face-
remus, sed oportet etiam spiritum conferri per Christū,
qui nos ad legē amandā inflammaret. Quia lex affectū
etiam obstringit, Affectus autem nostri, quia carnales su-
mus, reluctantur legi dei. Proinde impossibile est
legē

Ro. 8. AND. KNOP. INTERPRETATIO.

legem impleri humanis conatibus. **O**bid misit deus filium suum, ut legi satisfaceret pro nobis, suumque spiritum, per fidem nobis communicaret, cuius motionibus pareremus perinde atque in carne uersantes cupiditatibus parebamus.

IN ANQVI CARNALES SVNT.

Cur ho-
die relu-
ctetur
uāgelio.
// et

Annota: **Q**uare nonnulli a deo reluctentur hodie emer-
genti ueritati. Nimirum quia caro sunt, id est, sua tenti-
entur **E**querunt, non dei, dum spiritu illius illustrati, et renouati
necdam sint. **I**rgo non mirum si Esau persequeretur Ia-
cob, etcarnalis Israel spiritualem. Nam simile in Aposto-
lus, et carnalibus Iudeis est cernere. Proinde sensus est.

Qui spiritu dei illustrati non sunt, ipsumque necdum gustarunt, licet inter dum uirtutibus praediti, in speciem uideantur, et ad honesta suis conatibus erant, tamen quia id non fit ex commotione spiritus sancti, sed carnali quodam affectu, nempe uel timore pena, uel amore laudis, uel premij, aut caeterorum alicuius, non faciunt quicquam deo gratum, cum se, non deum spectent. **C**ontra, qui secundum spiritum sunt, id est, quos illustrauit, et sui communi-
one perfudit, in his est sensus dei, ac in deum fiducia, amorque illius, quaeruntque hi nihil suum, sed dei solius gloriam, cui et innituntur.

AMORS EST.

Nam deum uitae fontem non respicit, sed seipsam tantum amat, sua quaerit, sibi prudentiae suae, ac suis uiribus nititur. **Q**uae omnia spiritus monet in deo quaerenda. **A**ffectus autem

IN EPISTOLAM PAVLI AD RO. 23

autem spiritus uita, quia quicquid habet uirtutum, nõ suis conatibus, sed diuine munificentie tribuit, qui ipse spiritus sanctus est, deus, & uita & conscientie tranquillitas & deoq; regnum dei ut infra ait.

PROPTEREA QVOD AFFECTVS.

Caro se ipsam tantũ amat, ac sua querit, suaeq; prudentie ac uiribus nititur, cum deus se super omnia amandũ **1 Pet. 5.** uelit, ac primum, id est, prae omnibus, suum regnum querendum. Deinde omnem curam, & solitudinem in se **Le. 4.** projiciendam. Quia ipsi curae sumus. Et ita ex diametro affectus carnis cum lege dei pugnat, quemadmodum et iacobus ait. Amicus huius seculi dei inimicus cõstituitur.

USI QV IDEM SPIRITVS DEI.

Annota certissimũ Christiani pectoris signum, Nempe **Luc. 17.** spiritus esse participem, ut nihil agant qui fors **X quo** pietatem uenditant. Regnum dei intra nos est. Nimirum **Rom. 14.** iustitia per fidem consecuta, & pax, id est, cõscientie **E phe. 1.** tranquillitas, & gaudium in spiritu sancto. Quod regnum dei, id est, motiones, & raptus quosdam internos **Rom. 8.** si nõ sentias, frustra christianũ nomẽ portas. Hinc alibi **1. Tes. 5.** arrabonẽ eũ uocat, quo credentiũ corda obsignata sunt. Nimirum dum ille cõscientijs nostris adest, euangelizatq; propitiũ nobis esse deũ, ac testimoniũ reddit spiritui nostro, quod sumus filij dei. Hinc & alibi monet ne spiritũ extinguamus aut cõtristemus. Nimirum ne grauibus flagitijs illum ex cordibus nostris profligamus.

MORTVVM EST.

Nō reuera corpus moritur illabente nostris membris Christi spiritu, sed natura eius est paulatim carnem & eius affectus mortificare, ut quemadmodum spiritus quotidie augetur in his quos occupauerit, ita & caro quotidie deficere et intermori incipit. Hic supra, existimate

Rō. 6. uos, inquit, ipsos mortuos peccato, uiuentes autē deo: Simile. 1. Pet. 4.

VT SECVNDVM CARNEM

uiuamus.

Sensus est: Debemus quidem multa non carni, id est, nostris ipsorum conatibus aut affectibus (cum nihil ex nobis ualeamus, nisi nos perdere, ut ait dominus per Ose. affectusq; nostri ex corrupta natura, prauis sint, ut nō simus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tāquā ex nobis) sed uiuificantē & iustificanti spiritui, qui nos in dei filios adoptat, redditq; testimoniū spiritui nostro, & siamus filij dei. Differuit autē haecenus de lege, peccato & gratia, nūc per epilogū cōsolatur & adhortatur.

VICVNQ; SPIRITV.

Gal. 5. **S**imile ad Gal. Si spiritu dei ducimini, non estis sub lege. Duci autē illud nil aliud est, nisi interna dulcedine affectū excitari, ac impetu quodā impelli, ut hilares, spontanei, adeoq; ex libera charitate prestemus, quicquid deo gratum nouerimus, lege eius per spiritum edocti, quod qui faciunt, non sunt sub lege, quae iustis non est posita, sed

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 22

sed ijs, qui ad huc seruili metu inuiti & reluctanti-
bus abstinent malis, & bona uel tanquam pueri pro-
missis allekti, uel minis deterriti faciunt. Huiusmodi autē
innouatum affectū non natura, non lex, sed fides in Chri-
stum præstat, iuxta illud: **D**abo legem meā in uisceribus
eorum, & in corda eorum scribam illam, & auferam à
uobis cor lapideum &c. Sic nemo uenit ad Christum, ni-
si pater traxerit eum, non inuitum, sed ultronea charita-
te. **Q**uia trahit sua quemq; uoluptas. Hinc sponsa, trahet **Cant. 1.**
inquit, me post te. **C**hrysostomus super Matth. iij. Non
sunt contenti filij dei sedere ociosi, sed urget eos spiri-
tus aliquod magnum opus eos apprehendere. **E**t Grego-
rius in Homilia. **N**unquam amor dei ociosus est, opera-
tur enī magna si est, si autē operari desinit amor nō est.

NON ENIM ACCEPISTIS SPI-
ritum seruitutis.

Spiritu seruitutis & timoris lex ministrat, quæ terret
confundit, ream agit, adeoq; occidit conscientiam, dum
peccatum ostēdit. **Q**uia per legem cognitio peccati, nā **Rom. 7.**
ob id ministratio mortis dicitur, & spiritus seruitutis, q̄
inuitos metu à malis cohibeat, aut promissis ad bona alli-
ceat. **S**piritum autem adoptionis euangelium ministrat,
quod serenata conscientia affectus transformat, facitq;
ut uoluntas nostra sit in lege domini.

SPIRITVM ADOPTIONIS.

Vox est fidei gratulantis sibi ob misericordiam dei,

et oblectantis se contemplatione amplitudinis, et glorie gratie dei. Sicut illud psal. Quam magna multitudo dulcedinis tue domine.

PER QVEM Clamamus, Abba pater.

Clamor hic non oris est, sed cordis, non uocis, sed affectus. Nam ubi fide degustauimus misericordiam dei, bonitatemque eius cognouimus per uerbum euangelij condonantis peccatum, promittentis gratiam, non potest animus non redamare deum, ac gestire, ac gratitudinem suam multo aliquo officio, pro tanta misericordia testari. Id hic significantissime dicit clamare, pater. Simile ad Galat. 4. sonat autem Abba, annotate Eras. Syris patrem, quam uocem primum pueri sonare discunt, estque patribus auditu gratissima. Quod autem, pater, potest esse conduplicatio, faciens ad emphasim affectus, potest et esse peregrina uocis interpretatio, uel certe per anadiplosin, id est, repetitionem esse dictum. Cum is loquendi modus Hebrais sit peculiaris. Epitafios, id est, intentionis gratia nunc eadem uocem iteratibus, nunc eandem, alia idem ualente, redudentibus, ut Dominus dominus noster, deus deus meus: hisdem uerbis compellat patrem dominus orans. **O**bserua autem quantae sit fiduciae hanc deo cationem ex toto affectu occinere, nimirum non nostris meritis, aut demeritis freti, aut diffisi ea facimus, uel omitimus, sed fiducia spiritus nobis testimonium perhibentis, dum totis animi uiribus iuxta solum promissionis suae uerbum, deum estimamus.

11
subiungit

Mar. 14.

Pati

CPATIMVR.

Annota unicam ad uitā perueniendi uiam, nimirum **C**ruce sa-
Christo compati, commori, & mortificari affectus, & uoluntatis.
luntatem nostram, ut uere alibi dixerit, **P**er multas tribulationes oportet nos introire in regnum dei. Hoc etiam ea lege uoluit intelligi deus, cū sanxit sabbatū sanctificandū, nimirū ut uacemus ab operibus nostris, toleremusq; in nobis opus dei, mortificationē nostrī, quocunq; id tandē modo fuerit factū, siue à demonibus, siue malorū hominū p̄secutionibus, aut ægritudinibus, aut aduersis, omnia enī nobis cooperātur in bonū, uolente ita patre nostro, sine cuius nutu nec passerulus cadit super terrā, **Q**uiq; oēs capitis nostri capillos numeratos habet.

CAD GLORIAM.

Gloriam eam dicit, de qua **E**saias. 47. **E**t. 1. **C**orint. 2. **O**culus non uidit, auris non audiuit, nec in cor ascendit, que preparasti deus diligentibus te. **E**t nūc iam filij dei sumus, nimirum adoptione spiritus, sed non apparuit, qd' erimus. **S**cimus enim, quod cum apparuerit, similes ei erimus, uidebimus enim eum sicut est. **E**t ad **E**phef. dicit, **A**doptasse deum in sese, quod per magnam emphasis est intelligendum. **N**empe adoptatos nos esse, non ad possessionem rerum corporalium, non ad principatū terrenum, sed in sese, hoc est, ad suam ipsius felicitatē, & in huius, quod ipse est possessionem. **I**nde est illareprobatorum uox. **E**cce quomodo computati sunt inter filios

Ro. 8. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

Sap. 5.

lios dei. Occurrit ergo obiectioni pusillanimatorum afflictiones ob Christum detestantium. Similis locus est. 2. Cor. 4. Nam momentanea leuitas etc.

PALAM FIANT.

Sensus est: Vniuersitas creaturarū applaudit redemptioni piorum, sicut impiorum conscientias terret. Interim enim zizania tritico, bonum semen paleis, boni piosces malis sunt permixti, qui in extremo examine semoruebuntur, quæ admodum pastor segregat agnos ab hædis.

Math. 25.

QUIPPE VANITATI.

Consolatur nos ab exemplo, ut toleremus afflictiones. Quoniam nobiscum rerum uniuersitas sub corruptibilitate est, ut docet ex psal. epistola ad hebr. eos primo.

LIBERABITUR A SERVITUTE.

De inuouationi cæli et terræ adeoq; totius uniuersæ Petrus scribit epi. 2. cap. 3.

PRIMITIAS SPIRITVS.

Primitiæ frugum, ac cæterarum domino consecrabantur, quæ respectu totius sementis parum quid erant, ita et nos respectu gloriæ, quæ nobis manet, primitias tantum spiritus Christi habemus non decimas, quia ille interim mentes nostras tantum occupat, et coepta est in nobis iustificatio, non consumata, habitamus etenim adhuc in carne impura, usq; dum corruptibile hoc induat incorruptionem, et efficiamur toti noua creatura, illa uidelicet die, quando appropinquauerit redemptio nostra, ob quam respicere

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 16.

respicere, & leuare capita nostra iubemur, nimirum q̄ à peccatis, morte, adeoq; omnibus malis redimemur.

SI QUIDEM SPE RESERVATI.

Quemadmodum ualetudinarius, à perito medico incuram susceptus, spe reualuit, itidē & nos à cœlesti medico Christo suscepti, de sanitate nō dubitamus, quin toti suo tempore reualebimus, interim spe tantum salui facti **Spe salui**

Hinc & supra gloriamur, inquit, sub spe gloriae dei. **Et** Ephesijs optat illuminatos mentis oculos, ut sciant quae **Rom. 5.** sit spes ad quam deus uocauit. **Et** ad Tiū, **Expectantes** inquit beatam spem & aduentum gloriae magni dei. **Vs. Tit. 2.**

q̄ adeo omnis christianorum salus à morte absoluitur, quemadmodum & alibi ait. Si in hoc mundo tantum speramus in Christum miserabiliores sumus omnibus hominibus. Proinde licet etiam nū filij dei sumus, tamē quia ad **1. Cor. 15.** huc grā nostra fide coelatur, spe tantū, seruati sumus.

CONSIMITER AVTEM.

Impares inquires sumus tolerandis pro Christo aduersis. Immo inquit spiritus adiuuat imbecillitatē nostram. Fidelis enim deus, qui non patitur nos tentari supra id, **1. Cor. 10.** quod possumus, arguit ergo à facili.

SI QUIDEM HOC IPSVM.

Sensus est: **Tantum** abest, ut nostris ipsorum praesidijs tuti esse ualeamus, ut nesciamus etiam, quibus praesidijs opus sit, exēplo ipsius apostoli. **Nō** enī id petimus, quod salutare est, ut est tribulatio ob Christū, & mortificatio **2. Cor. 12.** nostri,

Ro. 8. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

nostri, sed ex infirmitate liberationem. Non ergo comprehendimus ratione, quae salutaria sunt, aut quae noxia, hinc ait non nouimus.

QUICIMVS AVTEM QUOD HIS.

Diligunt deum. Diligere deum suaptis uiribus ex corde, & in ueritate nemo mortalium potest, citra illius afflatum. Ille natus ra bonus est, nos autem mali, & ex natura corrupta filij irae. Proinde soli illi deum diligunt, qui sensum misericordiae, & gratiae eius, per fidem in Christum, gustarunt. hi enim quoniam misericordiam & bonitatem eius per spiritum didicerunt. Nō iuxta sua merita, aut demerita deum metiuntur, sed iuxta uerbum gratiae eius, ex quo solum pendent, suntq; dulci erga deum semper affectu, quem sciunt omni certitudine certius propitium se habere in omnibus, ignoscentem in malis, fauentem in bonis, iccirco omnia cooperantur eis in bonum, ut etiam peccantes non peccent, dum eis peccatum non imputatur. Hinc illud: Non delinquent omnes qui sperant in eum. **2. Tim. 2** Sunt autem hi ab aeterno deo cogniti, sicut ait ad Ephe. 1. & nouit dominus qui sint eius. Nemo potest rapere uoculas Christi de manibus eius: Hinc ait: Qui iuxta propositum uocati sunt, ut scilicet iuxta destinatum, & certum diuini consilij, decretum, ad fidem uocatos intelligamus. Est autem euidentiss. argumētum contra operarios, qui asserunt deum non gratia, & electione, sed meritis seruare, quos luculentissime oppugnat caput sequens de Iaco b

AND KNOP. INTERPRETATIO. 21.

Jacob, & Esau. Sancti autem ex græco abundat, & est in codicibus latinis adiectum.

CONFORMES IMAGINIS.

FILII SUI UT IPSE & c.

Quemadmodum enim ille per immutationis, ut habet mortificatio =
psal. passionis & mortis ignominiam ad uitam transijt, ^{Ad.} tio ui est
immortalem, gloria, & honore coronatus a patre, dona psal. 8.
tusq; nomine, super omne nomen, iudem et membra eius Phil. 2.
per baptismū ei insita, oportet quotidie mortificationis
crucem tolerare, dei ueterem Adam mortificatē in se
opera sustinere, siue per impios homines, siue per tene-
brarū principes, ut ita cruce fides facta probator, mul-
to sit preciosior auro, quod per ignem exploratur, & 1. Pet. 1.
ita mortificata ad ueram uitā conscendant, incipiente in
eis Christo uiuere, quatenus est deus super omnia bene-
dictus, qui per crucem in eis uixit quatenus fuit homo, et
eius, filius. Sicut enim in Adam male ad similitudinem dei
conscendimus, ita in Christo, & cruce eius descendere
nos oportet, ut felicius per eum ascendētes ueri filij dei
fiamus. Hinc quotquot uolūt in eo pie uiuere, patiuntur
persecutionem. Quod alia, ad ueram uitam, non sit uia
nisi crux, id est, mortificatio nostri.

DE OS ET IUSTIFICAVIT.

Obserua ex hoc Apostoli loco iustos nos esse, sed
non nostra, id est, operum, iustitia, sed ea quā deus per
Christum præstat, gratuita munificentia. Eum enim qui
non

Ro. 8. IN EPISTOLAM AD ROMANOS.

2. Cor. 5. non nouit peccatum fecit peccatum, ut nos esse mus deo iustitia in illo. Hinc & alibi, Vt iustificati, inquit, gratia ipsius heredes simus secundum spem uite eterne, proinde uita nostra à baptismo nihil aliud esse debet, quam expectatio reuelationis iustitiæ, quam iam possidemus per fidem, ut scilicet per speciem, & facie ad facie nobis illam reuelet deus, quæ admodum alio in loco ait. **Expe-**
Tit. 2. tantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni dei.

QUID IGITUR DICEMVS.

Sensus est: Si bona, ac fauens uoluntas dei est, ut patiamur, & hoc modo glorificemur, quid dicemus? num diuine uoluntati aduersabimur? absit.

PROPRIO FILIO.

Cfficacissimus est hic locus ad erigendas afflictas conscientias. Quæ enim mens quantumuis peccatorum mole pressa inenarrabili gaudio nõ gestiat, audita tam ineffabili dei patientis erga nos charitate? qui nõ angelum, aut hominem, sed ipsum filium suum per patrem, in quo sunt omnia, non pro aliquot, sed omnibus tradidit in mortem.

Io. 3. Quid ergo negabit, qui filium iam donauit, ad cuius comparationem, uel exiguum, uel nihil sunt omnia quæ con-

Isa. 53. ferri possunt. Simile apud Ioannem ipse dominus: sic, inquit, deus dilexit mundum. Et per Esa. ipse deus pater. Propter scelus inquit, populi mei percussi cum.

QUI FIERI POTEST.

Hic obseruabis duo in euangelicis literis esse spectanda.

standa. Nempe ut non tantum vitæ exemplar Christus proponas. alioqui quid Christus à legislatore differret? sed ut præcipue Christum ipsum, adeoq; quicquid ille est, egit aut passus est, pro munere, ac cælesti Sacramento donario, ac hæreditaria iustitia, per fidem tibi propriam et exemplum, ac peculiare facias, credasq; tuo bono, id factum esse. Neq; enim aliter cognoscas, quid sit Christum esse iustitiam nostram. Nam si ipse nobis donatus est ut habet Paulus, & Esa. cap. 9. & omnia eius nobis donata esse, adeoq; quicquid ipse est, consequitur. Hinc & Esa. duplicia nos dicit accepisse de manu domini pro iniquitatibus nostris: nimirum ipsum Christum hæreditariam iustitiam omni credenti, & de sanctissimam conuersationem, qua vitæ nobis inno- Esa. 40. de sanctissimam conuersationem, qua vitæ nobis inno- Rom. 10. centis exemplar reliquit. Posterius omnes inculcant, prius quod maximo omnium intererat scire, quod unum seruat, quia non suæ iustitiæ, sed Christo niti docet, paucissimi norunt. Hinc tantæ operum, ac ceremoniarum carnificinæ, afflictas conscientias diuexantes si quicquam ex præscripto opere omiserint. Nempe quod Euangelij, ac ipsius Christi usum non norunt, qui unus satis est ad iustitiã. Nõ ut ne fiant opa, sed ut omiſsa cõscientiã nõ turbet. Nã Christianus nõ est alligatus certo cui operi, pro persona, aut tpe, sed dat fructum tempore suo, hoc est, quando offert se occasio, opatur, æstimatq; salutem

No. 8. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

salutem non iuxta suam iustitiã, sed Christũ, abunde in
omnes se inuocantes, diuitẽ. Et cũ sponsa in foraminibus
petræ, id est, uulneribus eius conquiescit.

QUIS INTENTABIT.

Ab hoc loco usq; ad, **Q**uis nos separabit à charitate
dei, sub interrogatione legenda sunt omnia, eiq; negati
onem reddendã, ut sit neminem ausurũ criminari eos,
quos deus elegit, ac morte filij iustificauit.

QUI EST AD DEXTERAM.

Hec omnia dicit, ut fidem roboret, & conscientias as
suetas erigat. **Q**uid enim nõ sperabimus tanto aduocato
& patrono, qui quod iuxta hominem assumptum orat, id
iuxta diuinã naturã confert. Similis locus. 1. Ioã. 2. & ad
Heb. 4. & 7. capitibus.

DILEXIT NOS.

Vetus translatio, propter eum, habet, sed, per eum, le
gere Augustinũ pluribus in locis, similiter Origenẽ an
notat Eras. & melior hæc lectio est quã prior, & deo
non nobis nitatur, cuius ope uictores malorũ euadimus.

NEQ; ANGELI.

Angelos uel Satanæ dicit satellites in lucis ministros
2. Cor. 11 transformatos, aut etiã angelos de cœlo, si aliud quã
accipimus nũciarent, ut à Christo abduceret, non erit eis
Gal. 1. acquiescendũ, sed pro anathemate habendi.

NEQ; PRINCIPATVS.

Valde necessariũ hoc in memoria habere, ne Christum
confes

confessuri, potestatem aliquam timeamus, sed certi si-
mus, etiam si morti obijciamur, hoc ita uelle Christum,
citra cuius uoluntatem nihil fit, & uelle nostro bono, ut
peregrinatione & exilio hoc confecto, quam primum si-
mus cum illo.

CAPVT IX.

VERITATEM DICO IN CHRISTO
non mentior, attestante mihi simul consci-
entia &c.

Hactenus de legis, & gratiae uiribus est disputatum,
nunc ad quos gratia pertineat, noua disputatione agit,
eamque colligit non tantum iudaeis, sed et gentibus donari, **Prædesti-**
idque secundum destinationem diuinam, non humana me- **natio.**
rita. Nam promissio non respicit humanum meritum, sed
sicut scriptum est: **Domine oculi tui respicient fidem. Ob Hierc. 5.**
seruabis autem quam pulchre à pathetica occupatione
ordiatur.

COPTARIM ENIM.

Exprimit enim hic apostolus ueri pastoris, et uiri apo-
stolici affectum, Nimirum qui tanto desiderio hominum
salutem sentiat ac sitiatur, ut uel suo ipsius dispendio cupi-
at eos seruari. **Quemadmodum et dominus ait. Pastor bo-** **Bonus**
nus animam suam dat pro ouibus suis. **Tali affectu iam pastor.**
olim Moesen complexum fuisse sibi creditos iudaeos, scri- **Ioan. 10.**
ptura commemorat. **Cum hunc in modum pro populi pec-** **Exo. 32.**
cato precatur. **Dimitte, inquiens, eis hanc noxam, aut si**
& non facies

Ro. 9. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

- si non facies, dele me de libro, in quo me scripsisti. Et
1. Par. 21. David. **¶** Ego, inquit, peccaui, & qui malum feci, iste grex
quid commeruit? uertatur obsecro manus tua in me, et in
domū patris mei. **¶** Eum affectum si in personatis nostris
Esa. 56. tem ut Esa. ait. Speculatores cæci, nescientes uniuersi,
canes muti, non ualentes latrare. **¶** Videntes uana, dormi-
entes, & amantes somnia, & canes impudentissimi, nes-
cientes saturitatem, non contenti tondere oves, sed de-
Matth. 23 ipsi nō intrantes, nec alios intrare sinentes, Auferat do-
minus idola, & pestes has lætiferas ē medio populi sui,
& susciuet nobis pastores, qui pascant nos, & nō semet-
ipsos, ac uentres suos, quēadmodū Hier. 23. et Ezech. 34

ANATHEMA ESSE. (promittit.)

Anathe- **¶** Anathema est uerbum peculiare iudæis, quo extre-
ma. mam detestationem significare solent, optat igitur ma-
gis solum se perire & à Christo alienum fieri, quā tam
tam sui generis multitudinem.

LOQVORVM EST ADOPTIO.

¶ Amos. 3. tantummodo uos cognoui ex omnibus cog-
¶ nationibus terræ, & in Exod. primogenitus filius meus
¶ Exo. 17. Israël. Et ibidem, Eritis mihi in peculium, et regnum sa-
cerdotale, & gens sancta.

¶ NON AVTEM HAEC LOQVOR.
¶ Sensus est: Non ideo hoc dico, ut quamuis sint aliqui
increduli.

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 50

increduli, propterea tota gens sit repudiata, Nam credunt ex eis electi, & quos deus credituros presciit. Est igitur castigatio, uel correctio.

NON ENIM OMNES.

Abraham fide genuit Isaac, fretus uerbo promittentis dei, Sicut capite. 4. dictum est. Proinde semen Abrahæ, per Isaac sunt, qui in diuinas promissiones credunt, Filij Abrahæ & ac fidem imitantur, qua Isaac conceptus est, & natus: hi enim ueri sunt Israelitæ, hoc est, mente deum uidentes, Israel, qui credunt in Christum Abrahæ promissum, omnesq; dei promissiones nobis credentibus testantur.

HOC EST NON QUI.

Filij sunt promissionis electi, hoc est, quos ille presciit, gratulabundos suas promissiones accepturos nec suam indignitatem, nec promissionum magnitudinem respicientes, sed munificentiam, et ueritatem promissoris, scientes, & quæcumq; ille promiserat, ualeat & præstare, Quæ admodum de Abraham ca. 4. dictum est.

ERIT SARAE FILIUS.

Isaac nõ tam concubitu, quàm fide conceptus, et editus, typus est dñi saluatoris, in quo oēs familie terre benedicuntur, quia per eum remissionem peccatorum consequuntur, quotquot credunt, adeoq; et salutem Mar. ult. Act. 10.

EVOCANTE.

Annota ex hoc luculentissime apostoli loco, ut neminem operum aut meritorum respectu eligat, aut abiciat

Ro. 9. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

deus, sed omnia ex praescientia eius eueniant, etiã si nobis contingentia in rebus mortalium uideatur. Nam fallitur in hoc humane rationis iudicium, quia operũ dei nullam potest homo inuenire rationem, sed quanto plus laborauerit, tanto minus inuenit, quemadmodũ fortiss. scripturarum testimonijs in exordio locorum suorum ostendit Philippus.

QUICVT SCRIPTVM EST.

Lu. 17. Ex ueteri historia docet apostolus deum nullo meritorum respectu diligere, sed sola misericordia. **D**annat proinde humana merita, cum serui simus inutiles etiam **Eph. 4.** per actis omnibus **Lu. 17.** Debemus enim deo seruitutem, ob hoc, quod conditi simus, salutem autem & uitam gratia consequimur, qui nõ meritis nostris, sed misericordie diuinae per Christum, inuitimur, in quem qui crediderit non pudefiet.

QUID IGITVR DICEMVS

Irædesti natio. **O**ccupatio est primi argumenti iudicij carnis aduersus prædestinationẽ diuinam, Nempe huiusmodi. Si deus citra meritum, aut demeritum eligit iuxta præscientiam suam, quid dicemus? Num iniustus est non omnes pariter diligens?

AB SIT.

Nimirum ab eo de quo scriptum est: Iustus dominus in omnibus uijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis. **psal. 144.** Et iterum: Iustus es domine, & rectum iudiciũ tuum.

AND KNOP. INTERPRETATIO. **Si**

tuum. **I**n cātico. Deuteronomij: **D**eus fidelis est, et absq; ulla iniquitate iustus, et rectus. Proinde sensus est. Ideo non est iniustitia apud deum, quia nemini quicquam debet, proinde licet ipsi dare, cui libuerit, iure damnantur qui pereunt, per gratuitam misericordiam seruantur, quotquot non pereunt.

NON EST CVRRENTIS.

Docuit ex scriptura proxima deum neminem merito, sed misericordia seruare quotquot seruat, **N**unc etiam in sequentibus ostendit q; & impios iuste damnet, sitq; salu- **Psal. 17.**
tis, & interitus autor. **Q**uipe qui cum peruersis puer-
titur, ut habet psalmus, non tantum permittens, ut aiunt
scholastici, fieri mala, sed & faciens, quemadmodum ait
in Exodo. **E**xcitauit, inquit, te, non permisi, Nam ex- **Ephē. 1.**
citare est rei autorem esse, & ibidem. Ego, inquit, indu-
rabo cor eius: operatur enim omnia secundum cōsiliū
uoluntatis suæ. Et facit pacem, & creat malum. **E**t ex **Isa. 45.**
ipso sunt oīa. **O**peratur ergo bona in bonis, & uasculis **Rom. 11.**
misericordiæ, mala aut in malis, & uasēs iræ. **T**aliaq; sub-
limia dei iudicia adorauerimus rectius, quā scrutati
fuerimus.

QVI O HOMO TV QVIS ES?

Secundum est argumentū ex persona iudicij carnis,
cui durum uidetur diuinæ præscientiæ iudicium, tale ui-
delicet, si uoluntas dei est ut peccemus, si omnium tam
malorum iuxta ac bonorū est autor, & omnia secundū
G 3 uoluntate

Ro. 9. IN EPISTOLAM AD ROMANOS

uoluntatem, & præscentiam eius fiunt, cur nos accusat
cur malos punit? siquidē ipse eos indurauit, cui resisti
nō potest, huic quæstioni tanquā stultæ, & impiæ, per
similitudinem respondet, eluditq; captū iudicij humani,
quod operum dei nullā potest inuenire rationem, ut ex

Prouer.
16.

eccle. supra dictum est. **U**t uniuersa, propter semetipsū
operatus est dominus, impiū quoq; ad diem malum. Pro-
fert enim in medium uasa iræ, impios, ut per eos uascula
misericordie, id est, pios exercent. **S**icut per Aegyptios
Israëlem. Deinde ut misericordia clarius elucescat in ele-
ctis, & iusticia in reprobis, ac letentur tandem iusti, cū
uiderint uindictam, lauentq; manus in sanguine peccato-
ris, ut habet psal. 57.

**UNVM DICIT FIGMENTVM EI
QVI FINXIT.**

Uas fictile contentum est sua sorte, nec causatur con-
tra opificem suū, quemadmodum autem in manu, & pos-
testate est figuli, itidē & nos in manu sumus dei, qui fini-

2. Tim. 2

git i domo sua, uasa i honorē alia, i cōtumeliā alia, argē-
tea, & aurea, lignea, & testacea, quēadmodū illi fuerit

Hiere. 18.

uisū. Sicut Hier. ait. **N**ūquid nō sicut figulus iste potero
uobis facere domus Israël, ait dominus? **E**cce sicut lutū in
manu figuli, sic uos domus Israël in manu mea. Proinde
uasa iræ, id est, impij, cæci & scelerati omnes deploran-
di magis sunt pijs, quā deuouendi, etiamsi honoribus,
ac diuitijs ad momentum affluerint, quippe qui sunt ua-
sa iræ

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 52

sa iræ diuinæ, ad interitum apparatus, sicut Pharao. **C**ō-
trario pijs in medijs etiam afflictionibus & erumnis gau-
dendum, quippe qui sunt uascula ad misericordiam præ-
parata, quæ oportet igne impiorum excoqui, ut proba-
tio fidei illorum multo sit spectatior auro, quod per ignē
exploratur.

QUANTUM NON HABEAT.

Quasi diceret: Similiter autē et deus per spiritū suum
operatur bona in uasculis misericordiæ, id est, fidelibus
mala autē per spiritum Satanae in filijs iræ, id est, impijs,
Nā ille agit in filijs immorigeris, ut ait ad Ephe.

Ephe. 2.

QUOD SI DEVS.

Coratio est ecliptica, id est, imperfecta, annotante &
Erasmo. Potest autē absolui ad hunc modū, si subaudias,
nō habent q̄ disceptent aduersus deū. Sin autē idem con-
iunctim legas transferre licet, porro, et luculentior erit
sensus, atq; ita interpretatus est Philippus.

SI FVERIT NUMERVS,

Census est: non uniuersa gens non optima populi
pars promissiones diuinas amplexabitur sed infima, abie-
ctissima, et cōtemptissima. Reliquiæ ergo Israëlī saluæ
erūt, etiā si bona optimatū pars in Christū impinget.

SERMONEM ENIM.

Census est: Dominus in compendiū cōtracturus est pro-
missiones suas sparsim factas in uerbū fidei, et predicatio-
nem Euangelij, quod credentes iustificat. Nam uerbum

Ro.
9.

IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

Euangelij iustificās breue est. Nempe crede, et iustificaberis, adeoq; perfectum, & consummatum. Nam uerbum legis perplexum est, & multa opera præcipiens, sed imperfectum, quia nihil ad perfectum deduxit lex, nullum

Hebr. 7. opus iustificat. **Ro. 3.** **Gal. 2.** **¶** Si quis uero diligenter intuetur Esaiam, ista est genuina huius loci sententia. Populus Israël redigetur in paruum numerum in quo iustitia dei erit per fidem. **¶** Et accipies uerbum uel sermonem more hebræo pro facto. q. d. rem & causam breuiabit dominus, paruus erit populi numerus in terra, atq; hæ sunt reliquæ Israël saluatae & c.

¶ NISI DOMINVS.

¶ Censuratus est: Dominus fide electos iustificabit, adeo enim non est conatum humanorum iustificatio, ut nisi dominus cõseruasset, nobis semen, omnes periissemus super euerfione Sodomorum, et Gomorræ, **Gene. 19.**

¶ QUID IGITUR DICEMVS

¶ Conclusio est & causa cur perierit Israël, nempe quod offenderit in petram ruinæ Christum, & excecatus iustitia legis, id est, operum externorum hypocrisis, **Isa. 8.** noluerit intelligere fidei iustitiam, id est, cor diuinorum **Luce. 2.** præceptorum amans. **Isa. 28.**

¶ IUSTITIAM AUTEM EAM.

¶ Ex fide iustitia, est nosse Christum atq; ex eo solo pcedere, iustitiam & opera illius sua ducere, Ea operibus nostris non augetur, sed tantum in gratiam Christi talem se

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 53.

lem se prestat proximo ex charitate, qualē se Christus nobis per fidem prestitit. huic aduersatur iustitia operū quæ ex se pendet, ac fidei iustitiam aspernatur.

QUOD TANQVAM EX OPERIBVS.

Annota quam pulchre dixerit tanquam, ut Hypocritam potius accipias, quam opera, quippe quibus interni affectus reclamant, quos tamen unus respicit deus.

IMPEGERVNT ENIM IN LAPIDEM OFFENDICVLLI.

Humana iustitia nō potest nō offendi iustitia fidei, cū 2. Cor. 4. fides damnet quicquid est humanarū viriū, ut nō simus sufficientes, cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, nedū facere.

QUOMODUM SCRIPTVM EST: ECCE PONO IN SION.

Testimoniū hoc ex duobus Esaiæ locis conflatū est capit. 28. & 8. Simile quippiam dixit de saluatore sanctus Simeon. Nam cum Christus solus sit salutare dei, ueritas, uita, dux, hostia, lux &c. quotquot hæc aliunde, quam ex Christo & in Christo quærunt, siue in operibus suis, siue alia quacunq; ratione, impingunt in hunc lapidem, at ille positus est, proinde non labitur, labuntur ergo iustitiarij.

C A P V T X.
FRATRES PROPENSA QUIDEM

uoluntas cordis mei, & deprecatio, que fit ad deum &c.

¶ s Occupatio

Ro. 10. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

Occupatio est qua praeuenit quaestionem, quo affectu ferat fratrum suorum ruinam, nempe paterno, cum his praestet, quod unum potest, propensum uidelicet animum, & assiduas ad deum preces.

**SECUNDVM SCIEN-
TIAM.**

Eodem morbo laborant quotquot pietatem ex suo sensu, aut humanis traditionibus metiuntur, Nam si nostro iudicio pijs esse possumus, quid opus fuit gratia ut elusceret omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegata pietate, sobrie, iuste, & pie uiueremus? Quid opus fuit caelesti doctore Christo, qui unus accepit testimonium à patre, ut illum audiremus? Id autem genus pietatis suae perditionem uocamus. Et Paulus appositissimo uocabulo Ethelothriscian, id est, uoluntariam seu arbitriam religionem uocat, qua nihil est pestilentius. Proinde uerae pietatis regula ex praescripto sacrarum literarum est petenda, Alioqui si deus semper bonam, ut aiunt, intentionem, cur hic iudeorum non respicit? Nempe quod non sit ex uerbi sui scientia. Videbantur sibi optime facere scribere, totum diem sacrificando consuetudines, misericordiae, & operum charitatis interim profundissime obliti. Quemadmodum & scribae nostri, sed quid audiunt? Misericordiam uolui & scientiam dei, & non sacrificium, Ita & missarii nostri semper quidem ut putant sacrificant, totos dies in templis psallunt, sed scientia

scientiæ dei, & intellectus eorum, quæ psallimus, nulla cura. Optima intentione uidebantur orare orationes **Matth. 6.** longas, nempe putantes, quod in omni multiloquio suo exaudirentur, quodq; non sibi tantum, sed & alijs placarent deum, sed quia zelus erat hic, citra scientiam **Matth. 23.** Maius, inquit, iudicium accipietis. Vnde omnes traditiones humanæ, nisi libera charitate seruentur, nihil sunt in oculis dei. Quia stat sententia: Frustra me colunt docentes doctrinas & mandata hominum. **Matth. 15.**

QUAM IGNORANTES.

Credentes in Christum iusti sunt ex fide, non sua ipso rum, sed Christi iustitia, quam ille credentibus in se comunicat, ut nihil præter se, ad salutem egeant. Nam opera, quæ post fidem sequuntur, non augent iustitiam, sed sunt eius fructus. Hanc iustitiam ignorant operarij, qui non iuxta Christum, sed sua opera metiuntur iustitiam. Proinde quoties ex præscriptis operibus aliquid commiserint, iam salutis suæ adeoq; iustitiæ aliquid decessisse existimant. Idcirco nunquam ad uirum in Christo perfectum euadunt, sed sunt semper trepidi, & ut Paulus ait, semper discentes, & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes, hinc doctores iustitiæ, id est, fidei persequuntur, et fit illis Christus dei iustitia offendiculum, & ruina ut ait Simeon.

L. 1.

Perse

Ro. 10. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

PERFECTIO LEGIS CHRISTI.

- C**hristus solus impleuit legem, ut ait Matth. 5. & impleuit non sibi, sed nobis, sibi credentibus. Factus pro nobis maledictum, ut nos à maledicto legis eriperet: factus sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, et merito. **Gal. 3.** nã in eius unius manu ea erat. **Hinc Ioan. 1.** Lex per Mo-
- Gal. 4** sen data est, ueritas autem & gratia per Iesum Christum facta est. Gratiam opponit furori, quia lex operatur irã ueritatem autem hypocrisi, quia lex per opera externa hypocritas tantum facit, non ex corde bonos, dũ affectus non transformat. Est igitur sensus, Ideo nõ iustificamur per legẽ, ea enim in hoc data est, ut nos condemnet. Impletur autem à Christo, & eius impletio imputatur nobis credentibus. **Hinc ad Gal.** Lex, inquit, propter transgressiones posita est, & est pädagogus noster ad Christum.
- M**OSES ENIM Scribit de Iu.
- D**uplicem dicit esse iustitiam, Legis, quæ exigit opera, & (cum spiritualis sit) operibus respondentem affectum, dicentemq; qui facit hoc & hoc iustus est. Fidei, quæ de suis operibus desperans (cum in cõspectu dei nemo uiuens iustificetur) Christo per uerbum promissionis nititur, qui credentibus legem impleuit. Ea enim dicit, crede, & iustus es. Nã fide purificat corda nostra de-
- Act. 15.** us. Quæ autem post consecutam ex fide iustitiam opera mur, non lex facit, sed Christus, per fidem in cordibus nostris habitans. **Quemadmodum ait Apostolus:** **uiu-**
- Gal. 2.** iam

iam non ego.

PROPE TE VERBUM TVVM.

Sensus est, quoniam Euangelium fidem tantum requirit, fides autem experimenta rerum non flagitat, (cū sit certitudo rerum sperandarum, & necdum apparentiū) sed uerbo ueritatis, deoq; mentiri nescio nititur. Nihil opus esse, ut more Iudæorum, uel cœlitus, uel ab inferis argumentum fidei præstetur, sed ex solo uerbo promissionis pendeamus. q. d. Cordi tuo quies erit, adcoq; & iustificaberis, si uerbum dei corde comprehenderis. Nam hoc aut illud opus nō iustificabit te, sed si deo ex corde credas. Illud uerbū fidei corde conceptū & amatū iustificabit te. Sicut dicit: Ut audias uocē meā, & credas mihi. Proinde fide iustificamur. Quēadmodū autē gratiæ lux Christus, etiā ante Ioannis testimonium innocenti conuersatione in tenebris, id est, inter homines naturæ & conscientie lumen tantum sequentes, lucebat, nec tamē ab illis comprehendebatur esse lux. Ita & Euangelium frustra in libris habemus, nisi uiua id uoce nobis personet, quod credentes illustrat, præsensq; est apud eos in corde, modo crediderint, ut ducē gratiæ uel cœlitus, uel ab inferis pctere nō sit opus, sed fide tātū uerbū dei corde cōcipere, quo cōcepto, iā nouus homo factus es. Nam euangeliū nihil requirit, nisi cordis inuouationem.

Hier. 6.

QUIS VIS ASCENDET.

Dicere in corde, quis ascendit in cœlum, est dubitare de

Ro. 10. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

de Christi glorificatione adeoq; nostri per eum iustificac-
tione dicere uero in corde, quis descendet in abyssum?
est dubitare de Christi pro nobis abiectioe, qui pro no-
bis traditus est morti & inferis, sed teneri non potuit,
adeoq; hoc est dubitare de nostri à morte & inferis re-
demptione. Atq; ita ad utranq; quæstionē, quis ascendet?
quis descendet? respondetur Christus, qui nobis factus
est iustitia, redemptio &c. qui uerbum illud nobis attulit
unde credentes iustificantur.

TNEMPE SI CONFESSVS fueris.
Confessio ea ad salutem necessaria est, quemadmodum
ait, Qui me erubuerit, & sermones meos coram homi-
nibus &c. Neq; enim aliter fratrem nostrum ad Christum

Lu. 9. pellicere possumus, nisi quod ipsi toto corde credamus,
& illi ad salutem ore confiteamur, ac per uerbum euangeli-
cum illum domino lucremur.

DOMINVM AVTEM AIT.

1. Cor. 15. Nimirum peccati, mortis, adeoq; & inferorum. Nam
illa eius uictoria tyrannidis, omnium horum est abolitio,
quia absorpta est mors per uictoriam, id est, uictorem
Christum, & Deo autem gratia, qui dedit nobis uictori-
Os. 13 am, haud dubium peccati & mortis.

DIVES IN OMNES.

Diuies quidem est, sed tantum in inuocantes. Neq; es-
nim recipere poteris, quod te recepturum non credide-
ris. Hinc est quod dominus omnia benefacta sua fidei tri-
buit.

tribuit. Fides, inquit, tua te saluum fecit. **Et**, Sicut cre- **Matth. 13**
didisti, fiat tibi. **Et** in patria sua non potuit miracula face-
re. Proinde quotidie illā oportet alere, **Et** exercere, do-
nec in uirum perfectum adolescamus. **Quia** nullus spera-
uit in eū **Et** confusus est.

QUISQVIS ENIM IN VNO. Et c.
Colo. 2. Et Act. 2. Est autem ditissima, **Et** opulentis-
sima promissio, aptissime conueniens ei, quod praecessit,
singulari emphasi accipiendum. **Diues**, nempe plura et
maiora donans, quā possit infirmitas nostra aut petere
aut sperare, sicut ait: **Potens est** facere omnia abundantius **Eph. 5.**
quā petimus aut intelligimus. Proinde pium dogma
Christianum esto. **Si** quis credat placari deum per fidē
in Christum, condonariq; peccatum per hoc solum, ci-
tra omnes satisfactiones, quae obscurant Christum. **Nam**
euangelium gratiam, uitam, salutē, **Et** quid tandē non
ijs tantum promittit **Et** donat, qui fide coherent cū Chri-
sto, eoq; freti, nihil non audent, etiam contra inferorum
portas. Proinde euangelica iustitia fiducia est in Chri-
stum.

ENISI MISSI FVERINT.

Sicut scriptum est.

Mittendi auctoritatem nemo habet, nisi unus Christus,
qui ait: Euntes in mundum uniuersum **Et c.** **Et**, Ecce
ego mitto uos. Hinc de pseudoapostolis: **Quotquot** ue-
nerūt fures sunt **Et** latrones. Et ipsi currebāt, **Et** ego nō
mitte

Ro. 10. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

mittebam eos, & ipsi predicabant, & ego nō loquebar ad eos. De Ioanne autē, Fuit, inquit, homo missus à deo. Mitti ergo est non quæsitâ occasione, immo potius inuitum, uel consensu ecclesiæ, uel uocatione numinis ad misterium uerbi seligi, quicumq; ergo sonuerit tibi Christum, tibi Christum sonuerit, missum à deo ne dubites. Si aut de Ioanne scriptura dicit, Si traditionum humanarū fecem proponit, pseudoapostolum esse ne dubites. **Stat** enim sententia, ut testimoniū perhiberet de lumine. Pro inde cauendum ne nostro affectu ad hoc munus nosmet ingeramus, sed uocationem numinis, uel per se, uel per ecclesiā, aut potestatem, cui ea credita est, expectemus.

1. Tim. 3. Non enim obliuiscetur nostri deus, si nos aptos ei muneri uiderit. Non tamen aspernandus illius zelus, qui pio studio huc aspirarit. Nam & apostolus bonum opus ait de syderare cum, qui Episcopi munus optat. Quippe qui fame, rerum, ac uite discriminis contemptor, solius dei gloriam sitiât.

QUAM SPECIOSI SVNT PEDES.
Vulgare est in scriptura, opus prædicationis euangelicæ uocari cursus, ut ad Gal. 1. & 2. Ti. 4. & in psal. uelociter currit sermo eius. Hinc uerbi præcones pedes Christi uocantur, quod per illos ad hominum noticiam ambulat Christus.

QUAT NON OMNES.
Euangelium exigat, ut nostris iustitijs, meritis, ad eos

AND. KNOP. INTERPRETATIO. SA

q̄ omnibus uiribus diffisi, ex solo abunde diuite, in se inuocantes, Christo p̄deamus, qui factus est pro nobis peccatum ut nos essemus iusticia in illo, atq; in pietate non affectum nostrum, sed lucem gratiæ Christum sequamur. Deniq; non iuxta nostra uel merita uel demerita metiamur, sed iuxta uerbum promissionis illius gratuita, Hūc affectum bona pars mortalium, curis, uoluptatibus, & ambitione præpedita, ut habet parabola de inuitatis ad cenam negligit, maxima autem pars suis iusticijs, et operibus adeo fidit, ut per illa non tantum sibi, sed et alijs re Luc. 14. gnū dei ingressum polliceantur, adeoq; ut uendant sua merita, à quibus cauendum tanquàm rapacibus lupis, toties monet dominus, itidem & apostoli. quippe qui simplices pestifera meritorum persuasione, à Christi fide diuellunt, suisq; iusticijs, id est, panno menstruo polluto, inniti docent. Esa. 64. Psal. 18. Ut non sit mirum Esaiam præuidisse paucissimi mos euangelio, id est, diuinis promissionibus se toto corde, citra ullum operū respectum submissuros.

CIN OMNEM TERRAM.

Cixiuit, inquit, non autem peruenit, quia fortassis aut adhuc multe erant insule, & regiones, ad quas Euangelij prædicatio necdum peruenerat suo tamen tempore peruentura. Quemadmodum Paulus uetitus est uerbum dei loqui in Asia, uocatus autem est in Macedoniam. Hūc Act. 18. ad Colos. dicit Euangelium in uniuerso mundo fructificare, & omni creaturæ, quæ sub cælo est, innotuisse, nō

H simul,

simul, sed à suo cuiusq; tēpore, iuxta ordinatissimā dei,
oīa secundū consiliū uoluntatis suae operamīs, dispensa-
tionē. Ait enī: Et predicabitur hoc euangeliū regni in to-
to orbe terrarū, et tūc ueniet consummatio. Math. 24.

SED DICO.

Costendit Paulus superius Israëlem cecitatis suae pra-
texere nō posse, quod de saluatore nostro nō audierint.
Nūc quod eū etiam nosse potuissent, quemadmodum ait
Io. 4. Nicodemus: Rabbi scimus quia à deo uenisti magister.
Et multi, inquit, ex principibus credebant in eū, sed pro-
pter pharisaeos nō confitebātur, ne absq; Synagoga fier-
ent. **Exc**caecati autē partim malicia, partim inuidia, de
gentiū salute concepta, dum malunt gentibus inuidere,
quàm illorū fidē emulari, partim autē humano pudore,
dū plus diligunt gloriā hominū, quàm dei, id quod duos-
Isa. 65. rum prophetarum testimonio astruit.

TOTO DIE EXPANDI.

Id est, certauī benefactis semper cum incredulis, ac bla-
sphemis in Beelzebub me eijcere demonia blasphemantī-
bus. **Luc. 10.** & Samaritanum esse, & demonium habere
dicentibus. **Io. 8.**

C A P V T XI.

DICO IGITUR, NUM REPVLIT
deus populum suum? absit, nam & ego Isra-
élita sum &c.

Conclisit ca. superiori prophetarum testimonijs in-
ueniunt

uentum à gentibus deum. Israëli autem frustra beneficia exhibuisse nimirum incredulo, & contradictori, ne totam gentem quis putaret abiectam, occupatione rem diluit, docens suo, ac ueteris historie exēplo deum suos, quos paucissimos. & nulli, nisi uni sibi cognitos in mundo uel corruptissimo semper habere. Simile quippiam iā aliquot seculis factū, nemini dubiū, ut cū totus mundus penè, abominatiōe desolationis in loco sancto stantē adorarit, genuq; curuarit, immo ad spurcissimorum pedum oscula etiā imperatores procubuerint, electos suos ab hoc errore deus præseruauerit, aut certe ad ueritatem traiderit, Est itaq; consolatio per exemplum.

IMAGINI BAAL.

Baal idolū erat Accaron, cuius zelo Iesabel dei prophetas fecit occidi. Alio noīe Beel phegor seu Baalpeor. Erat autē idolū Priapi autore Hiero. in Esa. ca. 15.

QUOD SI PER GRATIAM.

Anthimema est, id est, si logisnus imperfectus, docens pugnantia esse gratiam & meritum, illaq; nos sola seruari. Simile ad Ephe. 2.

DEDIT EIS DEVS.

Explicuit prophetæ sententiam additis nonnullis de suo. Compūctio autē hic in malum sumitur, ueluti cū alienæ felicitatis dolore quis compūgitur. Sicut iudæi in miraculis & doctrina Christi. increpa, inquit, discipulos tuos, & postea in gentium salute. 1. Tess. 2.

Condemnatio iudeorum atq; adeo oīm qui sequuntur

H 2 Vertatur euāgelii

ps 68.

Jo. 5.

Ephe. 1.

QVERTATUR MENSA ILLORVM. Mensa, ex qua iudæi enutriti sunt, & de qua uita panem comederunt, lex est et propheta, quæ illis in laqueum fit, captionem, & offendiculum, dum Christum, in quem scopum omnis scriptura diuina tendit, non recipiunt, sed alium quendam sibi pollicentur, qui promissiones diuinas spirituales, carnaliter exhibeat, cum Christus nos cælestibus benedictionibus erat locupletaturus, fit & laqueus prædicatio euangelij omnibus impijs, quod ex illo non emendentur, sed occasionem peccandi sumant, ut fiat eis odor mortis in mortem, sicut pijs. odor uitæ in uitam 2. Cor. 9.

QUET TERGV M ILLORVM.

Isai. 51.

Rom. 10.

Tergum iudæorum maximis seruitutis oneribus præmitur, Nimirum peccati & legis, quæ si uellent per fidem in Christum deponerent, in quo posuit deus omnium iniquitatem nostram. Et qui est finis legis ad iusticiam omnimodam, afflictæ scilicet conscientie, quod nunquam sinit eos erecta mente ad deum contendere, sed semper metu seruili aspectum eius fugere. Horum autem onerum solum est hæc externa seruitus, qua cæterorum nationum principibus sunt subiecti, quæ admodum domino repudiato dicebatur ad Pilatum. Non habemus regem nisi cesarem.

QUVM IDEO IMPEGERVNT.

Repetitio est questionis superioris, cui respondet apta

apta causa à fine.

CALVS CONTIGIT.

Hinc Paulus reijcientibus & blasphemantibus uerbū domini Iudæis. **V**obis, inquit, oportebat primū loqui uerbum dei, sed quoniam repellitis illud. Act. 13.

CAD AEMVLANDVM.

Dū enim uident Iudæi tantas bonitatis diuitias in gentes decem effundere, quibus nihil ex promisso debebat, & ipsi fiducia concepta, tanto magis sibi id de eo pollicetur, quibus facta est promissio quàm gentes, quibus sola misericordia est salutis occasio. infra ca. 15. **Aemulatio Iudæorum.**

DIMINVTIO ILLORVM.

Sensus est: Si Iſraëliitarum incredulitas, & defectio, tã prospere cessit gentibus, ut p̄ illorū cecitatē reciperent Euāgelium, quāto magis eorū cōuersio est gētibus salutis futuræ. Annotabis ut diuina sapiētia oīa suauiter disponat, etiā res pessimas in optimū exitū cōuertendo. **Q**uid enī lacrimis dignius, q̄ eos, quibus salutis promissio facta est ab ea excidere? **A**t casus ille multitudini gentiū fuit ansa recipiendi Euāgelij, **Q**uēadmodū nō uno in loco prodidere Prophetæ. Adeoq; patriarcha Gene. 49. Et Matth. 2. ipse dominus. Multi ab oriente, et occidente uenient. **1 ap. 8.**

VOBIS ENIM.

Apostrophe est ad gentes, quarū cū erat apostolus, ut hic, et 1. Timo. 2. & alijs in locis cōfitetur, et ex actis dicimus, dicit se adniti, ut gnauiter obeundo, commissum.

munus, illustrius illud reddat, Hortatur ne gentes auersetur
 Act. 22. tur Israëllem, suo tempore ad dominum reuersurū. Pro
 inde sensus est: Vobis gentibus ministeriū meū fideliter
 praesto, ut emulatione uestri inuitem Israëlitas.

UET SALVOS REDDAM.

Cura de salute proximi. **V**ide hic inscrutibilia dei iudicia. Itā supra ostendit in
 Ephe. 1. oīa deus facit iuxta consiliū uoluntatis suae, tantis scrip-
 turarū argumentis astruxit. Hic tamen iterū loqui uide-
 tur, quasi humanus conatus etiā quicquā ad rem facere ui-
 deatur, Nimirū ut doceat nos etiā erga reprobos affectū
 fraternū, & industriā nostram, pro uiribus, exhibendam
 esse, quemadmodū ipse dominus pro crucifixoribus suis
 Phil. 1. orauit. Et Philipenses hortatur Paulus, ut adiuuent de-
 certantē fidem euangelij, cū utiq; illud humanis praesi-
 dijs nō egeat, sed ut industriā & conatū nostrū require-
 re deum doceat, praesertim in ijs rebus, in quibus salutis
 Rom. 12. negociū agitur, Hinc infra eū qui praest in diligētia uult
 praesse. Quemadmodū & de se ait, incumbēs mihi cura
 quotidiana omnium ecclesiarū. 2. Cor. 11. Discamus igitur
 tur & nos gnauiter praesidere ijs, ad quae deus nos uoca-
 uit, quantumuis ea abiecta uideantur in oculis hominū.
 Deus non opus, & officium, sed fidem, & affectum pena-
 sat. Patriarcharum uidetur, in oculis carnis, abiectissima
 conditio, nempe pascendorum pecorum, at illa plus deo
 proba

probata est, quàm illa speciosissima hypocrisis scribarũ
& phariseorũ, infinita sacrificia, et orõnes prolixas mul-
tiplicantiu. Stat enĩ sn̄a: Doice oculi tui respiciũt fidẽ. **Hiere. 5**

CIREIECTIO ILLORVM.

Sensus est: Si reiectis illis tam immodice liberalis fuit
deus in gẽtes, q̄to liberalior in iud. eos futurus est, si eos
assuſerit. Erit enĩ assuſtio illorũ uelut uita ex mortuis

QUOD SI PRIMITIAE SANCTAE.

Duplici similitudine proposita. **Mole**, id est, farina
oleo cõſperſa, & arboris docet posteritatẽ Patriarcha-
rũ, ob natiuam patrũ pietatẽ, facile ad fidẽ conuerti pos-
ſe: Si modo succũ radicis, id est, fidẽ patrũ combiberint,
quẽ si nunquã biberint exarescũt, excidũtur, deſinunt
eſſe rami, id est, eorũ posteru, quemadmodũ dominus
apud Ioan. Vos, inquit, ex patre diabolo estis. **Io. 8.**

TV VERO CVM ESSES.

Oleaster syluestris & sterilis est olea, qua idolatras
gẽtes significat pinguedinis sp̄s Christi nõ participes,
& ob id tantũ spinas, et tribulos uitiorũ germinatẽs, nec
enim arbor mala fructus bonos potest facere.

ECCE IGITVR.

Docet apostolus contẽplari opera dei quẽadmodum
nõ uno in loco propheta, ut Memor fui operum domini,
quia memor ero ab initio mirabiliũ tuorũ, et iterũ: Me-
mor fui dierũ antiquorũ, meditatus sum in oĩbus operi-
bus tuis. psal. 142. & Memor fui iudiciorum tuorum à se-
culo

culo domine. Psal. 113. **E**contrario autem. Ve qui surgitis inquit, mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad uesperam, ut uino aestuetis, opus autem domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. **V**aticinium nimis uerum temporibus nostris, praesertim apud aulicos proceres, ad quorum tamen amentiam etiam illa mundi lumina, id est, sal infatuatum & insulsum, mire conueniunt, imò ipsi in primis sunt qui uinea domini abusi à propheta cōdemnātur, qui nō uinea sed sibi cōsulant.

NON ENIM VOLO.

Confirmatio est argumenti superioris. Speramus autem propitio deo hoc Pauli uaticinium propediem complendum, cum haud obscura iudicia quotidie cernamus. Nempe resuscitari linguarum donum hactenus consopitum, **E**nergiam suā ostendere euangelium, penè obliteratum, & maximam populi partem sitibundo spiritu uerbum dei amplexari, praeter paucos aspides surdas, id est scribas & hypocritas, serpentum genimina, quibus frustra uiuum dei uerbū personat. **Q**uipe qui toti sunt stupidi, & talpis caeciores. **Q**ui dicunt domino, Scientiā uerarum tuarū nolumus, & **N**olumus hunc regnare super nos. **Q**ui filij sunt mendaces, nolentes audire legē dei, qui dicunt uidentibus, nolite uidere, & aspicientibus, nolite aspicere nobis ea quae recta sunt, loquimini nobis placentia, uidete nobis errores, auferre à me uiam, declinate à me semitam, cesset à facie nostra sanctus Israel. **S**uper quos

Iob. 21.

Lu. 19

Esa. 30.

Tessa. 2.

Ioan 8.

AND KNOP. INTERPRETATIO. 61

quos ira dei in finem usq; peruenit, ut impleant peccata sua semper, & in peccato suo moriantur. Idem iudiciū manet cæcos mundi principes, qui cōueniunt aduersum Ioan. 8. dominum, & aduersum Christum eius. Reuersionem Iu. Psal. 2. dæzorū ad fidē prædixit & Oseas cap. 3. & Asarias. 2. Para. 15. Et ante utrunq; Moses Deut. 4.

ADVENIET EX SION.

Adduxit hoc testimonium iuxta septuaginta, insuper & de suo addidit, cū abstulero peccata eorum. Quo explicauit uocem à propheta positā diathece, id est, testamentum, quod Hebræis sonat fœdus. Per testamentū ergo iam tum incarnatio, & mors filij dei, adeoq; & iustificatio nostri sub cōpēdio significabatur, cū deus mori nequeat, et testamentū nō nisi testatoris morte cōfirmetur. Heb. 9.

INAM DONA.

Sensus est: Semel donata electione hereditatis suæ patribus deus sine dubio eam præstat, ijs quos præsciit, nec penitudo habet locum in eo, etiamsi indigni uideantur ijs, quibus promissio facta est: Electio enim digna est. Promisit autem hereditatem omnibus posteris Abraham, quæ & præstabit, modo illi reijcere desierint.

MO PROFVNDITATEM.

Exclamatio est ad huius consilij dispensationem pertinens, qua factum est, ut gentes hastenus prophane, ac suis uijs ingredi permissæ, subito ad Euangelij gratiam uocatae sint. Iudæi autem, quibus ea fuerat promissio facta,

Ro. 12. IN EPISTOLAM AD ROMANOS

Act. 14. *ta, ob perfidiam, ab eadem excidere. In tam incomprehensibilibus dei iudicijs exclamat Apostolus, q. nullā ualeat operum dei scrutari rationē, ut ait propheta. Proinde de rectius ea adorauerimus, quā scrutati fuerimus, dicentes: Iustus es domine, & rectū iudiciū tuum.*

QUIS ENIM COGNOUIT.

Locisunt Sap. 9. Esa. 40. & 1. Cor. 2. capitibus.

C A P V T XII.

BISECRO IGITUR VOS FRATRES, per miserationes dei, ut prebeatis corpora uestra.

Disputationi de peccato, lege, gratia, & electione, loquens Paulus cum parneticum, adeoq; & moralem subijcit, quod nuscquam non facit, idq; propter carnales, qui gratia predicationem, & fidei libertatem, peccandi putant esse licentiam: cum fides eius naturæ sit, ut mortificet peccandi affectū, modo ficta non fuerit, & mortua historie opinio. Continet autem hic locus Christianorum morum institutionem, & quomodo carnem spiritui subijciamus, Nam uindicatur nec adhuc perfecta est iustificatio nostri, dū caro necatur, spiritus augetur, ac renouatur de die in diem. **N**otabis etiā, quā longē diuersa bona, ut aiunt, opera doceat, quā spermologi nostri, qui preter regulas, rosaria, missas uotiuas, dulces benedictiones, & amules orationes, quibus animas ex purgatorio redimāt, id est, seipsos inferis deuouent, nihil norunt sonare. *Præterea*

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 62

tere a obsecro ait, non impero, mando, aut simile, quo legis & euāgelij discriminē indicat. Lex enim minando precipit, Euāgelium cū māsuētudine allicit. Percutit & Episcoporum tyrannidē, qui nihil mansuetū et Christianū, sed tantū diras, execrationes, anathemata, & fulmina sonare norunt, sed districte, sic enim aiunt, mandantes, profundissime obliti illius. Reges gentium dominantur eorum, & non dominantes aduersus clerum. Lu. 22.
1. Pe. 5.

VIVENTEM.

Quoniam in lege pecudes, iuxta temporis rationem, offerebāt, nūc nos ipsos deus postulat, p̄ quibus redimēdis occubemus, quæ ratioē prædita est hostia, quā unā à nobis exigit deus, quæ uere cōmunionē spūs eius est sanctificata, adeoq; illi gratissima.

NET NE ACCOMmodetis uos ad figurā.

Sæculi ac mundi appellatione in scriptura, accipientes sunt homines impij, qui uitæ suæ rationem ita instituerunt, ut nō uideantur in cœlum aspirare, sed hic patriam habere. Proinde in rebus mundi sapiūt, ijsq; afficiuntur, **Sæculū.** iudiciū carnis tantum sequentes, cœlestiū ac spiritualium **Mundus** prorsus ignari. Hinc Christus regnum suum negat esse de hoc mundo. **Mundus** affectum, & id genus hominum, spiritum **1. Cor. 2.** huius mundi appellat apostolus. Vult igitur, ut nouatis per spiritum dei, uerbumq; euāgelicū, sensibus, alterius **1. Cor. 2.** sensus iudicij atq; mundus hic, nempe non iuxta affectus **1. Cor. 2.** nostros

nostros, sed dei uoluntatem omnia estimantes. Nam ple
rūq; gratissia deo sunt illa, quæ iudicio carnis nostra uis
dentur molestissima, qualis est affectuum mortificatio.

Matth. 6. Deinde ut nos nihil a deo afficiat, atq; illa quæ fidei sunt
et pietatis, ut primum queramus regnū dei, et iustitiam
eius: deinde posteriorem curam corpori impendamus,
cum mundus e contrario faciat in rebus caducis, supra
modum sapiens: in his quæ ad deum spectant, truncus est
stupidior. Mūdi ergo uocabulum in affectibus magis est
quàm externis, ut in mundo simus, quā diu nos res mūdi
afficiāt. Similiter intellige de nō in mūdo esse. 1oā. 17.

UOLUNTAS DEI.

**Uoluntatem dei nihil nobis exactius ministrat, quàm
diuinæ literæ adiutorio spiritus reuelatæ. Quam nisi co
gnoueris, ac iuxta eam uitæ tuæ rationem institueris, su
perstitiosus es et impius, etiam si tibi seraphicus uidear
is. In autem illam secutus fueris, in pietatis studio, deo
gratus es, et probaris, etiam si impius et stultus in oculo
Matth. 15. carnis uidearis. Nihil enim agnoscit deus, nisi quod
prodidit, frustra illum colunt quotquot traditionibus ho
minum seruiunt, ut est bona Monachorum et Sacrificiu
lorum colluuias, qui si consultum sibi uellent, hunc atq;
similes locos scrutarentur, quod deus misericordiā uult
et non sacrificium, scientiam sui, non orationes longas,
regnū internū, non externos pretextus.**

QVOD BONVM EST.

Hec

Hæc tria genere neutro legere Augustinum & similiter Ambrosium annotat Eras. ut non ad uoluntatem, quemadmodum uisum est uettri interpreti, sed ad omnia illa, quæ præmissa sunt referantur. Nempe ut nostra ipsorum corpora deo exhibeamus, ut nõ conformemus nos huic seculo, sed simus per spiritũ nouatis animis, præbantes quæ sit uoluntas dei.

DICO ENIM PER Gratiam.

Quam modeste loquitur Apostolus autoritatis sibi à Christo traditæ mentionem faciens, quam non à Christo sed alio quopiam, & longe dissimillimo, emptam plenis buccis crepât & iactant lupi nostri. Ut sit, **D**ico, hoc est rogo quidem, & iubeo, sed non citra autoritatem, sed & per gratiam mihi datam. Gratiam autem uocat functionem apostolicam, Euāgelium inter gentes euulgandi ut ad Ephes. 3. & aliquot compluribus locis est cernere. Quod eã non emerit, aut se ipsum ingesserit, sed gratis per munificentiam diuinã ad eã sit uocatus.

UT MODESTVS SIT.

Cordo est, **Q**uisq; sentiat de se, ut cuiq; deus partitus est mensuram fidei, ut sit modestus & sobrius. Arrogantiam in primis uult arcendam, ne, qui opibus aut donis præcellunt, plus cæteris sibi tribuendum putent, **C**ũ doctes, quantumuis tandem magnæ sint, dei sint, quas ille nõ merito humano, sed sola fide communicat, non ad fastum aut tyrannidem nostram, sed ut in communem omnium
tilui

Con epoz
Arroyo
nom.

IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

utilitatem eas conferamus, Huic sanctissime doctrinae, & eis, qui hodie sedes apostolorum occupant, tantum convenit quantum luci & tenebris, Christo & Belial, iusticie & iniquitati. Cum aures habeant Reueren. patres, ac domini tam molles, ac delicatas, ut uerbis quantumuis magnificis, & splendidis non tamen illis satisfeceris, quin semper splendidiora sitiant, neque id sane mirum, cum functione, aut potius tyrannide sua ab eo emerint, qui frontem blasphemie plenam habet, et meretricis erubescere nescientis, qui supra omne, quod deus dicitur effert sese. Quid igitur mirum si eius farine sint, & apostoli illius, contingatque dignum patelle cooperculum?

QUOMODUM.

Pulcherrima, & satis apposita similitudine docet quomodo affecti debent esse, erga se mutuo Christiani, qui unum habent caput Christum, suntque omnes alter alterius membra in uno corpore ecclesia, quemadmodum uberius profertur ad Corinthios. Nimirum quo pacto affecta sunt membra erga se mutuo in corpore, uel tuo, uel animantis cuiusuis. Oculi quantumuis nobilis pars corporis, non sibi unius sed toti corpori uident, non aspernantes uel infimam corporis partem. Itidem qui dotibus precellunt, non sibi inde placeant, quas consecuti sunt ad subleuanda membra inferiora, que si spreuerint, aut leserint, totum sanctorum corpus ledunt, ipsum etiam Christum. Quid inquit, Paule me persequeris? adeoque deum ipsum, quemadmodum ait Samueli,

eli: Non te, inquit, sed me abiecerunt, ne regnem super eos. Qui ergo uni capiti Christo omnes indissolubiliter sumus connexi, id quod corporis ratio dicit, capiti nostro, adeoq; membris omnibus prestemus obsequium. Soles enim, si uertex tuus impetitur, si manum non potes, saltem tergum obuertere percussori, ut saluū caput obtineas. Offeramus et nos, si domino sic uisum fuerit, hodie pro gloria capitis nostri momentaneam hanc uitam, quam gloriam Romanus lupus suo nomine obscurauit, se pertram, se uicarium Petri, caputq; ecclesie impudentissime mentiens, bene quidem uicarius, nam uicem absentis obit ille. Futurus erit nobiscum per uerbū euangelicū et spūm suū, usq; ad seculi consumationē ipse Christus, at postquam relicto Euāgelio eius, humanas constitutiones sumus complexi, elogauit se ille à nobis, sedetq; ex nullo ex hominum cordibus Euāgelio, in templo dei abominatio desolationis, ut pluris sit eius mandatū uiolasse quam dei. Hic pro ipsius capitis gloria, membrorūq; nostrorū salute, quæ ubiq; hodie, ob euangelij prædicationē persecutionē sentiunt, pro uiribus decertemus.

Lupus
Romanus.

HABENTES DONA, iuxta grā. Prophetiam donū interpretandi sacras literas uocat: quæadmodū ex. 1. Cor. 14. discimus. Portionem, inquit, si dei, ut uidelicet intelligamus, eo donū esse maius, quo fides nostra fuerit ite grior, et diuinis literas imò singulorū apices, tāq; mera oracula obseruemus, ex osculemur

tanq;

et ado

Propheetia.
Ro. 12.

IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

Et adoremus, mera esse numina scientes, etiamsi intellectu consequi non dabitur. **R**euelat enim Christus per spirituum suum, cuiusque, quantum, et quando uult. Si alij, inquit, fuerit reuelatum, prior taceat. **E**st ergo prophetia, sed ita, ut sit prophetia similis fidei, et scripturae, nec ponderata humanis rationibus, nec torta ad humanum affectum, iuxta illud: Si quis loquitur quasi sermões dei loquatur.

SIVE MINISTERIUM.

Act. 6. **M**inisterium uocat diaconorum officium, illi enim erant praefecti ecclesiae rebus dispensandis, ut acta indicat. **N**unc et ministerium in hypocrisim de generauit, et res ecclesiae ociosum, et ignauum sacrificulorum, monachorum et monacharum uulgus absorbit, qui inde uentri seruiunt lasciuuntque, unde uiduas et pauperes sustentant oportet. O tempora nostra.

SIVE QUIDOCET.

Aliud est docere, aliud exhortari, Nam doctrina spectat ad imperitos, **E**xhortatio autem ad peritos, ne in officijs pietatis torpeant. **U**trunque oportet esse in Euangelio pracone, quemadmodum ad Titum. **H**aec loquere, inquit, et exhortare. **A**ugustinum inuenimus disputando, et docendo acriorem fuisse. **H**ieronimum adhortando uehementiorem. //

IN SIMPLICITATE QUI PRAEEST.

Similiter dominus Matth. 6. te autem faciente eleemosinam, nesciat sinistra, quid faciat dextra, Hoc est, eo animo opus

// Qui impetit

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 65

no opus, exequare, adeoq; in eo nihil tuum quaesicris, sed tantum dei gloriam, ac fratris opem, perinde atq; ipse id ignores. In hoc peccant quotquot perpetuas, ut aiunt, memorias sibi relinquunt, uel in missis, aut in horis, aut templis fundatis, qui dū inanem uocum, aut campanarię strepitum in oculis hominum captant, & memoriam hinc quaerunt, in obliuione coram deo sunt, qui uetuit nos tua canere, aliquid illius dignum oculis acturos. Qui pest //

INDILIGENNA.

Quam dominus requiret sanguinē animarum eorū, quibus praesumus de manu nostra. Proinde Apostolus, **C**on= testor, inquit, uos omnes q; mundus sum à sanguine omnium uestrū. Non enim subterfugi, quo minus nunciarem omne consilium dei uobis. Proinde hic iterum annotabis: **E**zech. 3. quale iudiciū maneat cecos speculatores nostros, canes multos, nō ualentes aduersus Sathanae concursus latrare. **E**sa. 56.

DILECTIO.

Sic Ioannes: Non diligamus uerbo, et lingua, sed ope= re, & ueritate, & ibidem. Qui habuerit substantiam hu= ius mundi & c.

QVOD BONVM EST.

Bonum, & malū, annotante etiam **E**ras. hic nō ad per= sonam, sed ad rem sunt referenda, ut bonum candidū si= gnificet, malum autem sinistrum, & ipsam turpitudinē.

10. 3.

PER FRATERNAM CHA.

Graece est: Philadelphia, quo uerbo, inquit, Philippus
↓ frequenter

IN EPISTOLAM AD ROMANOS

- frequenter utuntur Apostoli, pro studio, et amore Christianorum inter ipsos mutuo. Nunc personati quidam hypocritæ ad se solum hoc nomen spectare uolunt, quod similibus plumis tegantur, contra Euangelicam, et apostolicam doctrinam. Omnes, inquit, uos fratres estis. sed sicut falso hoc nomen sibi usurpant, ita nihil minus habent inter se, quam affectum fraternum, cum liuore, odio, uolentia, inuidia, obprobriationibus adeo sunt pleni, ut nihil supra, ut uere de eis prædixerit Paulus: Speciem quidem pietatis habentes, uirtutem autem eius abnegantes.

SPIRITV FERVENTES.

1. Tes. ul. Spiritu feruentes sunt, qui motiones spiritus Christi, nunquam non, ad aliquod bonum agendum extimulant, sed uolo obseruant, monitaque integre obeunt. Hinc et alibi. Spiritum, inquit, nolite extinguere. Contrario, qui internos illos motus negligunt tepidi dicuntur, quos solet dominus euomere, ut comminatur Apocalipseos tertio.

TEMPORI SERUIEN.

Vetus interpretatio habet domino seruientes, quod commutatum ab aliquo putat Eras. Quod tempori seruientes uidetur magis philosophicum esse quam apostolicum dogma, et uasfriciem sapere, et ob id Keros, id est, tempus, in Kyrios, id est, dominus commutatum, utrunque satis conuenit, Nam tempori seruimus, dum quicquid incommodi pro tempore inciderit, boni consulimus, spe promissa freti, Domino etiam seruientes satis consonat, cum toto capite nihil

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 66

nihil aliud optat, nisi ut uerū domini cultum depingat,

CSPE GAUDENTES.

Captissimè subiungit post seruitutē domini spem, **Q**uēs enim, qui uolunt pie uiuere, patiuntur persecutionē. **Pro** 2. **Tim.** 3. inde monet propheta: Fili accedēs ad seruitutē dei, sta in timore, et iustitia, et prepara animā tuā ad tentationē. **Eccle.** 2.

PRECATIONI INSTANTES.

Obseruabis ex hoc loco, ut Christiana oratio nō sit alligata, uel tempori, uel loco, uel personæ, uel uerbis, sed solū respicit necessitatem, ut nihil agant, qui certū genus hominum, ad certas preces obligant, Solam necessitatē respicit oratio Christiana, qualibuscūq; uerbis facta, modo mentē, et affectū tuū aperueris, prima itaq; causā oraturis esto, ut habeamus certā, et urgentē causam, cur precemur, quales quotidie multas, ac nouas offert occasio. Sentis te incredulū, id quod nunquā non facis, ora cū Apostolis, ut dominus tibi adaugeat fidem, Postula autē nihil hæsitans in fide credeq; te exaudiendū ob nullam causam præter diuinam promissionē. Amen, inquit, dico **Ioan.** 16. Si quid petieritis patre &c. Et petite & accipietis. Exaudiendū autem, quando deus uoluerit, qui est adiutor in opportunitatibus in tribulatione. Habe in oculis tuis proximum tuum quotidie delinquentem, & miserabilem hunc statum ecclesie, seruitute egyptia duriorem, Sine intermissione, inquit, orate. 1. **Thesa.** ult. & dominus, oportet semper orare. Quod nō ita accipiendū, ut psal-

I 2 mos, &

Ro. 12. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

mos, & preculas labiorum strepitu toto die recensere,
id quod uetat Matth. 6. **O**rautes nolite multum loqui, sed
fide affectu, & seruenti desyderio semper ad dei miseri-
cordia suspirandū. **Q**uis enim uel in medijs occupatio-
nibus & laboribus nō potest dicere: Deus propitijs esto
& c. **A**t hac oratione breui uerbis, proluxa spiritu, descē-

Matt. 23. pharisæis, infinitas orationes multiplicantibus, horredū
illud **U**e dominus comminatur.

IN NECESSI. SANCTORVM.

Cal. 2. **H**oc monitum uere apostolicū, quod unum cōmendat
Paulo apostoli Hierosolymis, nempe ut pauperum
memor esset quod & solícite, pręstitit, **N**ostri personati
Episcopi nō tantū nō faciūt, sed etiā faciētes ridēt, inte-
rim tēpla auro & metallo munita extruētēs, equos, satel-
lites, & quid tandem non alentes, **T**ota sex papistica
factiōnis inde lasciuit, & otiatur, unde pauperum inopi-
e subuentum oportuit.

HOSPITALITATEM SECTANTES.

Hospitalitas, id est, comis & propensus erga adue-
nas, affectus, etiam inter uirtutes, quę in Episcopo luce-
re debent connumeratur. 1. Timo. 3. Hebrę. 13.

BENE LOQVAMINI.

Grece est: Eulogite, quod uetus interpres benedicite
transtulit. Nimirū ut ijs qui nos ob uerbum, & confessio-
nem eius insectantur, resipiscētiā precemur, quemad-
modum

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 6A

modum de Domino, ac Stephano legimus, nec diris deo-
ueamus a quibus sumus læsi, quemadmodum uulgus facit
iniuriam ulcisci non potens. **I**st & satis consona Eras.
translatio, ut bene loquamur, id est, uerbis comibus, &
amicis eos erroris sui moneamus, ne durius exacerbati pe-
iores euadant. In hoc autem, & similibus monitis deficit
lumen naturæ, id est, ratio humana, quæ ita sentit: Iudice
me fraus est concessa repellere fraude, & tu quoq; fac si-
mile &c. **Q**ui ergo nimium ei hic innitur, nec lumē gra-
tie, id est, uerbum Euangelicum ei præfert, sciens omni
certitudine certius deum fallere non posse, nec iniusta
optare, in densissimas labitur tenebras, & zelum sine sci-
entia, ut iudicio carnis suæ excæcatus lumen iudicet tene-
bras, & sapientiam stulticiam, & econtrario. **P**roinde
hic relicto iudicio nostro, oportet sequi eum, qui ait:
Ego sum lux mundi. **Q**ui cum malediceretur non male- **Ioan. 8.**
dicebat. Per talem enim stulticiam crucis placuit deo sal- **1. Pet. 2.**
uos facere credentes.

GAVDETE CVM GAVDENTIBVS.

Christiana charitas, quæ omnia membra mutuo amore
connectit, omnia facit communia, siue prospera, siue aduersa, **1. Cor. 12.**
ut si unum patiat, condoleant omnia, & si unum glorifi-
cetur, congaudeat omnia, qui uere Christianus affectus, quæ
hic ex nobis desiderat Apostolus, in nobis sopitus est,
quemadmodum de piculosis nostris temporibus dominus prædixit. **Mat. 24.**
Quod abundante iniquitate refrigescet charitas multorum.

UODEM ANIMO ALII.

Act. 4. **H**unc affectum, quem hic depingit unitatē spiritus ad Ephe. appellat, eam autem facit fides, **Q**ue facit unanimes habitare, in domo, ut habet psalmus. Et in acti: Multitudinis credentium erat cor unum & anima una. Illa enim non ceremonijs, non opibus, non genere, non eruditione, non honoribus, nō uestitu, aut esca, sed uno Christo metitur omnia, quem abunde scit sufficere ad iustitiā. **E**xtra fidem aut oīa sunt superstitiosa, & rixosa quia suum cuiq; pulchrū, quemadmodum in illis uersicoloribus est cernere quorū semper uult uideri alter altero melior, id est, superstitiosior, & suū quisq; ordinē sanctum id est. Si qui aut ex illis consentiāt hic affectus carnis est, non spiritus, quippe qui ob rem externam fit.

NON ARROGANTER.

Et hoc ad animi affectum refertur, Nam ubi aliquis de se, ac suis magnifice sentit, alios fastidiat necesse est. Proinde uult ut uiles simus in oculis nostris.

SED HUMILIBVS.

Humiles hic dicit non modestos, sed humilis sortis homines, ueluti pauperes, ignobiles, indoctos, plebeios, quibus nos accomodamus, ubi suae quisq; magnitudinis oblitus, descendit ad affectus inferiorū, id quod miranda diligentia multis in locis inculcat Paulus, haud ignarus ex hoc fonte maximas uitae pestes scaterere. **H**unc affectum si quaeras ab alijs, quorū haec inculcare uulgo intererat, eius

tius aquam ex punice, aut sanguinē ex culice eliceas.

NE SITIS ARROGANTES.

Græce est Phronimi, quod uetus interpres sapiētes reddidit, non qui uere sapiant, sed qui parum modeste de se sentiāt, melioresq; se putent, quā ut cuiq; cedant. Hinc et mox uindicta subiungitur, ad quā ita affecti sunt & propeſi. Talē aīn dñs, similitudine pueri proposita, et lotio Math. 18. ne pedū ex discipulorū cordib; euulſit. Discite, inquit, a me, quod mitis sū & c. It. Reges gentiū dominātur eadē Ioan. 13. rū, nō sic erit inter uos. Nō uult Christus suos agere prin Math. 11. cipes, neq; potestātē exercere in ouiculas, sua morte asseruas. Vide at̄ proinde cuius uices agāt procures nostri Luc. 22. inſulati, nedū principis, id est, domini, & Episcopi, id est ministri, & dispensatoris munia prodigiōse commiscēt, 1. Cor. 4. neutrum horum bene præstent. Non enim agnoscet Christus successores Apostolorum, nisi ministros, qui reges & principes eos esse uetuit.

MALVM PRO MALO.

Idem præscribit dominus: Ego dico uobis ne resistatis Matth. 5. malo, sed qui impegerit alapam in dextram tuam maxillam & c. Quo nihil aliud uult, quā ut animi & affectibus simus tolerantibus, equalibusq; ut non tantū illatam iniuriam, aut conuitiū seramus. Id enim uocat Apostolus in faciem cedere, sed & laturi si quid grauius inſeratur, 2. Cor. 11. milioresq; habeamus iniuriā, quam ut propter illā cōmune charitatis uinculū soluatur. Hoc aut̄ præcepto lex pu
I 4 niendi

Ro.
12.

IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

niendi fontes non prohibetur, hic enim de priuata cuius-
q; iniuria agitur. Punitio autem fontium ad magistratus
spectat, qui gladium portant ad terrorem malorū, & lau-
dem bonorum. Hinc & Petrus Ananiam punituit, & He-
lias sacerdotes Baal occidit, & Prophete passim mala
imprecantur populo ob impietatis crimen.

PROVIDE PARANTES.

Matth. 5 Sic dominus, Luceat lux uestra. Et sine offendiculo
1. Thes. 5 estote, & Iudæis & gentibus, & ecclesie dei. Et ab om-
1. Tim. 5. ni specie mala abstinete, & ad Timotheū nullam uult oc-
casione[m] dari aduersario.

SI FIERI POTEST.

Hanc partem ad præcedentia refert, nam sequentia si-
militer habent suam, idem pollentem, quantum in uobis
est, in utroq; autem ostendit rei difficultatem. Sunt enim
nonnulli adeo peruersi iudicij, ut etiam honesta in partē
sinistram torqueant, qui suo reprobo sensui sunt relin-
quendi, quemadmodum dominus ait de phariseis: Sinite

Matth. 15. inquit, illos, cæci sunt, & sunt qui oderunt pacem, ut
Psal. 119. habet psalmus, qui gratis amicum ueritatis impugnant.
Proinde utrunq; adiecta particula mitigat.

CARBONES IGNIS.

Hebræo idiomate, annotante etiam Eras. dixit, quem
admodū filius perditionis pro filio perduto, mammona
Pro. 25. iniquitatis pro iniquo. Vult enim apostolus uri ac tāquā
mortuum carbonem à uiuo inflammari, benefactis uideli-
cet

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 69.

et estuantissimæ charitatis operibus inimicum, ut obrutus beneficentia pudeat, confundatur & resipiscat, ac tandem ex inimico amicus euadat.

NE VINCARIS A MALO.

Bonum & malum hic nõ ad personam, sed ad rem referuntur, ipsum uidelicet benefactum aut iniuriam. Proinde uincitur à malo, qui prouocatus iniuria non temperat animo, sed ad retaliandam iniuriam adducitur. Vincit bono malum, quoniã malefacta benefactis recompensans, efficit inimicum resipiscere, dum sibi ipsi indignatur adeo & se errasse, quod nos læserit agnoscit ille. In his autem ac similibus, sanctissimis mandatis (ex quibus scholæ mendacissime & impiissime consilia nobis sacra meretricio fronte non erubuere) ratio deficit, iudicium carnis delirat, Proinde solius spiritus iudicio ac palato hæc sapiunt, qui fide lumē gratiæ Christum sequitur, qđ qui fecerit, non aberrabit à uia, sed habebit lumen uitæ, etiamsi millies stultus huius mūdi sapientibus uideatur, Proinde captiuus in his ac similibus fides intellectum tuum in obsequium Christi ne tuum iudicium sequens, in tenebras impingas, & da gloriam deo cum propheta dicitur. Iustus es domine, & rectum iudicium tuum, ne spesces quæ uidentur, quia illa transeunt, sed quæ non uidentur, æterna, Memento deum fidelem esse, et uiam absque iniquitate, iustum & rectum, ut ait in Deuteronomio Mos. Desige oculos mentis tuæ, in præfixum tibi pietatis

I S ac mer

non uidentur / quia illa eterna sunt

Ro. 13. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

de mercedis scopum Christum, ne defatigeris animo, qui
cū malediceretur nō cōuitiatur, neq; cōminabatur, sed se
tradebat iudicanti iuste, cuius uestigia quēq; pro uiribus
sequi, & crucē nostram tollere oportet. Si enim compati-
mur & conregnabimus, ut alibi ait Apostolus.

CAPVT XIII.

OMNIS ANIMA POTESTATIBVS
excellentibus &c.

Dictu mirum, quā presenserit & olfecerit spiritus
Christi abominationem desolationis extremum & maxi-
mum orbis malū, se supra principes & reges adeoq; &
imperatores erecturam, omnemq; principatum ac domi-
nationem (ut prædixit Petrus) contempturam, & ut Iu-
das ait, maiestatem imperatoriam blasphematuram, cum
omni factione & colluue sua, idq; sub prætextu spiritua-
lis uitæ, hoc est, hypocrisis. Neq; id sanè mirum, cum etiā
effertur supra omne id quod deus dicitur aut colitur, itā
ut in templo dei se deat, ostentans se tanquā sit deus, ut
eius impias constitiunculas uiolasse pluris sit, quā dei
optimi optima mandata. Diuinæ literæ magistratibus præ-
rendū docent, etiā tyrannis, modo contra pietatē nō præ-
ceperint. Nam ob id & dominus Nabuchodonosor regē
Assyriorū suum seruū uocat. Et ipse dominus sub profes-
sione Syriaca natus est, ut doceret regnū suū de hoc mun-
do non esse (quanquā proceres nostri Romanenses sub
illius ac apostolorum eius nomine ex abiectissimis princi-
pes

Con antichristianoy immunitates.

In gratia oibus paredu.

AND. KNOP. INTERPRETATIO.

Ad

pes, ex pauperibus ditissimi furum & latronum more euaserint) insuper & principibus parendum, quemadmodum postea re docuit, soluens didragma. Et iterum: Reddite, inquit, quae sunt Caesari Caesari, & quae sunt dei deo.

Matth. 17.

Docet hic idem Apostolus, ut persoluamus omnibus debita cui tributum tributum, cui uectigal uectigal. Docet idem ipse

Math. 20

se Parus (sub cuius nomine mysterium illud iniquitatis ipse se Satan commentus est) ut simus subiecti regi ac ducibus eius, regemque honoremus. Proinde uide lector, ex quo spiritu profecta sit immunitas illa, quam uocant clericorum, praesertim dicente domino: Qui non est mecum, aduersum me est. Animam autem dicit totum hominem more scripturae, ut Iacob descendit in Aegyptum in septuaginta animabus.

Et in arca octo animae seruatae sunt. Sicut e contrario carum pro toto homine, Rom. 3. & Gal. 2.

DEO &c.

Sic enim loquitur diuina sapientia. Per me, inquit, reges regnant, & conditores legum iusta decernunt, per me principes imperant & potentes decernunt iustitiam. Quibus autem status celsitudo cristas erigit, meminerunt quid alibi scriptum sit: iudicium durissimum in his qui praesunt erit, exiguo concedetur misericordia, potentes uero potenter tormenta patientur.

Luca. 11.

Gen. 46.

1. Pet. 3.

Irou. 8.

Sapi. 6.

BENE AGENTIBVS.

Custo enim lex non est posita, sed iniustus et peccatoribus. Legum autem executores principes et magistratus, qui sunt

qui sunt ad laudem bonorum, terrorem aut malorum. Sic
 1. Tim. 1. cut enim ferre indomitæ ferro & cathenis coërcentur, ne
 grassentur, ne seuiant iuxta ferociã suã. Ita deus malos
 gladio ac legibus coërcet, ne impune ac libere male agãt.
 Cicura aut animalia sua sponte sunt innoxia, ita & spiri-
 tu Christi innouati, quorũ uolũtas est in lege dñi, & qui
 spiritũ Christi habent ductorẽ & unctionẽ, gladio nihil
 opus habet, nisi ut externã pacẽ ob impios non amittant.
 Nã potestas nihil iuris in innoxios habet, sed fontes, quorũ
 rã multa bonorũ innocentia reddit illustriorem.

DEI MINISTER EST.

Hic audiat, adeoq; & cõtemiscat uerba Apostoli Ro-
 manus Antichristus, qui sibi præ cæteris hunc titulum u-
 surpans, nihil habet minus, cum & imperatoriã celsitu-
 dinem, uix ad spurcissimorũ pedum perpetua podagra
 dignorũ oscula admittat, cũq; quẽ deus p ministro agno-
 scit, execratur ac diris deuouet, ac bñdicit p arbitratu.

MINISTER.

Iam dictum est, Nabuchodonosor dici seruum dei, qd
 Iudeorum scelera ultus sit, itidem sunt iudices & magis-
 tratus omnes, qui sinceri & iusti dei iudicij sint spectra-
 qui laqueo uel aqua animaduertunt in fures, uel securi
 aut gladio in eos qui longe minora flagitia admittunt q
 nos, ut ex illorum animaduersione discamus, quid nostris
 peccatis debeat, nisi misericordiam dei per Christum
 oblatã exosculati fuerimus. Neq; enim mitiora nobis spe-
 rare

AND. KNOP. INTERLRAETATIO. **At.**

rare possumus malis illorum, qui maiora aut similia mala
commisimus. **M**eminerint scortatores perinde contra dei
praeceptum se agere, atq; fures, ac ob id coram iusto iudi-
dice deo, cuius manibus nemo potest eruere, non euasu-
ros poenam etiamsi hominibus fuerint elapsi. **H**inc domi-
nus respicientiae nobis exemplum proponit eos, qui à Pi-
lato occidebantur. **E**t quos turris in Siloa corruens op-
pressit. Nisi, inquit, respueritis, omnes simul peribitis. **Luc. 13.**

PROPTER CONSCIENTIAM.

Charitas obstringit ad omnia iura ciuilia obeunda, mo-
do nō fuerint impia, q; illa ad externam et temporariam
pacem & tranquillitatē tuendā faciant. Proinde qui non
uult magistratibus esse subditus, contra conscientia agit.

REDDITE IGITUR OMNI.

Obserua ut Apostolus eandem rem inculcet, iterū atq;
iterum monendo repetens, de pendendis tributis & ue-
tigalibus, et nihil tamē promouit, quin Idolū purpura-
te meretricis secus discerneret, **N**imirum satisfaciens ua-
ticinio Danielis, quod praedixit illum mutaturum tempo-
ra & leges, & sermones contra excelsum locuturum,
sanctosq; illius contriturum. **Dani. 8.**

UNEMINI QVICQVAM DEB.

Cisariam potest accipi. Primo ut sit, persolutis ijs quae
debetis, sola charitas nunq̄ persoluitur, sed etiam soluta
debetur, ut nullus sit finis bene merendi, deinde, ut superi-
ora ad ethnicos magistratus, quales tunc erant, referatur,
sequentia

Ro. 13. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

sequentia ad Christo candidatos, ut sit, pendenda in illis esse debita. At Christianus Christiano semper debet mutuum amorem, ut pacem habeamus cum omnibus, dilectionem cum fratribus.

CONSUMMATIO LEGIS &c.

Colligit quæ predixerat, lex enim inumeris præceptis deterrere à ledendo proximo, at qui Christiana charitate, quæ 1. Cor. 13. non querit sua sed aliorum, præditus est, non tantum non ledit, uerum etiam de omnibus & bonis et malis bene meretur. Proinde legi non opibus, ut putant operarii, sed amore satisficit. neque enim uult opibus simulari ac fingi, sed affectu amari.

PRESERTIM.

Uim habet exaggerandi, ut sit, nunc præcipue præstanda esse, quæ præscribit, cum Christus, sol iustitiæ, adeoque fulgor Euangelij illuxerit, qui nullas erroris ac uitiorum tenebras patitur in eorum cordibus, quos semel occiderit. Nulla enim communio luci cum tenebris, Hinc 2. Cor. 5. Ephe. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, ut filij lucis ambulate, est cohortatio à tempore.

SOMNO.

Pulchra similitudine adumbrat apostolus socordem uitam nocti, Christo autem dignam dici, quæ nocte non sit curæ hominibus, quomodo uestiti incedant, at id exorto dic maxime est ipsis curæ, itidem nos oportet facere, qui de uitiorum tenebris uocati sumus in admirabile lumen domini.

Alij putant ea metaphora legis et Euangelij tempus significari,

AND. KNOP. INTERPRETATIO. **Λζ**

uari, hoc diei, ob exortū nobis iustitiæ solē Christū, omnē
hōiēm illuminātē, Illud autē ob dei ignorātiā (Nā ī Iudæa 1. Pet. 2.
tantū not9 erat de9) adeoq; et peccatorū tenebras (quas
lex idicabat qd̄ & augebat, at nō aufrebat) noctē dici,
Neq; id sane citra scripturæ auctoritatē, Nā olim iā Esa
ias temp9, quo Euangeliū illuxit, diē salutis appellauit.
Tēpore, inquiēs, accepto audiui te et ī diē salutis adiui
te. Quod exponēs apostolus, Ecce iquit, nūc tēpus acce- 2. Cor. 6.
ptabile, ecce nūc dies salutis. Similē locū exposuit ipse
dominus Lu. 4. eiusdē. 16. Et ad Tēss. Vos, inquit, fratres
non estis in tenebris. 1. Tess. 5.

CREDEBAMVS.

Credimus & nunc, at longe secus q̄ olim, Nā uenturā
suo tēpore patres sperabāt salutē, at eā nūc per Christū
cōpletā tenemus, cōpitq; iā in nobis salus, salutē, ut mor-
te ac futura resurrectione cōpleatur. Hūc alibi, Saluos, iqt
nos fecit plauacrū regeneratiōis. Et ipse dñs, Qui, iqt, Tit. 2.
uērbū meū audit, & credit ei q̄ misit me, habet uitā eter-
nā, & trāsiiuit à morte ī uitā. Idcirco pprius p̄ præsencius Ioan. 6.

OPERA TENEBRARŪ. (est accipiendū.
Nunc tandem aperit, quid uoluerit diei ac noctis alle-
goria intelligi, nempe socordiam & innocentem uitam.
Obsuabis autē, quo nam pacto eos, quos capite primo
sanctos dixerit, nihilo tamē secius ad pietatis opa cohor-
tetur, ab operibus tenebrarū deterreat, nimirū q̄ tāquā
palmites quotidiana purgatione egeamus, & quod nos
semper

Ro. 13. IN EPISTOLAM AD ROMANOS

semper renouari oporteat, quàm diu in hac uita sumus, quæ perpetua quædam militia est. **P**roinde pietatis opera

Iob. 7. ra arma uocat, nimirum quod aliter aduersario nostro
1. Pet. 5. resistere non possumus, nisi talibus operibus occupati
& instructi,

COMMESSATIONIBVS.

Duplicia noctis opera recenset, quæ nos à dextris, id est, prosperis, & à sinistris, id est, aduersis impugnat.

Dextera sunt, commessatio & ebrietas, quæ duo necessario comitantur cubilia, hoc est, inertia & somnus ac lasciuia, id est, libidines, quod uenter & genitalia, ut ait Hierony. sibi sint uicina, ut ex uicinitate membrorum, cognoscimus uicinitatem uiciorum. **I**t iterum: Nunquam ego ebriosum castum putabo. **P**roinde illis opponenda sunt arma: Sobrietas, temperantia, ieiunium, uigilia, castitas etc.

Sinistra sunt contentio & emulatio, hoc est, rixæ & inuidia & malorum retaliationles. **C**ontra hæc oportet nos armatos esse & instructos, suauitate, paciencia, mansuetudine. **D**iscimus etiam ex hoc Apostoli loco, quæ apposite ferias suas hodie uulgus agat, quod cum ab honestis officijs & laboribus manuarijs uel horrendo illo fulmine cessare mandatur, ad comessationes tamen & ebrietates mire conuiuent sancti in Christo patres. **U**no uulgus comoribus, campanarum boatibus, uestium splendore, in hypocrisi pulcherrime indoctos ludentes.

Induamini

QVINDV AMINI IESVM CHRISTI.

Christum omnes in baptismo induimus quemadmodū ait Galatis, quotquot in Christo baptisati estis, Christum induistis. Sciendum igitur, quod Christum in baptismo induere, est eum adeoq; & omnia illius, uitam, mortem, iustitiam, benedictionē, & quicquid est ille per fidem pro celesti donario & hereditaria iustitia acceptare, quod indumentū uestit & exornat adeoq; & pacificat afflictā Rom. 5. conscientiam, ut iustificatos ex fide nos cognoscemes, Isa. 9. pacem habeamus erga deum. Nobis omnibus datus est filius dei, quemadmodum iam olim cum Abraham patre nostro pactus est testamentū suum, Ego, inquit, sū pro- testor tuus, & merces tua magna nimis, & Zacharias, Luc. 1. Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrē nostrum, Rom. 8. daturum se nobis. Et Ro. Quomodo non omnia cum illo nobis donauit? deinde eum quotidie in mortificatione ue- teris hominis induimus, dum in uitæ innocentia eum, quā fieri potest propius experimur, quemadmodum Aposto- lus docet Ephe. Deponite & c. Et Col. 1. Induite uos. Po- steriorem induendi Christi modum omnes tradiderunt, at is sine priore ad salutem inefficax est, quod ex Iesu, id est, seruatore, Mosen, id est, legislatorem tantum faciat. Prior autem spiritu per fidem concepto, cor innouat, le- gemq; dei nobis in uiscera scribit, ut uoluntas nostra incipiat esse in lege domini, ac postea in charitatis opera seu uitis fecunda, erumpamus. Hier. 11.

Ro. 19. IN EPISTOLAM AD ROMANOS

QU^{IV}IXTA CONCVPISCEN.

Col. 2. modum & alibi immodicam eius castigationem. Proinde curanda est uictu & amictu caro, ut uiuere & operari possit, ne nimia castigatione obruta deficiat, & ad opera languat. At non ita lasciuiat, sed ut affectus eius ui premantur, Sicut ait Apostolus: Castigo corpus meum, & seruituti ait, nō a gritudini subijcio &c. Proinde modū hic, sicut in omnibus obseruabis, quē spiritus fidei docebit, ignorat autem iustitia carnis &c.

C A P V T XIII.

Hoc caput agit de medijs, id est, quae siue obserues nihil deo gratum feceris, siue minus, non peccaueris, qualia sunt uesci quibus libet, aut non uesci, discernere inter dies & non discernere. Itemq; omnia externa, quorum omnium optima regula est fides & charitas, ut illa interdum seruemus, non q; ad iustitiā faciant, sed ne **Esa. 42.** supersticiosulos offendamus, & linum fumigans non extinguamus, quemadmodum Paulus factus est Iudaeis Iudaeus, dum caluitium induxit apud Euangelicæ libertatis ignaros, ut illos Christo lucrifaceret, & Timotheum **Acto. 21.** circumcidit. Qui urgentibus etiam Iudaeis, Titum noluit circumcidi, q; ibi cerneret fidei periculum imminere. **Gal. 2.** Duo autem hominum genera reprehendit. Primum eos qui se non attemperant infirmis. Deinde iudicantes superstitiose de aliena libertate.

Infirmus

AND. KNOP. INTERPRETATIO.

INFIRMVS EST.

Apostolus escarum delectum non ad carnis castigati-
onē, sed ad sanctimoniā augendā factum, infirmitati fidei
tribuit. Proinde qui suis ineptis traditiunculis quibusli-
bet uescendum esse prohibuerunt, quiq; id tanquam deo
gratum uouerunt, fidem non habere, sed hypocritas esse
et demonum impostura seductos consequitur, quemad-
modum ait. 1. Timot. 3. Vide igitur quid suis stultis de cre-
tis pontifices sanxerint, nempe ut ex re media rixas, con-
tentiones, suspitiones, et execrationes, ceterasq; Christi-
anæ charitatis pestes elicerent. Nam carnibus diebus
certis uesci facinus plus est quā hereticū cōtra Euangeli-
cā et apostolicā doctrinā, offendiculū tñ semp caucendū
memineris, ne rē p se mediā malū comitetur, alioq qui ue-
scēdo et nō uescēdo cōscientiā onerāt, Christū ipissime
medacē facere conātur dicentē: Nihil in os introiēs co-
inquinare. Nec est qd' hęc de Iudeis dicta torqueamus,
cū illi ex dei pcepto abstinerint certis ciborū generi-
bus. Paulus aut ex doctrina demoniorū id futurū dicit. 1. Tim 4.

CHOLERIBVS VESCITVR.

Obseruabis hic ut suo iudicio paulisper relinquendi
sint superstiosuli, ne dū grauius aut offendūtur aut ar-
guantur, deteriores fiant, usq; dū paulatim crebra moni-
tione magis quā illa cōmestionis libertate, fide augetur.
Verū interim superstiosulis consultiū uelim qui, sibi ex
errore iusticiam et bonū opus somniant, et fide robustio-

Ro. 19. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

res interim prae se condemnant, contra apostolicam & Euangelicam doctrinam, quae uetat de medijs iudicandis & condemnandis, nisi nostro iudicio condemnari non timeamus. Quamuis autem hic apostolus, de superstitione escaurum loquatur, quae ex Iudaeis orta erat, qui certos ciuos mundos, certos immundos & communes habebant, tamen non minus apte hodie haec ad nos pertinent, qui plura quam iudaice per stultas pontificum somniculosorum traditiones sumus irretiti, quos in libertatem uocauit Christus.

TV QVIS ES.

U agit nunc Apostolus contra supersticiosulos, qui fide robustos temerario iudicio condemnabant, quorum robur illis potius fuisset imitandum, quemadmodum sub finem cap. eos monet, qui sua firmitate abutentes, in firmis scandalo esse non timebant, quod tantopere cauendum uoluit dominus.

Math. 18.

UNICUIQUE.

Sensus est: Quisq; de conscientia sua certus sit, ne cum illa fluctuare coeperit contra eam agat, hoc etenim faciens peccat etiam in re, quae per se peccatum non est, quia quicquid non est ex fide &c.

QUI CVRAT DIEM.

Iudaeis certi dies prophani, certi sancti habebantur, Christianis autem quilibet dies sanctus est, dum sanctificatur, & sanctis & honestis studijs, laboribus, & meditationibus,

AND. KNOP. INTERPRETATIO.

tationibus, transigitur. Iam cum deus opera nō iuxta magnitudinem & pluralitatem, sed iuxta fidem metiatur, ut ille ei proberetur non qui plura & maiora fecerit, sed qui maiori fide & charitate, qui iam firmus est fide, omni certitudine certior est se fauentem habere deū in omnibus, propitium in bonis, ignoscentem in malis, nō potest non ferias agere & bona operari, non tantum orando, legendo, scribendo, meditando, uerbum audiendo, elemosynis uacando, sed & comedendo, bibendo, dormiendo, deambulādo, & omnia humanæ necessitatis opera faciēdo. Semper enim benefacit qui credit, quiq; ipse per eam fidem bonus ita factus est, scitq; in omnibus se deum fauentem habere. Hinc dominus: Maneo, inquit, in dilectione patris mei, quia quæ placita sunt ei, facio semper, Manducans interim, bibens, dormiens, ac omnia humane fragilitatis munia obiens. Ad eundem modum, tota Christianorum omnium uita, placet deo, quippe qui coheredes Christi, adeoq; & fratres eius sunt. Hinc propheta: In omni opere crede ex fide animæ tuæ. Hæc est enim obseruatio mandatorum dei. Et idem: Vade, comede in leticia panem tuum, & bibe bono corde uinum tuū, quia placent deo opera tua q. d. Esto semper alacri animo sciens omni certitudine certius, quod quicquid feceris, tale est coram deo, qualia dilecti filij opera coram patre. Iuxta illud: Parcā eis &c. Proinde nihil est quod distinguatur, quibus rebus nos feriat diebus deditos esse oportet.

Ioan. 8.

Roma. 8.

Gal. 4.

Eccle. 33

Mala. 3.

Ro.
19.

IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

teat. Dies nobis seruiunt, nec e contrario, sicut dominus
ait: Sabbatū factū est propter hominē, non homo propter
Mar. 2. sabbatū. Itaq; dominus est filius hominis etiā sabbati. Et
Paulus: Nemo uos iudicet in esca & potu &c. Institui
Colos. 2. sunt à patribus dies festi, quo plebs studiosius ad audien-
dū uerbū domini cōueniret, nunc cū tantū commessatio-
nibus & ebrietatib; transigatur, & opa manuaria tantū
intermittatur, satius esset pauciores esse dies feriatos, cū
e cōtrario quilibet ex causis ferias nūc ferijs accumulemus

QVI VESCITVR.

Quis est: Christus dominatur tum edentium tum non
edentium, ergo illi soli relinquendum est iudicium, cui
omnes sumus curæ siue iuui siue defuncti. Nam ille uiuo-
rum dominus est & dormientium.

SIBI IPSIS.

Sicut emptitij iuris sui nō sunt sed heri, ita & Christi-
ani, in eius sumus manu q seipsū pro nobis seruandis im-
pendit, quemadmodū ait Petrus: Sciētes, inquiens, quod
1. Pet. 1. nō corruptibilibus auro & argento redempti estis &c.
Et: Empti estis precio, nolite fieri serui hominum. Stuls-
te ergo agunt qui nouis uotis & traditionibus se man-
1. Cor. 7. cipant, Tum quod in libertatem uocati sunt ne deinceps
& 5. traditionibus seruiant ex necessitate, Deinde quod in re-
demptoris sunt manu & non sui ipsorum iuris.

STATVEMVR.

Deterret iudicio diuino à temeritate iudiciorū nostro-
rum

AND. KNOP. INTERPRETATIO. 16

vi. presertim in reb9 leuiculis et medijs, Simile. 2. Cor. 5.

NIHIL ESSE COMMUNE.

Communes cibos appellabant Iudæi impuros, quibus uesci non licebat, Christianis, quoniam coheredes sunt Christi, cuius est terra & plenitudo eius, nihil est impurum, sed omnia pura puris. Hinc dominus ad Petrū: **Quod Tit. 1.** deus purificauit tu commune ne dixeris.

SECVNDVM CHARITATEM.

Hoc enim faciens pluris cibū facis quā fratris salutem. **Act. 16.**

Nō enī licet hic ergo uti iure tuo, si periculū fratris agitur.

Quia charitas nō querit quæ suæ sūt, sed quæ aliorū, **1. Cor. 13.**

NE VESTRVM IGITVR BONVM.

Sensus est: Ne cōmittatis ut gētes iudicēt uos de rebus leuibus disceptantes, aut ut ob uestram libertatem pereant infirmi,

IUSTITIA.

Hæc sunt spūs sancti in cordibus credentiū opera, quæ ipsi intrinsecus sentiūt, phibentis illis testimoniū qd' sint **Rom. 8.** filij dei & coheredes Christi, iuxta illud **Esaia: Hoc fœdus meū cum eis dicit dominus, spūs meus qui est in te, Et Esa. 59.** uerba mea quæ posui in ore tuo, non recedēt de ore tuo, neq; de ore seminis tui usq; in sempiternū. Hinc et supra iam dictū est. Si quis spūritū Christi &c. **G**audiū autē ait in spū sancto, ne ut solitū est fieri degeneremus in leuitatem, et in effusam quiduis dicendi & faciendi licentiā, **Rom. 8.** Illud enim gaudium mundi est & carnis.

Ro. 1. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

15.

OFFENDICVLVM.

Sic alibi, si esca scandalizat fratrem tuum &c.

fides.

PORRO QVICQVID NON EX FIDE
PECCATVM EST.

Hec sententia est generalis de omnibus operibus sine fide factis. Proinde caue hic à glossulis ficticijs, Nā quicquid nō credimus placere deo, freti nō merito nostro, sed bonitate & misericordia eius p̄ Christū, illud peccatū est. Fiducia enim in dei misericordiam, cor primū pacificat. Alioqui quoad nō credimus, nō est in corde nostro sensus misericordiae, Vbi aut̄ is nō est, ibi aut̄ contemptus est aut odiū. Quare quicquid citra fidem agitur, peccatum est, sic enim cogitamus: Ego quidē quod potui, feci, sed nescio an probet opera mea deus, an improbet. Ea cogitatione qui fieri potest, ne irascamur intus dei iudicio? Proinde conscientia sanae fidei est, promissioni diuinae, qua credimus bonitate eius freti, nostra illi placere inconcussa fide adherere, sicut & Christus quae placita erant patri faciebat semper. Contra quā fidē, qui nō credit sua deo placere aut dubitat an placeāt, illi peccatum est etiā res per se nō mala, quemadmodū e contrario credenti omnia coadumento sunt in bonum.

Ioan. 8.

Roma. 8.

C A P V T XV.

FRANT ROMANI CHRISTVM PRO-
fessi ex duobus populis cōmixti Iudaeis, scilicet &
gentibus. Iudaei ex legis praescripto & inolitae cōsuetudi-
nis usu

AND. KNOP. INTERPRETATIO. **ΛΛ**

uis usu nō poterāt uesci qbuslibet citra offendiculū cōsci-
entiæ, nec tã subito mutare & omittere legis ceremonias :
quãuis iam antiquatas, hos tolerandos docet à fide robu-
stioribus, donec & ipsi assurgant in uirū pfectū. **I**d quod
& hodie sumopere cauere oportet, cū per leges pontifi-
cias pluribus caremonijs grauati simus, q̄ esse possunt ulli
Iudæi. **I**nfirmi etiã sunt morosi, difficiles, amarulēti, pro-
caces, ac quouis uitio incōmodi, quos deus in populo suo
tolerat, ut habeāt pij suæ charitatis materiã exercitãdo,
hi tanquã pueri ætate maturis sunt tolerãdi, nisi infirmi-
tatē nostrã & ipsi impacientiã prodere uolumus. **S**imili-
ter ad Galatas. Fratres & c. Itē alter alterius onera, id est **Cap. 6.**
mores difficiles portate. **N**ō enī oportet placere nobis
de fratris infirmitate, sicut pharisæus de publicani ac cæ-
terorū mortaliū sibi placuit, Sed opus suū quisq; probet,
& tūc in semetipso gloriationē & non in altero.

TETENIM CHRISTVS. *Phylauti*

Ut nos à pestilētissimo Phylautias uitio expediat, non
cuiusuis, sed ipsius nobis Christi exēplū pponit. Nã Phy-
lanti dicuntur, q̄ sibi plurimū tribuūt, de se suisq; sublimia
sentiuūt, suisq; tandē cōpēdijs seruiūt, à qb9 oībus Christus
lōgissime absuit, qui sese totū nobis impendit, qd' eius exē-
plo nos facere uult Apostolus argumēto à maiori ad mi-
nus sumpto. **N**ō enī opprobauit nobis peccata nostra, nec
gloriatuſ est de sua pfectiōe, forma dei ac cæteris quæ ue-
re in se habuit, sed demisit suã celsitudinē ad infirmitatē
K s; nostram,

Ro.
15.

IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

nostram, quemadmodū gallina pullis, ut nos ad se imitan-
dū puocaret. Imo peccata nostra expianda in se recepit
tantū abest ut peccatores fastidierit, qd' si & ipsi fecerimus
nullū peccatōre aspernabimur, sed oēs dulciter tolerabim9

TNAM QVECVNQVE.

Occupatio est cōtra dicentem, hęc nō de nobis, sed de
Christo esse scripta, quā diluit dicens: oīa nostri crudis-
endi, non Christi nihil nō præscentis scripta esse. Sau-
tem scriptura est doctrina nostra, quid eam in humanis
lacunis querimus, quā ex fontibus haurire oportet?

PER PATIENTIAM.

Vniuersa scriptura crucē, id est, carnis mortificationem
docet. Proinde ne deficiam9 sed ppugnatores deo freti, se-
p fortiores euadam9, crebra cōsolatiōe op9 est, quā nihil
efficacis ministrat, quā illa ipsa q̄ ad patiētiā cohortatur.

DEVS AVTEM.

Ne nostris conatib9 putaremus parare nobis posse pa-
tientiā, subiūgit, cuius ea donū sit, nēpe dei, et qd' preca-
tione sit ab eō ipetrāda sua oratiōe cōmostrat, at sit snia.
Docet qdē scriptura patiētiā, at sola dei grā eā cōfert.

SENTIRE.

Eptat ut firmi nō suis cōmodis, sed imbecillū moueā-
tur, nō minus quā sibi uellent fieri si in illorū impfēctiōe
essent. Taliq; erga illos sint affectu, id est, dulci et cōsola-
tiōis & toleratiōe pleno, qualē sibi si tales essent, uelint
præstari, huiusmodi aut affectū unitatē spūs uocat, sicut
ceteri

ceteri in rebus carnis et mundi cōsentiūt & afficiuntur.

UVNO ORE.

Census est: Deis infirmos p̄inde ac firmos uocauit, Nec p̄pter hęc solucndā Christianā charitatē & fidē donec cōueniat inter utrosq;. Proinde uos eandē grām utrisq; pariter impertitā cognoscētes, unanimi affectu grās agite deo, nec p̄textibus rerū externarū in diuersos affe-

CASSVMITE. (Etus disrahamini.

Census est: Eo affectu proximorū onera tolerate, quo Christus nostra tulit. Sicut enī ille p̄ dei gloria, id est, qd̄ ita deo uisū sit, p̄c̄torū nostrorū in se recepit, ita et nos proximorū onera p̄ gloria dei suscipere oportet.

CILLVDANT.

Conponit se ipsū Apostolus quare nos mutuo suscipere debeamus quotquot Christū agnouimus, siue Iudaei, siue gētes, Nēpe qd̄ is cōmunis sit oīm, Iudaeis ex promissione quēadmodū et capi. 3. ait, q̄ credita sint illis eloquia dei, Et ca. 9. quod illorū est legislatio, gentibus aut̄ ex misericordia, quibus licet nihil erat p̄missum, p̄dictū tamē erat per p̄phetarū oracula dei misericordiā illas laudaturas. Proinde miro artificio utrosq; sibi conciliat.

CPER POTENTIAM.

Cum in mundo pressurā habeamus, solatur nos Christi sp̄s per internam pacē, ut omnium afflictionū euadamus uictores, hinc & spiritus fortitudinis dicitur. Et potentia dei, quo induendi erant Apostoli, In acti. Repleti
Esai. 11. Ca. 4. Luc. ult. Ioan. 15.
sunt

IN EPISTOLAM AD ROMANOS

sunt spiritu sancto, & loquebatur uerba dei cum fiducia,
 Alioqui sine eo impares sumus pressuris, quæ nos in mūdo
 manent.

U PERSVASVM.

Sensus est: Licet enim uobis literis meis nihil opus sit,
 quippe q̄ iam in pietate Evangelica progrediamini, ta-
 men urget me ministerium à deo mihi per gratiam credi-
 tum, ut & uos & omnes moneam ac doceam.

QUOD GLORIER.

Sensus est, habeo iustam gloriandi occasionem in his
 quæ ad deum spectant, q̄ sim rebus tantum diuinis occu-
 patus, ac uerbo domini dispensando inseruiam.

U PER POTENTIAM.

De potentia miraculorū per Paulum factorū. Acto. 19.

U ILIRICVM.

Iliricum seu Iliria regio est Epiri, Italiæ propinqua,
 contermina mari adriatico, qui sinus est Venetiarum,

U SVPER ALIENAM.

Fundamentum præconibus Evangelicis iaciendum et
 supra quod dei ædificationem & agriculturam, id est, ec-
 clesiã fundent ac tuti doceant Christus est, quæ qui nō in-
 culcauerit (iuxta illud, ut testimonium perhiberet de luo-
 Act. 1 mine. Et iterum, eritis mihi testes in Hierusalem) et ita in-
 culcaurit ut seruatorem non legislatorē doceat, non agit
 sincerum præconem eius, quemadmodū iam tum exorie-
 bantur pseudapostoli qui uentris gratia territabant &
 onerabant

onerabant dei populum in libertatem spiritus uocatum,
legis iugo importabili, Mosen Christo miscentes, idem Act. 15.
faciunt hodie personati spermologi sal insulsum reddē-
tes, Id est, Euangelicæ doctrinæ energiam humanis tra-
ditionibus & artibus uitiantes, ut sit uinum quo sananda
erant mentis uulnera mixtum aqua iuxta Esaiam. Proin- Esa. 1.
de Paulus, ut sincere Christum mentibus hominum inse-
reret, his in locis eum prædicauit, in quibus ille incogni-
tus erat. Minus enim negotij est rudem docere plebem,
quàm perperam doctum ad ueritatem sinceram reuoca-
re, quod semel imbibita siue praua siue recta difficiliter
dediscamus.

QUISVM EST.

Obserua quàm uerecūde alliciat eos ad imitandā Græ-
corum in subleuandis sanctis munificentiam, & ut nihil
aut tyrannide, aut astu extorquant, ut à Romanis nebu-
lonibus solitū est fieri. Factum autē est id famis tempore
sub Claudio incidentis, cuius meminit Lucas. Act. 11.

QUIS SCIO.

Quesus est, Scio q̄ uestro bono uenturus sim, & q̄ pro-
mouebitis in cognitionem Christi.

C A P V T X V I.

Nouissimum hoc caput salutationibus est plenum
sed his inserit pulcherrimam de traditionibus hu-
manis

Ro. 16. IN EPISTOLAM PAULI AD RO.

manis doctrinam, quæ iuxta euangelicam traduntur doctrinam, pariuntq; offendicula, perinde atq; iam tum sensisset per Romanos ac Romanos uenturas impias sectas, totamq; laruam humanarum constitutiuncularum quæ hodie totum mundum cum hac epistola fide et spiritu plena submerserunt et extinxerunt, ut nihil sit reliquum, nisi deus uenter, cuius ministros uituperat hic Paulus.

ECCLESIAE Cenchreensis.

Cenchree portus est Corinthiensis.

SALVATE PRISCAM.

Actor. 8. **C**origenes putat Priscam eandem esse, quam Lucas in Actis Priscillam uocat, cuius maritus erat Aquila Ponticus genere, Iudæus natione, cum Paulo eiusdem artificij, nempe tabernaculorum conficiendorum, et ut idem Origenes interpretatur, sutor. Potuit enim fieri ut cessante seuitia Claudiani edicti, quo ille omnes Iudæos Roma exegit, iterum relicto Corintho Romam redierit.

COBSEURO AVTEM.

Hæc uerba non possunt nisi de his intelligi, qui iuxta doctrinam Christianam uelut meliora docent. Non enim ait, **Q**ui negant doctrinam, sed q; iuxta eam & aliam docent, quales sunt monachorum sectæ, qui disidia seminant & uentrem querunt. Dulces uero sermones, participationes bonorum operum sunt, fraternitatum, missarum, rosariorum, uotiuorum, memoriarum, & cætera per quæ seducunt corda indocte multitudinis. Ab omnibus ergo

AND. KNOP. PRAELECTIO. 80.

bus ergo operum buccinatoribus & uenditoribus cauendum monet, quod hi non nos sed nostra querant. 2. Co. 12.

QUI AVTEM. &c.

Coronis est, id est, adiectio uel additio, promouere Apostoli huius epistola.

F I N I S.

EXCVDEBATVR
ANNO DOMINI
M. D. XXIII.

105312

THE ENGLISH BIBLE SOCIETY

PRINTED AND SOLD BY
J. H. COOPER, 10, BROADWAY, N.Y.

THE ENGLISH BIBLE SOCIETY
AND BOARD
OF DIRECTORS

3